

özgürlük

yolu

aylık siyasi dergi

- faşizme ve emperyalizme karşı
GÜÇBİRLİĞİ ve DEMOKRATİK CEPHE
- MİLLİ MESELE-IV. bölüm
- DOĞUDA EĞİTİM ve SAĞLIK
angola üzerine
- kürt dilinde NAZİM HİKMET
ve SPARTAKÜS çevirisi

7

Türkiye'de Faşizme ve Emperyalizme Karşı Güçbirliği ve Demokratik Cephe Sorunu	3
Milli Mesele - IV. Bölüm/C. ALADAĞ	24
Doğu'da Eğitim ve Sağlık	47
Angola/H. SARITAŞ	59
DGM Siyasi Partiler Hakkında Kovuşturma Yapıyor	73
Benerci'den bir bölüm	74
Karıma Mektup/N. HİKMET	76
Spartaküs/K. BURKAY	80
Olaylar	86

Sahibi : **Faruk ARAS** ● Yazı İşleri Müdürü : **Orhan TALUN** ●
Yönetim ve Haberleşme Adresi : Yenişehir 105-214 Sanlı Han Anka-
ra ● Abone : Yıllık 100 TL. ● Altı aylık 50 TL. ● Dış ülkeler
için iki katıdır. ● İstanbul dağıtım **İS-DA** ● Ankara : **ANKARA**
DAĞITIM ● İzmir : **EGE DAĞITIM** ● Dizgi - Baskı **ÇARK** Matbaası.

Sayın Okurlar.

Dergimizin bu sayısında genel olarak faşizmle ve özel olarak Türkiye'de faşist bir rejim oluşturma çabalarıyla ilgili bir yorum getiriyor ve tüm sosyalist, demokratik, ilerici güçlerin birliğini, demokratik bir cephe oluşturmalarını öneriyoruz. Bu önerimizin kitlelerin isteklerine ve devrimci, demokratik güçlerin zaten bu yolda var olan çabalarına uygun düştüğü kanısındayız. Umarız ki bu çağrımız, güçbirliği konusunda zorunlu ciddi adımların atılmasına katkıda bulunacaktır.

C. Aladağ arkadaşımızın milli mesele konusundaki seri yazısı bu sayıda bitiyor. Oldukça ilgi ile izlenen bu yazıların Türkiye'de milli mesele konusundaki tartışmalara açıklık getirilmesinde yardımcı olacağını sanıyoruz.

Bu sayımızda, okuyucularımızdan gelen istekleri de göz önüne alarak sanatla ilgili bir bölüm açtık. Nazım Usta'nın iki şiirinin Kürtçe çevirilerini ve Kemal Burkay'ın Spartaküs adlı şiirinin çevirisini Türkçeleriyle birlikte yayınlıyoruz. Bundan böyle, Dergimizin imkanları ölçüsünde bu tür örnekleri ve sanatla ilgili ilginç haber ve yorumları okuyucularımıza sunacağız.

Öneri ve eleştirilerinizi bekleriz.

Saygılar ve iyi dileklerle...

Ö Z G Ü R L Ü K

Y o l u

Türkiye'de Faşizme ve Emperyalizme Karşı Güçbirliği ve Demokratik Cephe Sorunu

Çağımızda faşizm, devrimci kitle hareketinin yükseldiği, toplumsal dönüşüm imkânlarının ortaya çıktığı önemli bunalım dönemlerinde burjuvazinin bir karşı tepkisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, burjuva demokrasisi çerçevesinde ülkeyi yönetmekte acze düştüğü, çıkarları zorladığı zamanlarda, —emekçi sınıflar bir devrimci dönüşümü başaracak güçte ve düzeyde olmasalar bile— en gerici, en şöven sermaye çevreleri faşizme başvururlar.

Türkiye'de burjuvazi, ötedenberi ülkeyi zor yöntemlerle yönetmeye alışmıştır. Son dönemde giderek gelişen devrimci ve demokratik yöndeki kitle hareketleri, işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesi, sermaye çevrelerini ürkütüyor ve özellikle daha «rahat», dikensiz şartlarda kârını arttırmak, sermaye birikimini hızlandırmak isteyen büyük sermaye çevrelerini, daha ağır bir baskı ortamına yöneltiyor.

12 Mart deneyinin fiyaskoyla sonuçlanmasından buyana, faşist güçlerin yeni bir atağı için ortam pek de elverişli değildir. Bu nedenle faşizm yanlıları açık saldırı ile anarşi yaratmaya çalışmakta, kitleleri yanıltmak ve kazanmak için

türlü tertiplere başvurmaktadırlar. Faşizm yanlıları bunun için besbelli bir hazırlık içindedirler ve bunun için fırsat kollamaktadırlar.

Faşistlerin tertiplerine gelmemek, provakasyonlara dikkat etmek ve bu tür şeyleri kitleler önünde açığa çıkartmak devrimci ve demokratik güçlerin ödevidir. Baskı ortamının, kitlelerin devrimci mücadelesinin hızlanması bakımından daha elverişli olduğu tarzındaki görüşler yanlıştır; işçi sınıfının, diğer emekçilerin ve tüm demokratik güçlerin mücadelesi için en uygun şartlar bir baskı rejiminde değil, demokratik bir ortamda varolur. Bu nedenle de demokratik mevzileri koruma ve genişletme, kısaca demokrasi mücadelesi bir an dahi küçümsenemez bir görevdir.

Faşizme geçit vermemenin bir yolu tertiplere gelmemekse, daha da önemlisi ona karşı ciddi, kararlı mücadeledir. Devrimci, demokratik güçlerin dağınıklığı, faşistler için uygun koşullar yaratır.

Bugün Türkiye'de faşizmi engelleme görevi, tüm devrimci, demokratik güçlerin birliğini, dayanışmasını ve bu amaçla demokratik bir cephe oluşturulmasını zorunlu kılıyor.

Ülkemizde faşizme karşı mücadele, emperyalizme karşı mücadeleden ayrılamaz.

Faşizme ve emperyalizme karşı kitle mücadelesini yönetecek, güçbirliğini ve demokratik cepheyi oluşturacak güçler CHP'nin solundaki güçlerdir. CHP, niteliği gereği son derece kaypak ve pasif bir tavır içindedir. Ancak CHP'nin anti-faşist tavrı göz önüne alınmalıdır. Bu partideki demokratik unsurların, özellikle de kitle tabanının desteği sağlanabilir.

Tüm sosyalist, demokratik, ilerici örgüt ve kişiler, bu yolda kendilerine düşen büyük sorumluluğun bilincine varmalı, birbirleriyle diyalog kurmalı ve ciddi, kararlı adımlar atmalıdırlar.

Büyük sermaye diktatörlüğüne karşı devrimci ve demokratik güçlerin birliği sorunu dün olduğu gibi bugün de gündemdedir. Bilim ve tecrübe, faşizme ve emperyalizme karşı demokratik güçbirliğinin hayati önemini, tartışma götürmeyecek biçimde önümüze koyuyor. Ancak biz Türkiyeli devrimcilerin yaptığı-

mız, yıllardır, bu herkesin bildiği şeyleri birbirimize tekrarlamaktan ibaret kaldı. Olayların zorlamasıyla ve el yordamıyla, zaman zaman adeta kendiliğinden oluşan zayıf dayanışmaların ötesinde bu konuda dişe dokunur, kalıcı bir adım atılamadı. Oysa yakın dönemde ve bir bakıma da daha uzun bir dönem için, devrimci hareketin başarısı, faşizm yönündeki çabaların yenilgisi buna bağlı.

1973 Ekim seçimlerinden sonra geri siperlere atılan faşizm, o günden buyana yeni bir saldırıya geçmek için fırsat kolluyor, kendi yönünden şartları oluşturmaya çalışıyor. Bugün Türkiye’de faşizmin yeni bir atılımına olanak olup olmadığını düşünürken yüzeysel bir bakışla yetinerek tek yanlı kestirip atmamalı, konuyu çok yönlü ele almalıyız.

Türkiye’de faşizme ortam var mı, yok mu diye kafa yorarken, önemli olan, onu pasaport vizesi için sınır kapısına dayanmış bir zoraki yolcu gibi düşünmemektir. Bugün zaten bir dizi anti-demokratik uygulama, bizzat iktidar eliyle yürütülmektedir. Binlerce ilerici memur, öğretmen oradan oraya sürülüyor, işten el çektiriliyor. İdarede ,okullarda, poliste ve devlet çarkının her yerinde kilit noktalarına büyük sermayenin adamları, ırkçılar, şeriatçılar yerleştiriliyor. Anayasaya aykırı bulunan güvenlik mahkemeleri işbaşında. Böylece büyük sermaye bir bakıma geleceğe hazırlık yapıyor ve toplumda beklenebilecek ileriye doğru gelişmelere karşı kendi tutucu kadrolarını mevzilendiriyor.

Diğer yandan «Başbuğ» ve onun besleme bozkurtları da açık bir himayeden, destekten yararlanarak giderek artan saldırılarına devam ediyorlar. Türkiye’de faşizmin güçlerini, bazılarının sandığı gibi, bu fanatik ırkçılar örgütünden ibaret sanmak yanlıştır. Faşist denince önce akla onlar geliyor. Oysa büyük sermayenin en açık, en kanlı ve zorba diktatörlüğü olan faşizm için bu tip örgütler salt kullanılacak bir miktar sivil militanı içerirler. Açıktır ki faşizmin asıl temeli, anagücü büyük sermayedir ve onun bir sivil ırkçılar örgütünden öte kullanabileceği daha etkin güçler vardır. Bugün Türkiye’de büyük sermaye henüz iktidarı Hitler, Mussolini ya da Franko tipinde bir kuklaya bırakacak, açık faşist diktatörlüğe geçecek kadar sıkışmamıştır ve zaten ortam da bunun için yeterince uygun değildir. Ama o, bozkurtları da bir yedek güç olarak elde hazır tutuyor, yani bu konuda da geleceğe hazırlığını yapıyor.

Milliyetçi Cephe iktidarının kurulduğu günlere rastlayan MHP’nin son büyük kongresi bu bakımdan ilginç sayılacak bi-

çimde geçti. Bu küçük partinin kongresine öteki büyük gerici burjuva partilerinin liderleri akın ettiler ve kongrede çektikleri nutuklarda «milliyetçilerin» aynı çatı altında birleşmesinden dem vurdular. Kendisine güveni artan «Başbuğ» ise, MHP'nin yeteri kadar kadroyla devleti yönetmeye hazır olduğunu iddia etti. Üç mebuslu bir parti nasıl oluyor da devleti yönetmeye hazır oluyordu? Bay Türkeş seçimle iktidara gelmeyi umacak kadar saf değildi herhalde; ne demek istediği açıktı.

MC hükümetinin nasıl bir telaşla, can havliyle ve hangi yöntemlerle kurulduğu hatırlardadır. Büyük sermaye çevreleri, onların arkasındaki emperyalist güçler, bir ayağı MSP'li de olsa, CHP iktidarına razı olamadılar. Ve üç mebuslu MHP, Milliyetçi Cephe hükümetinde bir başbakan yardımcılığı, bir de devlet başkanlığı alıyordu. Bu, «sivil muhafızlar örgütü»nün bir başarısıydı ve bu, aynı zamanda büyük sermayenin demokratik arenadaki zaafını gösteriyordu. Bu zaaf ilerde daha da büyürse sivil muhafızların ve başbuğlarının rolü daha da artabilir. Başbuğ, devleti yönetmeye hazır olduğunu söylerken bu zaafın farkındadır

Büyük sermaye ne zaman açık faşizme yatar? Çağımızda öyle görünüyor ki çıkarları büyük ölçüde tehlikeye düştüğü zaman. Örneğin Şili'de, 1967 Yunanistan'ında ve daha geriye gidersek 1936 İspanyasında. Yani eski burjuva demokratik yöntemlerle iktidarını sürdürmekte sıkıntı çektiği, bunalıma düştüğü ve emekçi halk hareketinin sermaye iktidarını tehdit ettiği zaman. Hiç şüphe yok ki sermaye çevreleri de toplumsal gelişmeleri gözler ve toplumun nereye doğru gitmekte olduğunu kavramakta zorluk çekmezler. Toplumsal gelişmenin hızlandığı, devrimci dönüşümlerin kapıya dayandığı dönemlerde sermayenin de demokratik köprüleri uçurması ve teröre başvurması anlaşılır birşeydir.

1967 Yunan darbesinin ve 1971 Türkiye 12 Martının nishi olarak hafif geçmesi, bir bakıma büyük sermaye üzerindeki tehditin zayıflığından gelir. Oysa Halk Cephesinin iktidara geçtiği 1936 İspanyasında kan gövdeyi götürdü. Sosyalizm yoluna giren Şili'de de. Demokrasinin uzun bir geleneğe sahibolduğu ve ordunun da bu geleneğe bağlı bir kurum sayıldığı Şili'de olup bitenler bu bakımdan son derece öğreticidir. Toplumsal dönüşüm ne kadar hızlıysa, yani sermayenin çıkarları ne kadar tehlikedeysa çatışma da o denli sert olmaktadır. Oysa Yunanistan ve Türkiye'de sosyal gelişme henüz o düzeye gelmemişti ve sermaye iktidarı o denli büyük tehdit altında değildi. Bu nedenle cuntaların

burada yaptığı, bir bakıma gelişime ayak koymak, hızı kesmek olmuştur.

Hiç kuşkusuz, çeşitli ülkelerde faşizmi hazırlayan etkenler birbirinin tıpkısı değildir. İşçi sınıfı hareketindeki yükselme ve devrimci dönüşüm döneminde faşizmin, sermayenin bir karşı tepkisi olarak ortaya çıktığı ve terör yöntemlerine sarıldığı birçok ülkede açıkça görülüyor. Örneğin 1923 yılında Bulgaristan' da Halk Çiftçi Birliği Partisinin iktidarına karşı girişilen faşist darbe. 1936 İspanyasında ve 1973 Şili'sinde de faşizmin gelişimi böyle olmuştur. Almanya'da da 1936'larda işçi sınıfı hareketinde önemli bir yükselme olmuştu. Ancak büyük sermaye, salt iktidarı kaybettiği, ya da kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı, sosyalizm tehlikesi belirmediği için değil, başka nedenlerle de burjuva demokrasisinin yerine terörcü baskı yöntemlerini tercih edebilir. Örneğin işçi sınıfı hareketinin bir devrimci dönüşüm yaratacak kadar gelişmediği durumlarda da; işçi sınıfının ve genel olarak emekçi halk kitlelerinin mücadelesi, ücret talepleri, grevler, sosyal güvenlik yasaları sermayenin çıkarlarına ters düşer, onu büyük çapta rahatsız eder ve zaman zaman, yasaları bir kenara itmeye istekli kılar. Bunun gibi, demokratik ortam burjuvazinin önemli plânlarına ters düşebilir. Örneğin 2. emperyalist savaş öncesinde, yayılma emelleri güden, sömürgeleri yeniden paylaşmak isteyen Alman tekelci burjuvazisi için. Tekeller Alman halkını bir saldırıya hazırlamak zorunda idiler. Bunun için beyinler yıkanmalı, kitleler şövenizmle şartlandırılmalı, belli hedeflere yöneltilmeliydi. Demokratik bir ortamda güç olurdu bu. Çünkü böyle bir ortamda, başta işçi sınıfı olmak üzere tüm barışsever, demokratik güçler karşı koyacaklar, zorluklar çıkaracaklardı. Faşizm, savaşa hazırlanan Alman ve İtalyan tekelleri için gerekliydi...

Özetle söylersek, faşizm sermayenin zaafından doğmaktadır. O, faşizme, kendisini daha güçlü kılan bir yönetim biçimi olarak başvurur.

Büyük sermayenin tercihini bir faşist diktatörlükten yana yapması, bunu istemesi, faşizmin bir ülkede gerçekleşmesi için yetmez elbette. Herşey para babalarının gönlünce olmaz. Toplumsal güç dengesinin de buna elverişli olması lazımdır. Diktatörlükten yana güçler de bunun için belli hesap-kitap yaparlar. Sınıfsal güç dengesinin faşizm yanlılarından yana olup olmaması; toplumdaki demokratik, devrimci güçlerin örgütlenme ve bilinç düzeyleri, kitle üzerindeki etkinlikleri, direnme güçleri bu

bakımdan önemlidir. Özetle söylersek, herhangi bir ülkede faşizme yol açan, ya da geçit vermeyen, faşizan güçlerle demokratik güçlerin karşılıklı durumu, güç dengesidir. Zaten toplumun ileriye, devrime doğru, veya geriye, faşizme doğru gelişimini bu karşılıklı, karmaşık güçler çekişmesi, çoğu kez oldukça uzun zaman alan bir süreç içinde düşünmek gerekir. Devrim ya da faşizm, bir anlık bir hesaplaşma, «bir tek meydan muharebesi» değildir. Belli bir süreç içinde küçüklü büyüklü çatışmalar, güç denemeleri ve bunların oluşturduğu nicel birikimler bir noktada olgunlaşır ve toplumda önemli bir dönüşüme, nitelik değişimine yol açar.

Türkiye toplumunda yıllardır gözlenen de budur. Devrim ve karşı devrim güçleri sürekli çatışma içindedirler. Devrimci, demokratik güçlerin toplumu ileriye doğru etkileme, değiştirme çabalarının yanısıra, anti-demokratik, karşı-devrimci güçler de boş durmuyorlar. Üniversite olaylarında, grevlerde, öğretmenlere yapılan baskılarda, Doğu'daki komando teröründe, 12 Mart öncesinde ve sonrasında bu çekişme açıkça görülüyor.

Türkiye'deki mücadelenin, bir başka ülkedekinin tıpkısı olmayan özellikleri de var. Türkiye'de burjuva demokrasisi, örneğin Fransa'da, İngiltere'de olduğu gibi belli bir işlerliğe kavuşmamış. Fransa'nın da, uzun dönemler gözönüne alındığında, büyük alt-üst oluşlara sahne olduğu, burjuva demokrasisinin önemli darbeler yediği bir gerçektir. Ama Türkiye'de bu «burjuva demokrasisi» denen şey hiçbir dönemde var olmadı; 1961'den sonra ona bir parça yaklaşıldı, soluk alındı, o kadar. Türkiye'deki burjuvazi, başından beri, kitlelere özgürlük vermeye yanaşmadı bir türlü. O, böyle şeylere alışık değildir. O, sol eliyle bir parça ekmek uzatırken sağ elindeki sopayı da havaya kaldıran kibirli efendi gibidir. Türkiye'de kullanılan her hak, ceza tehditleri altında; baskıyla, açıklıkla, zindanla, sürgünle, kırımla pençeşile rek kullanılmıştır; aslan ağzından çekilip alınmıştır. Bu Türkiye'nin bir Fransa, İngiltere, Belçika, Almanya v.b. kıyaslanamayacak önemli bir özelliğidir. Bunun için de Türkiye'de, sanki gerçek anlamda bir burjuva demokrasisi varmış gibi soruna yaklaşmak yanlış olur.

Diğer yandan, Türkiye'de belli dönemler arasında, demokratik boyutlar açısından hiçbir fark olmadığını düşünmek, ülkeyi sürekli bir faşist diktatörlük altında gibi nitelemek te o derece sekte, yanlış bir tavır olur. 12 Mart öncesiyile 12 Mart dönemi ve daha sonrası arasında elbette farklar vardır. 1925 öncesiyile

sonrası arasında da. Belli dönemlerde, kısa aralıklarla da olsa, demokratik özgürlüklerin çerçevesi genişlemiş ya da daralmıştır. Tipik faşizm dönemleri de yaşanmıştır, burjuva demokrasisine benzer dönemler de. Örneğin işçilerin dernek kurmalarının bile yasak olduğu dönemlerle TİP'in 15 mebusla parlamentoda temsil edildiği 1960 sonrası aynı sayılabilir mi? Gerçek şu ki Türkiye'de, burjuva faşist diktatörlüğü ile burjuva demokrasisi arasında bir çekişme başından beri vardır. Öyle uzun dönemler olmuştur ki Türkiye de özgürlük ortamı Franko İspanyasındakinden daha geniş olmamıştır. Ama İspanya'nın aksine, soluk alınan dönemlerde olmuştur.

Demokratik güçlerle anti-demokratik güçler arasındaki çekişme bugün daha da açık seçik görülüyor. Bir yanda sosyalist, demokratik nitelikte örgütler, sol basın var. Yasal ortam sınırlı da olsa, kitlelere bilinç götürmek, onları örgütlemek için önemli çabalar harcıyor. Seçimler, toplantılar, gösteriler yapılabiliyor. Ve ilerici, demokratik güçler bu sınırları genişletmenin mücadelesini veriyorlar. Diğer yandan burjuvazinin sopası da havada duruyor. O, sosyalist ve demokratik nitelikte örgütlerin, kişilerin üzerinde baskıyı eksik etmiyor. Anayasaya aykırı bulunan millî güvenlik mahkemeleri çalışmaya devam ediyorlar. Halen tutuklu olan birçok devrimci var. Göz altına alınanlara çoğu kez işkence ediliyor ve tutukluların aylarca mahkeme önüne çıkmadıkları oluyor. İktidar, polisi kendi terör politikası yönünde açıkça kullanma çabasında; öyleki bu durum artık polis saflarında bile tepkilere sebep oluyor. Hiç şüphesiz, çoğu yoksul çevre çocukları olan polisi, yine emekçi halka ve yurtseverlere karşı, yasaları da çiğneyecek biçimde kullanmak her zaman kolay olmayacaktır.. Yine sivil komando taslakları, açık himaye ve teşvikten yararlanarak zorbaca saldırılarını sürdürüyorlar. Doğu'da jandarma ve komando terörü, kimi zaman Viranşehir'deki gibi toplu katliamlara, kimi zamanda Hakkâri'de olduğu gibi soykırım tehditlerine kadar varıyor. Seçimler baştan sona kanlı saldırılar altında yapılabildi.

Son zamanlarda yeni faşist atağa meydan hazırlamak için üniversitelerde ve orta öğrenim kurumlarında faşistlerin saldırıları yoğunlaştırıldı. Bu arada yeni tertipler peşinde koşulduğu ve kamu oyunu aldatmak için açık yalana ve demagojiye başvurulduğu görülüyor. Viyana ve Paris büyük elçilerinin, Ceymis Bondvari yöntemlerle öldürülüşlerinin üstündeki esrar henüz açılmadı. Terör için pusuda bekleyenler, bu işleri «bir Kürt ör-

gütünün» yapmış olabileceği tarzında söylentiler yaydılar ve hatta devlet radyosundan bunu ilân ettiler. «Yıkıcı ve bölücü faaliyetler» üstüne tarihi nakaratlarını yeniden piyasaya sürdüler. Ama baylarımız artık bu tür yalanlarla ve öcü tehditleriyle çocukları bile kandıramıyorlar. Büyük elçilere yapılan suikastlerin emperyalizmin karanlık örgütleri, örneğin CIA ve onun yerli uzantıları, uşakları tarafından yapılmış olması ihtimali akla çok daha yatkın. Bay Demirel'in burnuna yumruk attırmaktan ve hattâ daha fazlasını yapmaktan medet ve yarar umanlar böyle tertipler peşinde de pekâla koşabilirler..

Son günlerde, girilen türlü tertipleri daha iyi değerlendirmek için, özgürlükleri ve kitlelerdeki uyanışı hiç bir zaman hazmedememiş Türkiye egemen sınıflarının terörü, «yasak»çı geleneklerini gözönüne almak ve özellikle son 5-6 yılda olup bitenlere kısaca bakmak gerekir.

Büyük sermaye çevreleri ve onların arkasındaki emperyalist güçler 1960 sonrasında gelişen devrimci ve demokratik kitle hareketi karşısında paniğe kapıldılar. Bir yandan gençlik hareketleri Amerikan 6. Filosunu limanlarımıza sokmayacak bir düzeye ulaşmış, diğer yandan işçi sınıfının mücadelesi sermayenin kolay kârına ayakbağı olmuştu. Toplumsal uyanış, halkların demokratik istekleri, devrimci kitle mücadelesi —o gün için bir devrimi başaracak düzeye ulaşmamış ta olsa— hakim sınıfları ve emperyalist destekçilerini ürkütüyordu. Onlar gelişimi frenlemek, devrimci kadroları boğmak gereğini duydular. 12 Mart bu amaçla yapıldı. Türkiye İşçi Partisi ve hemen tüm demokratik örgütler kapatıldı, basın susturuldu, kitaplar yakıldı; binlerce kişi tutuklandı, işkenceden geçirildi, ağır cezalara çarptırıldı ve sayıları yüzleri bulan devrimcinin canına kıyıldı; ama bütün bunlar Türkiye'de kanlı-zorba bir yönetimi sürekli kılmaya ve halkın ileriye dönük devrimci mücadelesini boğmağa yetmedi. Vatan kurtaran aslan pozlarında ortaya çıkan nice Mussolini mukallitleri çok geçmeden, «tarihin şanlı sayfaları» yerine, kendilerini burjuva politikacıları çöplüğünde buldular. Onların faşist naraları, estirdikleri «fırtınalar» dünyada da bir yalnızlığa itti onları. Birbiri arkasından çekip gittiler. Faşizm denemeleri ise tüm ilerici güçlerin direnişi ve çabasıyla varılan Ekim 1973 seçimleriyle iflas etti. Örneğin şimdi nerededir 20 Mayıs gecesinde, tafralar estiren o ünlü Sadi Koçaş'ı?.

Ama bu deneme, besbelli, onların aklını başlarına getirmemiştir. Rollerini sonuna kadar oynuyacaklardır. Tarihin çıkmaz

sokaklarında nice Hitlerler, Mussoliniler, Pinochetler, Van Tiyöler, Lon Nollar ve benzerleri, gibi sonuna kadar yürüyecekler, göçüp giderken de insanlığa son kötülüklerini yapacaklardır. «Bizim» faşistlerin 12 Marttan ders almadıkları açıktır. 4-5 yıllık bir maceradan sonra şimdi aynı noktaya geldiklerini «hayretle» görüyorlar. Ama tam aynı nokta da değildir bu. Bugün solun dağınkılgına ve bu kanattaki olumsuz görünümüne rağmen işçi sınıfı hareketi ve özünde sosyalist hareket, ileriye doğru bir adım daha atmanın, çok daha sağlıklı bir çizgide örgütlenmenin eşiğindedir. Demokratik ve devrimci kitle mücadelesinde daha tecrübeli, daha bilinçli kadrolar oluşturmuştur. Kitlelerin bilinç düzeyi, onların istekleri, özlemleri, 12 Mart öncesinin çok ilerisindedir. Kitleler sola kaymıştır. Bu, aynı zamanda kendisi de sola kayan CHP'nin seçim başarısında (ki bu başarı yalnızca onun değildir; CHP bunu önemli oranda, sosyalistlerin sağladığı desteğe borçludur) açıkça görülüyor. CHP oyları 1969'da % 27'den 1973'te % 33'e, 1975'te % 44'e ulaştı.

Son seçimlerden başarılı çıkan, hiç kuşkusuz, sağ değil, soldur. Sağın en büyük partisi AP, gerçi 1973'te demokratik Parti'ye ve MSP'ye kaptırdığı oyların bir kısmını geri almış ve % 41'lik bir orana ulaşmıştır. Ama AP'nin aldığı oylar sağ oylardır. Buna karşılık CHP'deki son oy artışını sağlayan oyların, gerici partilerden sola kayan oylar olduğu açıktır. Böylece AP'nin 1973'te yitirdiği sağ oyların tümünün ona geri dönmediği, bunların CHP ile AP arasında bölündüğü görülüyor. Gelişim doğrultusu, sol lehine değişimin devam edeceğini ve bunun AP ve yandaşı gerici partileri yakın bir seçimde iktidardan uzaklaştıracağını gösteriyor. Gerici partiler bunu anlamışlardır ve bu nedenle fazlaca tedirgindirler. Seçim sonrası giriştikleri tertipler bunu gösteriyor. Kendileri iktidarda oldukları halde anarşi yaratıyorlar.

Bir CHP iktidarı gerici partileri ve onların dayandığı büyük sermaye tabanını niçin bu denli ürkütüyor? Besbelli ki CHP, düzen değişikliği yapabilecek veya yapmak isteyecek bir parti değildir. CHP'nin basit reformcu programı ortadadır. O, ne emperyalizmle ilişkileri kesmeyi düşünmekte, ne ciddi millileştirmeler, kamulaştırmalar yapmayı önermektedir. Tekelci sermayeye karşı bir araç olarak düşündüğü «halk sektörü» ise pratikte gerçekleştirilebileceği kuşkulu, gerçekleşse bile tekelci sermayeyi kuşatacak, onun «kötülüklerini» önleyecek, hatta tatlı kârlarına zarar verebilecek bir tedbir niteliği taşıyor. Hiç kuşkusuz CHP iktidarı da büyük sermayenin hegemonyasına dokunamayacaktır.

Büyük sermaye de bunu pekâla biliyor. Onu ve gerici örgütlerini bu denli ürküten, bir CHP iktidarında muhtemel, ileriye doğru demokratik açılmadır. CHP iktidarı düzeni değiştirecek işler yapamayacaktır; hatta, emekçi kitlelerin durumunu hafifletecek dişe dokunur ekonomik tedbirler alması bile güçtür; ama demokratik ortamın gelişmesine, anti-demokratik birkısım engellerin aşılmasına da olanak sağlayabilir. CHP en azından bunu yapmak, buna karşı çıkamamak zorundadır; çünkü bu, CHP'nin varlık ve yokluğuyla ilgili olacaktır artık. Türlü engele, zorbalığa, teröre, tehdide rağmen işçi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin, demokratik güçlerin örgütlenmesi; basın, toplantı, gösteri özgürlüklerinin kullanılması bugün bile bir ölçüde önlenemiyor. CHP iktidarı düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki bazı engellerin kaldırılmasını kolaylaştırabilir. Devlet cihazının en gerici, ırkçı, şeriatçı unsurlardan bir ölçüde arındırılmasını sağlayabilir. İşte bu ihtimallerdir sermaye çevrelerini ve onların uşaklarını ürküten. O zaman, CHP'nin solundaki gerçekten devrimci, demokratik güçlerin mücadelesi çok ileri boyutlara varacaktır. Türlü payandalarla ayakta tutulan sarı sendikacılık iyice çöküntüye uğriyacak, işçi sınıfının politik hareketi hızlanacak, sağlam yer tutacaktır. Okullarda faşist çetelerin etkinliği silinecek ve ırkçıların, şeriatçıların, emperyalizm uşaklarının devlet kurumlarındaki bir kısım kilit noktalarını ellerinde tutmaları güçleşecektir. Kuşkusuz, bütün bunların başarılması, MC iktidarının düşmesi ve CHP'nin iktidara gelmesiyle rahatça olacak işler değildir. Gericiler, ellerindeki mevzileri terketmemek, bu yöndeki gelişimleri engellemek için elden geleni yapacaklardır. CHP'nin sınırlı demokratik anlayışı, tutarsızlığı, bir ayağı ilerde, bir ayağı geride niteliği de gözönüne alınmalıdır. Ancak gericiler, bir CHP iktidarını kendi iktidarı kadar emin bulmazlar elbette. Emperyalistler ve onların uşakları, ipin ucunu elden kaçırmaktan endişe ediyorlar. O zaman grevleri ertelemek veya durdurmak, millî güvenlik mahkemeleri tipinde yasalara ters düşen mahkemeleri çalıştırmak, devrimci gençliği komando saldırılarıyla sindirmek, üniversite ve yurtlarda faşist beslemelerin etkinliğini sağlamak; öğretmenleri, ilerici devlet memurlarını hallaç pamuğu gibi dağıtmak kolay olmayacaktır. Böyle bir ortamın gelmesi ihtimali, ta Osman Bey'den beri sopayı elde hazır tutma ve onu kıpırdıyanın başına indirme geleneğine pek alışkın olan egemen sınıflarımızın hazmedemeyecekleri birşey.

Kaldıkları onlar, daha ileriye yolun açılmasına gözyummak şöyle dursun, daha geriye dönmek için çabalayıp duruyorlar. 12

Martı bunun için yaptılar ve bugün de yeni 12 Martlar için ortam oluşturmaya çalışıyor, fırsat kolluyorlar. Demokratik güçlerle faşizm yanlısı güçler arasında süregelen çatışmayı iyi görmek ve anlamak gerekir. Bizde 12 Martın fiyaskoyla sonuçlanmasına. Yunanistan'da Albaylar Cuntasının, 7 yıl sonra da olsa çöküşüne bakarak ve uluslararası şartların Türkiye'de faşist bir rejim oluşturulmasına uygun düşmediği tarzında bir yorumla, yürek rahatlığı içinde, mücadelenin önemini kavramamak, zorunlu tedbirleri almamak ve pasif kalmak yanlış bir tavır olur ve pahalıya ödenebilir.

Sermaye, çıkarları tehlikeye düştüğü veya zorladığı, toplumsal bunalımın arttığı herhangi bir yerde ve zamanda faşizm yöntemlerine başvurmaktan kaçınmıyor. Faşistlerin tarihten ders almalarını ummak saflık olur. Onlar tarihin verdiği dersi, kaçınılmaz yıkımlarını görüp buna razı olmak yerine, daha önce davranmak, daha da zorbalıkla ve vahşetle tarihsel gelişmeyi frenlemek, geriye çevirmek yönünde de kullanabilirler.

Kaldığı sermaye, gücü sürekli bir faşizmi kurup yerleştirmeye yetmediği veya buna gerek duymadığı zamanlarda, kısa ve geçici darbelerle de çıkarlarını korumaya çalışır ve gelişimi frenler. Nitekim Türkiye tarihinde bunun çok örnekleri vardır: 1925, 1946, 1952 ve 12 Mart.. Herkeresinde «vatan ve milletin kurtarılması» çığlıklarıyla terör yöntemleri yürürlüğe konmuş, muhalefet susturulmuş, işçi örgütleri ve diğer demokratik örgütler dağıtılmış; insanlar hapselere doldurulmuş, işkenceden geçirilmiş, öldürülmüştür. Bütün bunların emekçi kitlelerin, aydınların, halkların ileriye dönük mücadelelerine ağır darbeler vurduğu ve büyük acılara, kayıplara sebep olduğu kuşkusuzdur. O halde, Türkiye'de uzun vadeli bir faşizme olanak olmasa bile, gerici güçlerin en azından bu tür terör dönemlerine olanak vardır ve bunu önlemek, onlara herkeresinde bu imkânı vermemekte başarılması gereken önemli bir görevdir.

DEVİRİMİ HAZIRLAYACAK OLAN FAŞİST BASKILAR MIDIR?

Bazı çevrelerin, demokratik mevzileri koruma ve geliştirme yönünde verilen mücadeleyi, diğer bir deyişle demokrasi mücadelesini küçümsedikleri görülüyor. Bu tür sapmaya özellikle gençlik kesiminde rastlanıyor. Bazıları ise, faşizm yanlılarının tertiplerine gelmeme, provakasyondan kaçınma yönündeki çaba-

ları «pasifizm» diye suçluyor veya «aman faşizm gelir» diye alaya alıyorlar. İşi, faşizm gelirse daha iyi olur, kitleler baskıları gördükçe daha hızlı bilinçlenirler demeye vardırırlar bile var. Bu tür sapmalar devrimci teori ve pratiğe kesinkes terstir ve iyi tanınmaları gerekir.

İşçi sınıfının biliminde ve zengin devrimci deneyinde demokrasi için mücadeleyi küçümsemek diye birşey yoktur. İşçi sınıfı ve onunla kader birliği yapanlar, demokratik hak ve özgürlükler uğrunda mücadeleyi bizzat kendi sınıf çıkarları için yürütürler. Gerçek devrimciler özgürlük ortamını, kitleleri uyarmak, bilinçlendirmek ve örgütlemek için gereğince değerlendirirler. Bu demek değildir ki onlar, devrimci mücadele yürütmek için dört başı mamur demokratik şartların oluşmasını beklerler. En ağır baskı şartlarında, faşizm ortamında da mücadele sürer ve şartlara uygun biçimlere bürünür. Zaten kapitalist bir toplumda dörtbaşı mamur bir demokratik ortam hiç bir zaman da gerçekleşmez. Demokrasi mücadelesi işçi sınıfının ve yandaşlarının iktidar mücadelesinin, sosyalist bir toplum uğrunda çabalarının önemli bir parçasını oluşturur. Demokratik hak ve özgürlükler, bizzat yaşayan emekçi kuşakların yaşantılarında taşıdıkları önemin yanı sıra, toplumun değiştirilmesi yönünde işe yarar önemli araçlardır. Bu araçları küçümseyenler, kitlelerin bilinçlenme, örgütlenme sorunlarını kavramayan, bu araçlardan nasıl yararlanacaklarını bilmeyen; yada devrim üstüne büyük laflar ettikleri halde en basit, küçük işleri bile yapmaktan kaçınan, bunu göze alamıyan kişilerdir.

Demokratik hak ve özgürlüklerin sınırları konusunda burjuvazi ile emekçiler arasında sürekli bir çekişme vardır. Burjuvazi bu sınırları dar tutmak ister; o, yalnız kendisinin kullanabileceği kadarına razıdır. Oysa işçi sınıfı ve yandaşları o sınırları tüm halk kesimlerinin yararına genişletmek isterler. Özgürlüklerin kısıtlanması, baskılar, emekçi halk kitlelerinin mücadelesini sınırlandırır, zorlaştırır. Demokratik hak ve özgürlüklerin sınırlarının genişlemesi ya da daralması salt burjuvazinin öznel isteğine, iradesine bağlı değildir. Bu, toplumdaki güç dengesine, sınıfların karşılıklı mevzilenmesine, çeşitli toplum katlarının tavırlarına bağlıdır. Emekçi halk kitleleri bir takım hak ve özgürlüklerden yararlanıyorlarsa bu, burjuvazinin merhameti ve bağıışı sonucu değildir. Haklar mücadele ile kazanılır, mücadele ile korunur. Gerici sınıflar, özgürlükleri kısıtlamak istediklerinde buna uygun ortam yaratmaya çalışır, toplum katlarında kendi-

lerini destekliyecek güçler ararlar. Örneğin Hitler, faşizmi yerleştirmek için Alman toplumunda uzun yıllar anarşiyi körükledi, «kızıl tehlikeye» karşı propaganda yürüttü, toplumu türlü yalanlarla besledi. Böylece Nazi'lerin kaba kuvvet gösterilerini, geniş yığınların gözünde anarşiyi önleyecek, toplumu kurtaracak bir tutamak gibi gösterdi. Parlamento binasının yangını ise son adımı atmak, demokrasiyi rafa kaldırmak için kullanıldı. Hitler bu tertipleri yapmadan kitleleri kendisinden yana çeviremezdi.

Başka ülkelerde de diktatörlerin, faşistlerin bu tür tertiplerden yararlandıkları çokça görülmektedir. Birçok halde gericiler, devrimci kesimleri tahrik eder, zamansız şiddet hareketlerine sürüklerler. Tecrübesiz devrimci kadrolar bu tahriklere kapılabileceği gibi, bizzat hakim sınıfların devrimci saflara yerleştirdikleri ajan-provokatörler de kadroları ve kitleleri buna iterler. Hakim sınıflar bu tür olaylardan, devrimci hareketi ezmek için bahane olarak yararlanırlar. O halde devrimciler, bu tür oyunlara gelmemek için dikkatli ve uyanık olmalıdırlar. Hakim sınıfların tuzaklarına düşmemek anlamındaki bu davranış tarzı, pasifizm olarak, ya da korkaklık diye nitelenemez. Bunun tersi akılsızlık ve acemiliktir ki kimse de böyle şeylere yiğitlik, ya da aktiflik diyemez. Bu tür tertiplere gelmemek, tersine, gericilerin bu tür oyunlarını kitleler önünde açığa çıkararak onları güç duruma düşürmek, kitlelerden tecrit etmek gerekir.

Faşizm gelecekte nasıl olsa gelir deyip tertiplere karşı mücadele taktiklerini küçümsemek yanlıştır. Bu, gericilerin herşeye kadir olduğunu kabullenmek, faşizmin güçlerini abartmaktır, teslimiyetçiliktir. Hayır, faşizm gelmek istediği her zaman gelmez. Onun gelişini önlemenin bir yolu provakasyonlara gelmekse, daha da önemlisi, faşizme, geçit vermeyecek biçimde örgütlü olmak ve mücadele etmektir.

Faşist baskıların kitleleri sarsacağı, uyanışı hızlandıracağı, kitlelerin tepkilerini yoğunlaştıracağı ve böylece devrimi yaklaştıracağı tarzındaki iddia da son derece ters, sekter bir iddiadır. Bu iddiaların her biri tek tek alındıklarında akla yatkın gibi görünürler. Örneğin baskı gören bir kişi buna tepki duyar. Tokat yiyen adam, kendisine tokat atana öfkelenir ve karşılık vermek ister. Ama karmaşık toplum süreçleri bu kadar basit bir mantıkla izah edilemez.

Hakim sınıflar ne zaman faşizme başvururlar? Bu yönetim biçimi işlerine daha çok yaradığı zaman. Partileri, sendikaları

dağıtılmış işçilerin daha iyi mücadele edeceklerini düşünmek saçmalaktır. Dernekleri dağıtılmış öğrenciler, öğretmenler için de öyle. En basit bildiriyle, fikir beyanıyla, protestoyla mahkeme önlerine sürüklenen, zindanlara atılan, işkence gören, kurşunlanan yığınların daha iyi mücadele edebilecekleri düşünülebilir mi?

Elbette faşizm hiçbir ülkede ebedi olamaz, nasıl ki bizzat kapitalizm de ebedi olamayacaksa. Zulüm, ezilen halkların mücadelesini yokedemez. Özellikle bıçağın kemiğe değdiği dönemlerde kitleler her türlü baskıya karşı ayağa kalkabilir, onu devirebilirler. Ama faşizmin hemen halk kitlelerini ayağa kaldıracığını hayal etmek te yanlıştır. İşte Almanya: Kitleler Nazilerin arkasından koşular. İşte İtalya: Mussolini savaşla belasını buluncaya kadar geniş yığınları sürükledi. Ve işte 36 yıldır ayakta olan Franko İspanyası... Ve bir kan banyosu geçiren Şili...

Faşizm gelsin ki arkasından devrim gelsin demek, biz önce yenilelim ki sonra yenelim demektir! Bu, meydanı düşmana gönüllüce terketme sanatına akıl erdirmek güçtür.. Ve bu, akli başında insana saçmalığın şaheseri olarak görünür. Halk çok acı çeksin, çok canı yansın ki düşmanını tanınsın; ona karşı koymayı öğrensin, demeye getiriyorlar. Makyavelist bir düşünce ve çıkmaz bir sokak. Halkın acıları üstüne kurulmuş bir umut..

Bu tür düşünceler aslında yılgınlıktan kaynaklanır. Mücadele azmi olmayanlar, çabuk bıkanlar, umutsuzluğa kapılanlar; böylece, kitleler arasında faşizme karşı mücadele edeceklerine, çözümünü düşmana bırakırlar; onun baskısına ve zulmüne! Oysa düşman enayi midir? O da kime zulmedeceğini, kimi susturacağını çok iyi bilir. O nedenle kitlelere gereğinde fazla zulüm yap-sın?. Düşman mücadeleciler unsurları seçer: Sosyalistleri, işçi ve köylü önderlerini, demokrat aydınları; onları tesirsiz hale getirir.

Faşizmin baskısından medet umanlar, ister istemez, onun gelmesini ister ve geniş kitlelerle birlikte kendilerini de provakasyona getirirler. Provakasyoncu çizgi ile bu görüş arasında yakınlık vardır. Demokrasi için mücadeleyi küçümseyenlerle bu çizgi arasında da.

Sosyalizmin teori ve pratiğine yabancı olan, deneylerle de mahkûm edilmiş bu görüşleri iyi tanımalı, safların böylesine yanlış ve saçma görüşlerle karıştırılmasına yol vermemeliyiz. Böylesine saçmalıkları bayrak edinip sivri devrimcilik ve yiğit-

lik taslayanlar, gerçekte işçi sınıfına değil, ancak işçi sınıfının ve geniş halk kitlelerinin düşmanlarına hizmet ederler.

GÜÇBİRLİĞİ VE DEMOKRATİK CEPHE SORUNU

Faşizmin önlenmesi, en başta da, faşizme karşı ciddi mücadele ile mümkündür. Devrimci ve demokratik güçler, bu yolda insiyatifi faşizan güçlere bırakan pasif bir tavır içine düşmemelidirler. Faşist saldırganlığı önlemek, kitleleri ciddi şekilde uyararak, ajite etmek, örgütlemek; faşistlere saldırı imkânı vermek veya saldırıyı boşa çıkartmakla olur.

Faşist güçlerin başarısı, demokratik ve devrimci güçlerin zaafından doğar. Emekçi kitlelerin bilinç düzeyinin düşüklüğü ve örgütsüzlüğü; sol, ilerici-demokratik güçlerin dağınıklığı faşizan güçlerin işini son derece kolaylaştırır. Bu nedenle sorunun bir yönü işçi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin örgütlenmesi sorunudur. İşçi sınıfının politik bilincini geliştirmek ve uyanık, en yığıt işçileri ve işçi sınıfının dünya görüşünü paylaşan diğer sınıf ve tabakalardan gelme sosyalistleri örgüt çatısı altında birleştirmek, anti-faşist, anti-emperyalist ve demokratik mücadeleyi en sağlam güvenceye kavuşturmak için zorunludur. Bu yoldaki görev, lafta değil, gerçekte sosyalist olanların ihmal edemeyecekleri bir görevdir.

Diğer yandan tüm ilerici, demokratik, devrimci güçleri anti-faşist, anti-emperyalist demokratik bir cepheye toparlamak sorunun diğer yönüdür.

Bugün Türkiye'de işçi sınıfının politik örgütünü oluşturma, ya da yaygınlaştırma, sağlam bir temele oturtma çabaları birden çok parti tarafından yapılmaya çalışılıyor. Bunların etkinlik dereceleri, kitle bağları, ideolojik çizgileri tartışılabilir. Nitelik farkları ileride daha da açığa kavuşacaktır. Kaldığı sol yelpazede birden fazla parti, daha önce devrimi başarmış ülkelerde görüldüğü gibi, hâlen de hemen tüm kapitalist ülkelerde görülüyor.

Türkiye'de sol yelpazedeki birden çok partinin yanısıra, işçi sınıfına, gençliğe, öğretmenlere, teknik elemanlara, serbest meslek mensuplarına, köylülere v.s. ait çok sayıda ilerici-demokratik nitelikte ekonomik, mesleki kitle örgütleri var.

Tüm bu örgütler anti-demokratik baskılara uğruyor ve faşizme, emperyalizme karşı mücadele veriyorlar. Ancak bu mücadelenin oldukça dağınık, birbirinden kopuk olduğu ve devrimcile-

rin güçbirliği oluşturmak, faşist saldırganlığı, baskıları göğüslemek için aralarında ciddi bir diyalog kuramadıkları da inkâr kabul etmez bir gerçektir. Herkes faşizme karşı mücadeleden söz ediyor, «geçit vermeyeceğiz» diyor; iyi ama bu nasıl başarılacak? Anti-demokratik baskılar var gücüyle devam ediyor. Tertipler, saldırılar birbirini izliyor ve 12 Mart öncesindeki gibi tehditler savruluyor. Buna karşı demokratik ve devrimci güçlerin önleyici tedbiri nedir? Onlar bu konuda ne ölçüde dayanışma içindedirler?

Ve yalnızca faşizme geçit vermemek için değil, ama aynı zamanda varolan tüm anti-demokratik uygulamalara, baskılara son vermek, toplumu giderek demokratikleştirmek için böylesine bir güçbirliği zorunludur. Toplumun devrimin eşğine varabilmesinin asgari bir şartı da böylesine bir güçbirliğinin, demokratik cephenin oluşturulmasıdır. Bugün anti-demokratik, gerici güçlerle ilerici, devrimci güçler arasındaki çatışmanın bir yönü faşizme doğruysa, bir yönü de demokratik halk iktidarına doğrudur. Uzun vadede zafer mutlaka demokratik güçlerin olsa da, kısa vadede daha derli toplu olan kazanacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Durumu :

Baskıların daha da artmasını, hatta ülkeye faşist bir rejimin çökmesini, ya da 12 Mart ortamının tekrarlanmasını önleyecek güç hangisidir? Bugün Türkiye'de pek çok kişi, oyların % 44'ünü almış CHP'yi böyle bir geriye dönüşün karşısındaki en büyük engel olarak görüyor. Oysa çok oy toparlamış olmak çok güçlü olmak anlamına gelmez her zaman. CHP önemli zaafı taşıyan bir partidir. Gerçi faşizme doğru bir hareket CHP'yi de karşıya almak zorundadır ve zaten besleme faşist kadroların, özellikle MC hükümetinin kuruluşundan bu yana CHP'ye yönelttikleri saldırılar ortadadır. Demokrasiyi rafa kaldırmak isteyenler CHP'yi karşılarında bir engel olarak görüyorlar. CHP, özünde bir burjuva partisi olmasına rağmen, büyük sermayenin partisi olmama ve dayandığı kitle tabanının eğilimleri nedeniyle anti-faşist bir tavır içindedir. Diğer yandan çok kişinin onu faşizm önünde başlıca engel görmelerine karşılık CHP'nin bu role uygun düşmeyen önemli zaafı vardır.

Bir kere CHP iyi eğitilmiş, disiplinli, mücadelecisi bir örgüt değildir. Gerçi CHP örgütü seçimlerde oy toplama işinde iyi yarışmaktadır; ama demokrasi uğrunda ve saldırılara göğüs germe konusunda da aynı şey söylenemez. Bu son durumda CHP'yi mec-

lis çalışmalarının ve Ecevit'in demeçlerinin ötesinde meydana görmek mümkün olmuyor. O'nun varlığına faşizme karşı kitle gösterilerinde rastlanmıyor. Tam tersine CHP bundan dikkatle kaçınıyor. Hatta CHP, faşist tertiplerini kitle önünde açığa vurmak için Parlamento kürsüsünden bile gereğince yararlanmıyor.

CHP Genel Sekreteri Eyüboğlu, bizi sırtımızdan bıçaklasalar da sesimizi çıkarmayız, diyordu. Hem de Adana'da, bir CHP toplantısına yapılan saldırıda bir işçi bıçaklanıp öldürüldükten sonra... Tokat'ta partililerin, «işyerlerimizi tahribedecekler, ne yapalım?» sorusuna, «işyerinizi terkedip gidin,» diye cevap verildi. Oysa meşru savunma hakkı tüm ülkelerin yasalarında olduğu gibi, bizimkinde de vardır. Ve bu kadar teslimiyet faşist saldırganlara daha fazla cüret verir. Faşizmi önlemenin yolu sürekli kaçış değildir; tam tersine bu, faşistlerin arayıp ta bulamayacağı, onlara kolaylık sağlayan bir yöntemdir. Demokratik güçler elbette faşistlerin kışkırtmalarına, provakasyonlarına gelmemelidirler: Ama bu başka, saldırganlara karşı kendini koruma başka şeydir. Nitekim güvercin uçurmakla ünlü sayın Ecevit de, Gerede'de ve Elâzığ'da, güvercinlerin para etmediğini görünce, «lider halkın önünde yürür» deyip, bizzat saldırganların üzerine yürümekten kendini alamadı. Bu işi liderin üstlenmesi ise bir başka zaaftı.

CHP kitle içinde propaganda ve ajitasyon görevlerini bile —kendisini ilgilendirdiği kadarıyla da olsa— iyi başaramamaktadır. MSP ile birlikte kısa koalisyon iktidarı döneminde yaratılan yağ, şeker gibi maddelerin karaborsasının hangi çevrelerce tezgahlandığını, elindeki TRT'ye rağmen kitlelere anlatmayı başaramadı. CHP faşist saldırıların kaynağını da kitlelere iyi anlatmıyor. Kitleleri ırkçı, şeriatçı çevrelerin aldatmacalarına karşı uyaramıyor. Acaip bir pasiflik içindedir o. Örneğin Hakkâri olayları gibi son derece önemli ve ciddi gelişmelere yol açabilecek bir durumda CHP'den hiç ses çıkmadı.

Görünen odur ki CHP kitlelere, sessiz oturun, seçimi bekleyin ve bana oy verin, demekle yetiniyor. Ama faşist saldırganlar hiç te sessiz durmuyorlar; CHP bunu adeta hesaba katmıyor. Bütün bunlar CHP'nin sınıf yapısından, burjuva özünden geliyor. Tüm sosyal demokrat partilerin kaderidir teslimiyetçilik. Ama bu durumdaki bir CHP nasıl faşizmin önünde ciddi bir engel olabilir? O, faşist saldırganlığa karşı ne yapabilir? Faşizme karşı mücadelede başı çekecek güçler CHP'nin solundadır.

Gerçek şu ki bugün baskılara, saldırılara yiğitçe, kararlı şekilde karşı koyan, kitlelere yol gösteren güçler, CHP'nin solun-

daki güçlerdir. Bu da doğal bir şey. Ancak sosyalistler kitlelerin devrimci, demokratik mücadelesine tutarlı öncülük edebilirler.

CHP'nin, tutarsız da olsa, anti-faşist bir tavrı vardır, bu görmezlikten gelinemez elbette. CHP gibi geniş bir kitle partisinin bu tavrı küçümsenemez. Ancak bunu görmemek ve hesaba katmamak ne kadar hataysa, CHP'yi bir teminat gibi görüp umutları ona bağlama ve onun kuyruğuna takılma da o kadar hatadır. Faşizme karşı mücadelede başı çekecek güç CHP değildir, CHP'nin solundaki güçlerdir. Faşizme ve emperyalizme karşı demokratik cepheyi oluşturma, mücadeleyi güçlendirme görevi de onlara düşüyor.

Bugün Türkiye'de, 12 Mart öncesine kıyasla çok daha ileri düzeyde bir sosyalist ve demokratik birikimin varolduğu açıkça görülüyor. Ancak sosyalistler ve diğer demokratik güçler, 12 Mart öncesinden de çok daha dağınık bir durumdadırlar aynı zamanda. İşçi sınıfının politik hareketinin henüz güçlü bir kanalda yönlendirilmemiş olması, sosyalist ve demokratik örgütler arasında güçlü bir diyalogun var olmaması bu kanadın en büyük zaafını oluşturuyor ve faşist saldırganlığa güç kazandırıyor. Bu dağınıklık aynı zamanda geniş taraftar kitlesinde karamsarlık ve yulınlık yaratan, pek çok kişiyi mücadeleye ilgisiz kılan, «bekleme süreci»ne sokan bir durum.

Bu durum nasıl aşılacaktır? Şüphesiz, salt iyi niyetle, «tüm sosyalistler»in aynı çatı altında toplanmasını istemek ve aynı şeyi örneğin gençlik örgütleri için söylemek saflık olur. Sağlam ilkeler üzerinde birleşme, sosyalist ve demokratik örgütlerin her zaman gözönünde tutmaları ve uğrunda mücadele etmeleri gereken birşey olmakla birlikte, bunun gerçekleşmesi ve bu anlamda «birlik» sağlanması kolay değildir, zamana bağlı bir iştir. Ancak sosyalistler ve demokratik güçler, sözkonusu dağınıklığa karşı kayıtsız da kalamazlar. Sürekli bir biçimde, baskıcı güçlerin yaptıklarını izleyen ve buna tepki göstermeye çalışan pasif bir tavırdan kurtulmak istiyorsak, gerici saldırganlık karşısında adeta eli-kolu bağlı adam durumuna düşmek istemiyorsak, ne yapılabileceği konusunda ciddi şekilde düşünmeli ve oyalanmadan, olumlu yönde çaba göstermeliyiz.

Acil Görev Demokratik Ortama Geçıştır

Bugün öncelikle, Türkiye toplumunda devrimci ve demokratik güçlerin önündeki yakın görevi, hayale kapılmadan, doğru

biçimde saptayalım. Bu görev, bir geriye gidişi önlemek, varolan baskıları, anti-demokratik uygulamaları durdurmak, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmaktır. Yani ilk sayımızda belirttiğimiz gibi, demokratik ortama geçiştir. Bunu başarmak, toplumdaki en gerici, en şöven, anti-demokratik güçleri yenilgiye uğratmak demektir. Pratikte bu, komando saldırılarının önlenmesi, okulların ve yönetim mekanizmasının faşist, gerici unsurlardan arındırılması, öğretmen kıyımının durması, 141-142'nin ve benzer anti-demokratik yasaların kalkması; geniş bir düşünce, basın, örgütlenme özgürlüğü ortamı demektir. Yine bu, pratikte, MC tipi bir iktidarın başta olmaması demektir.

«Demokrasi» sözcüğüne allerji duyan bazı çevreler bu önerimizi hafife alabilirler. En küçük bir kitle hareketinden, bir grevden, protestodan heyecana kapılıp devrim gününün gelip çattığını sanan kişiler için elbette böylesine bir «mütevazi» hedef uğrunda mücadele çağrısı pek basit gelir. Ama bu tür kişileri de biz ciddiye almayız. Onlar, aslında ülkedeki somut şartlardan, sınıf güçlerinin durumundan, emekçilerin örgütlenme ve bilinç düzeyinden, kitlelerin özlem ve isteklerinden ve bütün bunların yanısıra sosyalizmin geniş teorik ve pratik hazinesinden haberi olmayan sabırsız, romantik kişilerdir. Ve bir düş ortamından kurtulup ayakları yere basmadıkça, böyleleri hiçbir zaman gerçek devrimci olamaz, bir sekte, bir devrim gevezesi olarak kalırlar.

Güçbirliği ve Demokratik Cephe

Demokratik bir ortama ulaşma görevi, faşizme ve emperyalizme karşı mücadeleyi içeren demokratik bir görevdir. Tüm sosyalist, demokratik, ilerici güçlerin üzerinde birleşebileceği bir hedef koymaktadır.

Bu hedefe varmak ancak tüm sosyalist, demokratik ve ilerici örgütlerin —sosyalist partilerin, devrimci ve ilerici sendikaların, devrimci-ilerici gençlik örgütlerinin, öğretmenlerin, meslek örgütlerinin ve diğer demokratik güçlerin— güçbirliği oluşturmalarına bağlıdır.

Böylesine bir güçbirliğinin, bir demokratik cephenin oluşturulması görevi günceldir. Güçbirliği elbette belli ilkeler çerçevesinde olacaktır. Böylesine bir cephe oluşturan sosyalist partiler, elbette kendi ideolojik çizgilerini koruyabilecekler ve herbiri ba-

ğimsız örgütlenmesini sürdürebilecektir. Demokratik örgütler için de aynı şey sözkonusudur. Ama bu güçbirliği, faşizme ve emperyalizme karşı, ortak hedefler için güçlerin büyük ölçüde toparlanmasını sağlayacaktır.

Böylesine bir güçbirliği geniş sosyalist ve demokratik potansiyeli mücadele alanına sokacaktır. Diyelim ki bir anti-faşist gösteriye onbinler yerine yüzbinleri çekecektir. Yılgınlığı, karamsarlığı önleyecek olan; pek çok sempatizana, ilerici kişiye, emekçiye güven ve canlılık verecek olan da budur. Faşist saldırganlığı frenliyecek, ona geçit vermeyecek olan da böyle bir güçbirliğidir.

Güçbirliği ve demokratik cephe çağrısı bizzat CHP'ye de yapılmalıdır. Gerçi CHP yöneticilerinin bu konudaki olumsuz tavırları bilinmektedir. Ama bu çağrılar en azından CHP saflarındaki çok sayıda ilerici-demokrat kişide yankı uyandıracak, özellikle de parti tabanındaki geniş emekçi kitleleri etkiliyecektir. CHP'nin solunda oluşacak böylesine etkin bir güç, CHP'nin bugünkü pasifliğinden bir ölçüde sıyrılmasına, ister istemez, daha demokratik bir tavır almasına da yardımcı olacaktır.

Dergimizin yaptığı bu güçbirliği ve demokratik cephe çağrısı, salt iyi niyetli bir özlemin ifadesi değildir. Ülkemizde buna zorunluluk ve bunun şartları vardır. Sol saflar, hergün biraz daha azitan ve sınırlı demokratik şartları da rafa kaldırmak için sabırsızlanan gerici saldırganlık karşısında sorumsuzca bir kayıtsızlıktan sıyrılmak zorundadırlar. Bugün başka demokratik örgütler, tek tek sosyalist, ilerici, demokrat kişiler ve en önemlisi, geniş emekçi kitleler de bunu istemektedirler.

Birbirlerini en aşırı bir dille suçlayan, birbirlerine küfreden ve birbirlerini yemeye çalışan büyük sermaye çevrelerinin, ırkçıların, şeriatçıların, şerbetçilerin, aralarındaki bütün bu çekişmelere rağmen sola ve demokratik güçlere karşı nasıl cephe oluşturdıkları gözler önündedir. Sol ve demokratik güçlerin ise aralarındaki görüş ayrılıklarını, çizgi farklarını, diyalog kuramıyacakları bir düzeye vardırılmaları; bu tür bir **mezhep kavgasından** başlarını kaldırmayıp meydana gerici saldırganlığa açmaları affedilmez bir hata olur.

Böylesine bir güç birliği ve cephe oluşturma konusunda akla gelen bir ön sorun öncülük meselesidir. İşçi sınıfının ve onun politik örgütlenme düzeyinin öncülüğü başarmaya elverişli olup

olmadığı, cephe içinde işçi sınıfı çizgisinin etkinliği sorunu akla gelebilir. Ancak işçi sınıfının şu dönemde, emekçi kitlelerle güçlü bağları olan, yaygın, büyük bir politik örgüte henüz kavuşmamış olması, bu yöndeki örgütlenmenin henüz başlangıç sayılabilecek bir düzeyde bulunuşu, böyle bir cephe oluşturmaya engel olarak düşünülemez. Bu nisbi zayıflık, güçbirliğini daha da zorunlu kılan bir durum olarak düşünülmelidir. Öncülük görevi hiç kimseye ve hiçbir örgüte, bir sözleşme veya pazarlık sonucu verilmez. Bu işlev (fonksiyon) mücadele içinde, çalışmayla, etkinlikle kazanılır. Sosyalistler, nisbi olarak sayıca az olmaktan, henüz gereği gibi örgütlü bulunmamaktan ürküp güçbirliği ve cephe çalışmalarından kaçınamazlar. Tersine onlar, az da olsalar, böylesine bir çalışma içinde aktif rol almalı, kendi doğru ve tutarlı görüşlerini, mücadele yöntemlerini diğer örgütlere, kitlelere götürmeli, ısrarla savunmalıdırlar.

Bu konuda devrimci-ilerici sendikalara —özelikle DİSK'e ve bu nitelikteki gençlik örgütlerine de büyük görevler düşüyor. Gerek sendikalarda, gerek gençlik örgütlerinde, demokratik güçbirliğini gereğince önemsemeyen, mücadeleyi adeta kendi imkânlarıyla omuzlamaya çalışan eğilimler görülmektedir. Kendisini diğer devrimci güçlerden soyutlamaya götüren ve güçleri bölen bu tavırlar yanlıştır ve mutlaka aşılmalıdır.

Tüm sosyalist, ilerici ve demokratik örgütler, faşizme ve emperyalizme karşı ortak bir mücadele hattı üzerinde bir araya gelmelidirler. Her güçbirliği, belli hedeflere ulaşmak için bir uzlaşma demektir. Ortak hedefler için ortak sloganlar ve birlikte eylem biçimleri saptanabilir ve saptanmalıdır.

Faşizm, dünyanın neresinde ortaya çıkarsa çıksın, elbette halkların devrimci mücadelesiyle kahredilecektir. Yine devrimcilerin ve halkların yiğit mücadelesi, faşizmi, daha doğmadan, doğuş, halinde de kahredebilir, önleyebilir. Gelecek ilerici insanlığıdır.

MİLLİ MESELE

4. ve Son Bölüm

ULUSAL HAREKETTE İKİ SAPMA

C. ALADAĞ

Ezilen ulusun işçi sınıfı hareketinde, ulusal kurtuluş görevleriyle ilgili olarak, sağ ve sol nitelikte iki tür sapmaya rastlanabilir.

Bunlardan sol sapma, ulusal kurtuluş güçlerinin küçüksenmesi ve sivri sosyalistlik biçiminde ortaya çıkar. Bu tür kişiler, ulusal baskıyı ve sömürüyü, bunun geniş halk kitleleri üzerinde yarattığı tepkiyi gereği gibi değerlendiremezler. Soruna salt işçi sınıfının sömürülmesi açısından bakar ve kurtuluşun işçi sınıfı iktidarıyla, sosyalizmle mümkün olacağını sık sık ve bilgiççe tekrarlıyarak, toplumdaki geniş kitlelerin ulusal baskı ve sömürüye karşı mücadelelerinin örgütlenmesi ve desteklenmesi görevini küçümserler. Toplumdaki diğer demokratik güçlerin rolünü kavramayan bu anlayış, «dar sosyalizm» diye nitelenebilecek bir anlayıştır.

Kuşkusuz her toplumun gerçek kurtuluşu, yani insanın insan tarafından sömürülmesinin son bulması, kişinin gelişmesinin önündeki tüm engellerin kalkması ancak sosyalizmle müm-

kündür. Ancak toplumun sosyalizme varması, çoğu kez, bir dizi aşamadan geçerek mümkündür. Bu aşamaları hesaba katmadan, tüm basamakları bir sıçrayışta geçmeye çalışan kişi ancak acemi biridir. Devrimci kişi, toplumun içinde bulunduğu somut tarihi şartları ve toplumun gelişme yasalarını iyi tanır ve bundan hareketle, ivedi amaçlarla nihai amaçları, yakın görevlerle uzak görevleri birbirinden ayırır. Böylece o, karmaşık toplum olayları karşısında şaşırmadan, ne zaman ne yapması gerektiğini doğru biçimde saptar.

Bağımlı ve sömürge uluslarda işçi sınıfının taktikleriyle, sömürgeci ülkeler işçilerinin taktikleri, devrim stratejileri aynı olamaz. Bunun nedeni de her iki toplumun objektif şartlarının çoğu kez son derece farklı oluşudur. Örneğin feodalizmin büyük ölçüde tasfiye edildiği bir ülkede anti-feodal mücadele artık gündem maddesi olmaktan çıkar. Siyasi bağımsızlığını kazanmış bir ezilen ulus için de, «siyasi bağımsızlık» kavramı, yerini «ekonomik bağımsızlığa» bırakır. Ama bağımlı ve sömürge bir ulus için, besbelli ki, ulusal kurtuluş, siyasi bağımsızlığın kazanılması üzerinde somutlanır. Ve yine böyle ülkelerde ulusal birliğin sağlanması, feodalizmin tasfiyesi, stratejinin ana hatlarını oluşturur.

Ezilen ulus üzerindeki ulusal baskı ve sömürü, işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün yanısıra, ulusun geniş kitlelerini kapsar. Hemen tüm köylü kitlesi, küçük burjuvazi, aydınlar bu baskı ve sömürünün hedefi olurlar; hatta burjuva ve feodal kesimler bile, zaman zaman ve daha az ölçüde de olsa, bundan nasiplerini alırlar.

Örneğin sömürge ve bağımlı bir ulusun ekonomisi baltalanır; toplumsal gerilik —fabrika, elektrik, yol, okul, hastahane gibi işyeri ve altyapı tesislerinin yokluğu, azlığı— mülk sahibi sınıfların bile tepkilerini doğurur. Gerçi birkısım geleneksel şefler, şeyhler, büyücüler, feodal ağalar, köylülerin gözünün açılmaması ve statükonun bozulmaması için yola, okula, doktora; gazete, kitap, radyo gibi haberleşme ve bilgi araçlarına karşı çıkabilirler. Ama bu tür gericiler her toplumda, sayıları giderek azalan bir kesimi oluştururlar. Ticaret burjuvazisi, emlak sahipleri, ülkelerinin kalkınmasından çoğu kez yarar beklerler. Köylülerin kente bağlanmasında, fabrikalar açılmasında ticaret burjuvazisinin büyük çıkarı vardır; böylece ticaret gelişecektir. İyi bir yol şebekesinde, sulama tesislerinin yapımında, kredi sağlanmasında toprak sahiplerinin de çıkarı vardır. Böylece üretim se-

viyesi yükselecek, ürünlerin pazarlanması kolaylaşacaktır. O halde kalkınma sorunu bu kesimlerin de sorunudur ve bu nedenle de onların, sömürgecilerin kalkınmayı engelleyen ayırımı politikasına tepki duymaları doğaldır.

Diğer yandan, ulusal kurtuluş hareketinin içerdiği daha ilerici, devrimci öz, bu kesimleri ürkütür. Her kurtuluş hareketi özünde anti-feodaldır ve öyle olmak zorundadır. Bu da feodallerin tavrının genellikle olumsuz, işbirlikçi olması sonucunu doğurur. Hakim ulus pazarı ile yoğun ilişkileri olan, yani göbeğinden dışa bağlı ticaret burjuvazisi, bu ilişkilerin kopmasından korkar. Ve mülk sahibi sınıflar kurtuluş savaşı kargaşasından ürkerler, ticaretin, özel mülklerinin tehlikeye girmesinden endişe ederler. Hele kurtuluş savaşı içerisinde işçi sınıfının, yoksul köylülerin daha ileriye gözeten devrimci mücadeleleri onları ürkütür. Bu nedenle ezilen ulusun burjuvaları, büyük toprak sahipleri, rantiyerleri (önemli kira geliri olan mülk sahipleri) daima kâr-zarar hesabı yaparlar. Bir yandan daha çok kâr, daha iyi gelir için kalkınmadan yanadırlar ve ayırımı sömürü politikasına karşıdırlar, ona karşı eleştirici bir tavır takınırlar; diğer yandan kargaşalıktan, daha da artacak baskıdan ve mülkiyetlerini tehdit edecek devrimci gelişmelerden korkarlar. Bu nedenle de onların tavrı ikilidir, kararsızdır. Şartlara göre kurtuluş savaşına destek sağlayabilecekleri gibi ona karşı cephe de alabilirler.

Ekonomik geri bırakılmışlığın en büyük acısını ise emekçi halk kitleleri çeker. Yoksulluk, işsizlik, açlık, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluktan en büyük payı onlar alırlar. Ezilen ulusun işçileri, köylüleri metropol için ucuz işgücü ve asker deposunu oluştururlar. El sanatları metropolden gelen ürünler karşısında rekabet edemez ve çöker; bu işlerle uğraşanlar yoksulluğa, işsizliğe itilir.

Köylüleri ulusal kurtuluş mücadelesinde etkin rol almaya sürükleyen nedenlerin başında toprak sorunu gelir. Asgari bir anti-feodal programa sahip olması zorunlu olan kurtuluş hareketinin hedefleri, köylülerin toprak istekleriyle birleşir. Ağaların, derebeylerinin hakimiyetine, baskısına son vermek, toprak edinmek; bu anlamda özgürleşmek köylülüğün en büyük sorunudur. Böylece köylüler, toprak için mücadele ederken feodal duvarların yıkımına, ulusal birliğin oluşumuna yardımcı olurlar.

Feodal, ya da yarı-feodal bir ülkede geniş emekçi yığınlar çifte sömürü ve baskı altındadırlar: Hakim ulusun veya sömür-

gecilerin ve yerli feodal sınıfın baskı ve sömürüsü çoğukez içiçe geçer, birleşir, birbirini ayakta tutar. Toplumunu geri bıraktıran, bir yandan sömürgecilerin ırkçı-sömürücü politikaları ise, diğer yandan feodal üretim ilişkileridir.

Ezilen ulusun emekçi halk yığınları, geniş kitleler, türlü yollarla (yeraltı ve yerüstü servetlerinin talanı, dengesiz alış-veriş, ucuza çalıştırma, ağır vergiler, pahalı hizmet arzı vb.) hakim ulus tarafından, daha doğrusu hakim ulusun egemen sınıfları tarafından, iliğine kadar sömürülürken, diğer yandan feodaller de kimi zaman feodal cebir, kimi zaman da en az cebir kadar etkin olan dinsel-geleneksel ilişkiler, töreler yoluyla emekçi halkı soyarlar.

Sömürgeciler ve feodaller baskı ve sömürünün yürütülmesinde birbirlerine destek olurlar, otoriteyi karşılıklı paylaşırlar. Feodallere karşı bir başkaldırı halinde onların yardımına sömürgecilerin polisi, jandarması, mahkemesi, valisi koşar. Sömürgecilere karşı bir başkaldırı halinde de, başta feodaller olmak üzere, yerli işbirlikçi unsurlar, onların yardımına ispiyonlarıyla, gelenek-töre silâhlarıyla, hatta özel askerleriyle koşarlar.

Feodalın karşısında bir uşak gibi karşılanan köylü, hakim ulusun devleti tarafından da aynen öyle karşılanır. Yerli feodal-lerle yiyip içen, kolkola gezen bürokratlar, emekçi halkı aşağı görürler, horlarlar, soyarlar, ezerler. Yerli halkın kişiliğini öldürmek, onu köleleştirmek için ne lazımsa yaparlar. Bu efendiler yerli halkı, fazla ileri gittiğinde kellesi uçurulacak sevimsiz, düşman bir kitle olarak görürler. Ve ezilen halk kitleleri bunu yaşar, bilirler. Bir yandan çaresizlik onları zulme ve soyguna karşı başeğmeye zorlarken, diğer yandan zaman zaman, bıçağın kemiğe değdiği dönemlerde, başkaldırır ve dövüşürler. Böylece başeğme duygularıyla isyan duyguları içlerinde birlikte oluşur. Ama mutlaka, sömürücülere karşı kin ve nefretle doludurlar.

Sömürgeciler, ekonomik sömürüye uygun bir ideoloji geliştirerek sömürülerini maskeleyemeye, haklı göstermeye çalışırlar. Ezilen ulusun mücadelesini pasifize etmek için onun tarihini, dilini, sanatını, ilerici bir değer taşıyan tüm kültürel varlığını küçümser, gizlemeye, yok etmeye çalışırlar. Ulusal dilin, kültür ve sanatın gelişimini engellerler. Bu da, giderek sosyal ilişkilerin gelişimini, toplumsal ilerlemeyi köstekler.

Dil ve kültür üzerindeki baskı, ulusal değerlerin küçümsenmesi, ezilen ulusun geniş kitleleri ve özellikle aydınlar üzerinde

tepkiler doğurur. Bunlar ulusal onura sahip çıkarlar ve sömürgecilere karşı direnirler.

Sömürüyü baskı olmadan sürdürmek mümkün değildir. Kapitalist toplumda baskı sömürüden kaynaklanır. Ezilen ulusun direnmesini kırmak için sömürgeciler geniş askeri birlikleri, jandarma ve polisi, adli ve idari mekanizmayı kullanırlar. Ezilen ulustan gelen direnmeleri hapisle, işkenceyle, sürgünle cezalandırırlar. Büyük çapta direnmelere katliamlarla karşılık verirler. Bütün bu yasaklar, zulümler, cezalar ezilen ulusun geniş kitlelerini sömürgecilerle, ulusal baskı yapanlarla karşı karşıya getirir.

Sosyalistlerin bütün bunları göz önünde tutmaları gerekir. Ulusal boyunduruk altında olan bir ulusun önündeki tarihi adım, ulusal kurtuluş adımıdır. Geniş kitleler ancak ulusal kurtuluş amacı etrafında toparlanabilir. Bunu görmezlikten gelip sorunu salt sosyalizm için mücadele diye göstermek ulusal güçleri dağıtır ve sosyalistleri de tecrite götürür.

Sosyalistlerin ulusal çelişki ile Emek-sermaye çelişkisini birbirine karıştırmamaları gerekir. Baştan beri söylediğimiz gibi, ulusal çelişki, ezilen ulusun geniş kitleleriyle hakim ulusun, ulusal baskı ve sömürüyü temsil eden egemen sınıfları ve onların yerli işbirlikçileri arasındadır. Ulusal mücadele geniş kesimleri kapsar. Oysa böyle bir ezilen ve ülkesi sömürgeleştirilmiş ulus içinde, doğrudan sosyalizm için mücadele edecek güçler, çok daha küçük bir kesimi (salt işçileri, yoksul köylüleri ve aydınların küçük bir kesimini) kapsar. Ulusal boyunduruk altındaki bir ulus üstelik de henüz gereğince sanayileşememişse, feodal ilişkiler güçlüyse, böyle bir toplumda işçi sınıfı da sayıca azdır, emek-sermaye çelişkisi temel çelişki haline gelmemiştir.

Böyle bir toplumda, tarihi ulusal kurtuluş adımını görmeyen, toplumun geniş kesimlerini ulusal kurtuluş amacı etrafında toparlama görevini kavramayan ve toplumun önündeki yakın adımı sosyalist bir iktidarın gerçekleştirilmesi gibi gösteren sosyalistler sol sekter bir çizgiyi temsil ederler. Bunların tavrı toplumların gelişme yasalarına uygun düşmeyen, anti-diyalektik bir tavidir. Onlar belli aşamaların üstünden atlamak istemektedirler. Ve söyledikleri ne kadar sivri, ileriye ait şeyler olursa olsun, ayakları yere basmayan kişilerdir böyleleri.

Sol sekterler, toplumun önündeki tarihi adımı kavramadıkları için, sözkonusu adımda etkin rol alabilecek demokratik ve

yurtsever kesimlerin gücünü de küçümser, onları harekete kazanmak için çaba göstermezler.

Oysa tüm ulusal kurtuluş hareketleri, sosyalistlerin yanısıra geniş yurtsever, demokratik kesimleri kapsar. Açıktır ki, ulusal baskıya karşı olan herkesin mutlaka sosyalist olması beklemez. Aksine, ulusal kurtuluş mücadelesinde asgari müşterek ulusal özgürlük ve ulusal birlik düşüncesidir.

Ancak tüm yurtsever ve demokratik güçlerin önemini gereği gibi kavrayan sosyalistler ulusal kurtuluş hareketinde doğru bir politika izleyebilirler. Böylece güçlü bir ulusal cephe oluşturmak ve devrimi başarıya götürmek kolaylaşır. Ulusal boyunduruğa son verecek ve toplumu demokratikleştirecek yöntem de budur. Yine ancak böylesine bir politika toplumu sosyalist devrimin eşğine yaklaştırır.

Japon faşistlerine karşı mücadele döneminde Ho Şi Minh, demokratik ulusal cephe konusunda, partinin önüne şu görevleri koyuyordu :

«1. Bugün için Parti çok fazla bir istekte (millî bağımsızlık, parlamento v.b. gibi) bulunamaz. Böyle yaparsa faşist japonların tertiplerine düşmüş olur. Parti sadece demokratik hakları, örgütlenme özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, basın ve söz örgürlüğü, politik tutuklular için genel af istemeli ve Partinin yasa içine alınması için mücadele etmelidir.

«2. Bu amaca ulaşmak için Parti geniş bir Demokratik Ulusal Cephe kurulmasına çalışmalıdır. Bu cephe yalnız Hindîcini halkını değil, Hindîcini'de oturan ilerici Fransızları da, emekçi halkı değil, ulusal burjuvaziyi de içine almalıdır.

«3. Parti, burjuvaziye karşı akılcıca ve esnek bir tutum takınmalı, onu Cephe'ye çekmeye, kazanılacak unsurları kazanmaya, tarafsızlaştırılacak olanları tarafsızlaştırmağa çalışmalıdır. Bunları cephe dışında bırakmaktan kesinlikle kaçınmalıyız; bırakırsak bunlar devrimin düşmanlarının eline düşer ve gericilerin gücünü arttırmış olurlar.

«4. Troçkist grupla ittifak kurulmayacağı gibi, bunlara taviz de verilemez. Bunların, faşistlerin uşakları olduğunu ortaya çıkartmak, politik etkilerini sıfıra indirmek için her çareye başvurulmalıdır.

«5. Kuvvetlerini arttırmak ve pekiştirmek, etki alanını genişletmek ve yeterli şekilde çalışmak için Hindîcini Demokratik Cephesi, Fransa Halk Cephesi ile yakın teması devam ettirmelidir. Çünkü bu cephe de özgürlük, demokrasi için mücadele etmektedir ve bize büyük yararları dokunabilir.

«6. Parti, Cephenin kendi liderliğini tanımasını istiyemez. Bunun yerine, en büyük fedekârlıkları yapan, en faal ve bağlı organ olduğunu göstermelidir. Ancak günlük mücadele ve çalışma yoluyla halk kitleleri Partinin doğru politikasını ve öncü imkânlarını görür ve böylece öncü duruma geçebilir.»⁽¹⁾

Bu ilkeler, özel şartlar ve ayrıntılar bir yana, hemen tüm ulusal kurtuluş hareketlerinde uygulanabilir. Çağımızda pekçok ülkede devrimci partiler, ulusal kurtuluş hareketlerinde benzer taktikleri benimsemiş ve uygulamıştır.⁽²⁾

Ulusal Çelişki Diğer İç ve Dış Çelişkilerle Bağlantısı İçinde Düşünülmelidir :

Ulusal çelişkinin çözümünde —tüm çelişkilerin çözümü için de söz konusu olacağı gibi— ele alınan birimi ve o birimin diğer birimlerle bağlantısını —bir bakıma «parça»nın «bütün»le bağlantısını— göz önünde tutmalı. Açıktır ki her toplum, değişik önemde, toplumsal gelişme üzerindeki etkileri farklı olan, pekçok sayıda çelişkiler yumağını bağrında taşır. Örneğin kapitalist bir ülkede, emek-sermaye çelişkinin yanısıra, topraksız köylülerle büyük toprak sahipleri arasındaki çelişki; küçük esnaf ve zenaatkârlarla büyük sermaye arasındaki çelişki, kadın-erkek eşitsizliğinden doğan çelişki, çeşitli sermaye sektörleri ve grupları arasındaki çelişki... Fasist bir ülkede, sermaye diktatörlüğünün faşist biçimiyle geniş halk kitleleri arasındaki çelişki... Çok uluslu bir ülkede hakim ve ezilen ulus çelişkisi...

Bunlardan, örneğin, topraksız ve az topraklı köylülerle büyük toprak sahipleri arasındaki çelişkiyi ele alalım. Köylülerle büyük toprak sahipleri arasındaki zıtlasma, ancak köylülerin toprağa kavuşması ve büyük toprak sahipliğinin son bulması ile çözülebilir. Ama bu çelişkinin salt kendi başına çözümü, çoğu kez

(1) Ho Şi Minh, **Milli Kurtuluş Savaşımız**, s. 58, Toplum Yayınları.

(2) Burada gözden kaçırılmaması gereken çok önemli bir taraf ta, taktiklerin somut şartlara göre konması, onlara uygun düşmesi gereğidir. Örneğin Ho Şi Minh, güncel görevleri belirlerken son derece gerçekçidir; Parti'nin ve ulusal hareketin o dönemde gücünü aşan önerilerde bulunmamakta, «faşist Japonların tertiplerine» düşmemektedir. Demokratik haklar, örgütlenme özgürlüğü, politik tutuklular için genel af ve Partinin yasa içine alınması uğrunda çabaları güncel görevler olarak koymaktadır. Demokratik haklar uğrunda çabaları ve yasal mücadeleyi küçümseyen, böyle şeyleri revizyonizm diye nitelendirip defterlerinden silen bazı büyük devrimcilerin (!) kulakları çınlasın.. Bu baylar dünyaya biraz geç gelmeselerdi belki Ho Şi Minh'e de devrimciliği öğretirlerdi!

mümkün değildir. O, toplumdaki diğer başka çelişkilerle bağıntı halindedir ve birçok halde onun çözümü, diğer bazı çelişkilerin çözümüne bağlıdır. Örneğin Türkiye’de, burjuva iktidarlar, bugüne dek büyük toprak sahiplerini korudular ve köylülerin toprak mücadelesini engellediler. Öyleyse köylülerin toprak için, salt toprak ağalarıyla mücadelesi yetmiyor; tüm bir burjuva iktidarıyla da mücadele etmeleri gerekiyor. Ancak işçi ve köylülerin birliği ve tüm demokratik güçlerin desteğiyle başarılacak bir demokratik halk iktidarı, toprak devrimini başarabilir ve bu çelişkiyi çözer. Öyleyse onun çözümü, büyük sermaye diktatörlüğü ile devrimci-demokratik güçler arasındaki çelişkinin çözümüne bağlı. Büyük sermaye diktatörlüğüne karşı mücadele, zorunlu olarak, emperyalizme karşı mücadeleyi de içeriyor; çünkü örneğin MC iktidarı ve benzerleri emperyalizmin işbirlikçisidirler ve onun desteği ile ayakta duruyorlar. Bu nedenle köylüler, bizim sorunumuz salt toprak sorunudur, biz yalnızca toprak ağaları ile mücadele ederiz, büyük sermaye diktatörlüğü ve emperyalizm bizi ilgilendirmez, diyemezler. Onların çıkarı, emperyalizme, faşizme, büyük sermaye diktatörlüğüne karşı mücadeleyi zorunlu kılıyor. Ama bu böyledir diye, işçi sınıfı da köylülük sorununu önemsiz saymaz; köylülerle toprak ağaları arasındaki çelişkinin çözümü nasıl olsa demokratik halk iktidarına bağlı deyip bu çelişkiyi kulak ardı etmez. Aksine onu önemle gözönüne alır, çözüm şeklini programına koyar ve köylülüğü toprak sorununa daha aktif biçimde sahip çıkarmak için özel çaba gösterir. Çünkü ancak bu şekilde geniş köylü kitleleri çıkarlarının bilincine varır, çözüm yollarını kavrar ve işçi sınıfıyla güçbirliği yaparlar.

Bunun gibi ulusal çelişkinin çözümünde de, onu bir başına soyutlayarak ele almamak, toplumdaki diğer çelişkilerle kaçınılmaz bağlantısını göz önünde tutmak gerekir.

Ulusal çelişki, özetle, ezilen ulusun kendi kaderini serbest rızasıyla tayin etmesi biçiminde çözümlenir. Ancak besbelli ki bu serbest rızanın kullanılabilmesi şartların buna elverişli olmasına bağlıdır.

Çok uluslu bir ülkede, ezilen ulusun geniş kitleleri, ulusal baskı ve sömürüye son vermek için, hakim ulusun devlete ege-men olan sınıflarına ve onların yerli işbirlikçilerine karşı mücadele ederler. Ama onlar bu mücadelede yalnız değildirler. Hakim ulusun işçileri, geniş köylü kitleleri ve diğer demokratik güçleri de aynı egemen sınıflara karşı, demokrasi ve sosyalizm için mü-

cadele ederler. Bu nedenle, hakim ulusun işçi ve diğer emekçilerinin mücadelesi ile ezilen ulusun, ulusal demokratik güçlerinin mücadelesi birbirine dosttur. Ülkenin demokratikleşmesi ve bu anlamda demokratik halk iktidarı, aynı zamanda ezilen ulusun ulusal demokratik güçlerinin de sorunudur. Yani çelişkilerin çözümü çoğu kez öylesine birbirine bağlıdır ki, köylüler gibi, ezilen ulusun kurtuluş güçleri de emperyalizme, faşizme karşı, demokratik bir halk iktidarı uğrunda genel mücadeleyi reddedemezler, salt kendi «dargörüşlü millî kulelerine» kapanamazlar. Hakim ulusla ezilen ulusun devrimci mücadeleleri birbirine yabancı, ilgisiz şeyler değildir.

Ho Şi Minh, Hindicini Demokratik Cephesinin Fransa Halk Cephesi ile dayanışmasını önerirken, «çünkü bu cephe de özgürlük ve demokrasi için mücadele etmektedir,» diyor. Fransa ve Vietnam gibi birbirinden uzak iki ülke için sözkonusu olan şey, besbelli ki, çok uluslu ülkeler için daha da önem taşır ve böylesine ülkelerde dayanışma biçimleri daha ileri düzeyde olacaktır.

Ancak hakim ulusun olsun, ezilen ulusun olsun sosyalistleri de ulusal çelişkinin niteliğini iyi kavramak zorundadırlar. İşçi sınıfı millî meselenin çözümünü programına koyarken, ezilen ulusun yalnız emekçileriyle değil, tüm ulusal demokratik güçleriyle dayanışma kurma politikasını izlemelidir. Zaten bu konudaki devrimci ilkede, «bütün dünya işçileri ve ezilen halklar birleşiniz» denirken böylesine bir dayanışma kastedilmiştir. «ezilen halklar» terimi, geniş ulusal demokratik güçler cephesini içermektedir. Yine ezilen ulusun sosyalistleri de ulusal demokratik cephe politikasını başarı ile güttüklerinde, ezilen ulusun en geniş kesimlerinin devrimci harekete kazanılması mümkün olacaktır.

Çarlık Rusyası'nın ülkelerini sömürgeleştirdiği ulusların kurtuluşu bu bakımdan ilginçtir. Örneğin Moğolistan Çarlık Rusyası'nın bir sömürgesiydi ve tarihi bakımdan Moğol halkının önündeki devrimci adım, ulusal demokratik bir devrimdi. Yani Çarlık boyunduruğunun yıkılması, feodal —aşiretçi toplum yapısının demokratikleştirilmesi. Ancak güçlü Çarlık despotizmi karşısında ne Moğolistan ne de öteki bağımlı uluslar bunu başarabilecek güçte değildiler. Onların kurtuluş çabası ancak Çarlığa karşı, başını işçi sınıfının çektiği demokratik devrim hareketiyle birleştiği zaman olumlu sonuç verdi. Tüm halklar gibi Moğol halkı da iç savaşta etkin rol oynadı. Beyazlar (Çar yanlıları), Moğol aşiretleri içinde çevirdikleri türlü fırıldaklarla, onları kendi gerici cephesine çekmeğe ve devrime karşı kullanmağa çalıştılar.

Ama Moğol aşiretleri, kendilerine sürekli zulüm yapmış olan Çarın adamlarına güvenmediler ve halklara özgürlük getireceğine inandıkları devrimci hareketle birleştiler. Moğolların iç savaşta-ki bu kitle desteğinin, ulusal kurtuluş isteğinden doğduğunu söylemeye lüzum yoktur. Ama Moğolistan, Rus işçi sınıfının büyük desteğiyle, ulusal kurtuluşunu sosyalist devrimle de tamamlamıştır.

Çağımızda ulusal çelişkinin tek çözüm yolu bu değildir elbette. Ulusal sorunun çözümü, sık sık tekrarlandığı gibi, somut tarihi şartlara bağlıdır ve ülkeden ülkeye değişebilir. Ulusal sorunun değişik çözüm biçimlerine yazımızın 2. bölümünde örnekler vererek değinmiştik. Çağımızda pekçok ülke de ulusal kurtuluş mücadelesini başarıya ulaştırarak sömürgecileri kovmakta ve ulusal devrimini başarmaktadır. Değişik örneklerden söz edişimizin nedeni, ulusal çelişkiye, mekanik değil, diyalektik bir yaklaşım sağlamaktır. Mücadele yöntemleri somut şartlara dayandırılmalıdır. Ve mücadele sanatı, bir yandan ulusal düzeyde demokratik-yurtsever güçlerin en geniş birliğini, diğer yandan çeşitli ulusların devrimci güçleri arasında en sıkı dayanışmayı sağlamayı gerektirir.

SAĞ SEKTERLİK

Ulusal görevlerin önemini kavrama, demokratik güçlere gereken değeri verme ve ulusal demokratik cephe konusundaki ödevler, ezilen ulus sosyalistlerine, sosyalist propaganda ve örgütlenme görevlerini unutturmamalıdır. Bu ikisi birbiriyle çelişir şeyler değildir. Pratikte, sosyalistlik adına yola çıkıp ulusal görevleri tek başına alan, sınıf mücadelesinin gereklerini ihmal eden ve mücadelenin ileri hedeflerini hesaba katmayan eğilimler, bir sağ sapma olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu tür sağ sekterler, baskı altındaki bir ulusun önündeki tarihi adımın ulusal kurtuluş olduğundan hareketle, bu dönemde, sosyalizme ilişkin olarak yapacak bir görev bulunmadığını söylerler; sosyalist örgütlenme ve propaganda görevlerini yerine getirmezler. Hatta bu yöndeki çalışmaların, sınıf çatışmaları yaratarak ulusal güçleri böldüğünü ileri sürerler. Toplumun ulusal kurtuluş uğrunda bir bütün olarak görmek, göstermek isterler. Bu nedenle de toplumdaki en gerici unsurlara bile «millî» bir rol yakıştırır ve kimseye toz kondurtmazlar.

Bu tür sapma, ulusal kurtuluş hareketinde bazı taktiklerin, özellikle cephe sorununun abartılmasından, tek yönlü yorumun-

dan doğar ve işçi sınıfının ideolojik, politik ve örgütsel bağımsızlığının, «ulusal hareket adına» feda edilmesini istemekle sonuçlanır. Aslında bu sapmanın kaynağı toplumdaki mülk sahibi sınıfların anti-sosyalist ideolojisidir, burjuva milliyetçiliğidir. Ve sağ sekterler giderek sosyalizmden uzaklaşır, burjuva milliyetçiliği içinde erirler.

Sosyalistler ulusal kurtuluş görevlerini benimserler; ancak onların mücadelesi bununla bitmez. Sömürgeci boyunduruğuna son verilmesi, ulusal birliğin sağlanması, toplumun bir ölçüde de olsa demokratikleştirilmesi, işçi sınıfı açısından asgari programı oluşturur. Sosyalistler için mücadelenin ileri amaçları, yani azami program, sosyalist devrimin başarılması ve sosyalizmin inşasıdır. Oysa millî harekete katılan mülk sahibi sınıflar için program, ulusal bağımsızlığın kazanılması ve ulusal birliğin sağlanması ile sınırlıdır. Toplumun demokratikleştirilmesi konusunda da burjuvazinin, küçük burjuvazinin istekleri, işçi sınıfının isteklerinin çok gerisinde kalır.

Başlıca isteği ulusal bağımsızlıktan öteye gitmeyen ulusal burjuvazi, kurtuluş hareketini kendi programıyla ve kendi ideolojisiyle sınırlamak ister. Sınıf çelişkilerini gizlemeye, işçi sınıfı ideolojisinin emekçi kitleler ve aydınlar üzerinde etkinliğini önlemeye çalışır. Kitlelerin önüne salt burjuva anlamda milliyetçiliği sunar. Mülk sahibi sınıfların bu çabaları hemen tüm ulusal kurtuluş hareketleri boyunca görülmekte ve ulusal bağımsızlık kazanıldıktan sonra da devam etmektedir. Burjuvazi, kendi ideolojisini «millî görüş» olarak sunar ve onun «yabancı» ideolojilerle bir ilgisi olmadığını ısrarla belirtir; emekçi kitleleri bu «orijinal», «kurtarıcı» «millî görüş»e şartlandırmaya çalışır.

Örneğin «kemalizm», Türk burjuvazisinin Kurtuluş Savaşı sonrasında kitlelere sunduğu bu tür bir «ulusal» görüştü. Bugün de hâlâ pekçok prof. unvanlı kişi, Türk toplumunun kendine özgü bir ideolojiye, kemalizme sahip olduğunu, âdeta büyük bir şans eseri olarak sahip olunan bu orijinal yolun, dünyada görülen sağ ve sol «yabancı» ideolojilerle bir ilişkisi bulunmadığını söylemektedirler. Böyleleri, kemalizm dururken, gençliğin ve başkalarının ne diye başka ideolojilerin peşinden koşarak toplumu kamplara böldüklerini «anlamamakta» ve kemalizmi diğer geri kalmış ülkelere de kurtarıcı bir örnek olarak tavsiye etmektedirler. Bu kişiler, hem sağa, hem sola karşı olduklarını söylerlerken «sağ»ı da yanlış tarif etmektedirler. Onlara göre sağ, ha-

lifeliği, çarşafı, Arap yazısını, dinci eğitimi ve şeriat hukukunu geri getirmek isteyen akımdır. Oysa bu anlatılan feodal ideolojidir ve toplumu bu tür geriye çevirmek artık mümkün değildir. Günümüz Türkiyesinde sağ artık bu değil; o, kapitalizme dayalı burjuva ideolojisidir. Sol ise onun karşısındaki işçi sınıfı ideolojisidir. Dolayısıyla asıl sağcılar mollalar ve mistisizmden kurtulamamış yoksul-dindar insanlar değil —onlar sağa destek ol-salar bile—, para babalarıdır. Böylece hem sağa, hem sola karşı olduklarını söyleyen burjuva, küçük burjuva ideologları, aslında yalnızca sola karşıdır ve zaten başka türlü de mümkün değil. Tüm sınıf ve tabakalar için icat edilen bu tür yerli mali ideolojiler, sonuçta sınıf çelişkilerini örtbas etmeye ve kitleleri uyuşturmaya yaramaktadır. Benzer durumlar başka ülkelerde de de görülüyor.

Örneğin Libya'nın Albay Kaddafi'si, altı kaval üstü şişhane tipinden garip bir yol çizmektedir. Libya halkının önüne. Bir yandan anti-emperyalisttir, diğer yandan koyu bir «şeriatçı». Toplumun kurtuluşunu islami ilkelere sınıksız sarılıştta buluyor. İlerici kitapları bile yasaklıyor. Bilimsel sosyalizmin Libya halkına uygun düşmediğini söylüyor...

Irak Kürdistanı ulusal hareketinde de sağ-sol gibi düşünce ayrılıklarının gereksizliğini belirtmek, son dönemde moda haline gelmişti. Hareketin başındakiler sadece «milliyetçi» olmayı yeterli bulmuş, sağ-sol görüş ayrılıklarının ulusal kurtuluş döneminde safları karıştıran «lüks» ve gereksiz şeyler olduğunu işlemişlerdi. Bunun sonucu solun frenlenmesi, hatta tasfiyesi olmuştu. Böylece hareketin ilk döneminde Kürdistan Demokrat Partisi içinde varolan ilerici-solcu kanat etkisiz kılınmış, inatçı solculara karşı zora başvurulmuş ve «dikensiz gül bahçesi» kurulmuştu. Partide tartışma ortamı kapanmış, kitleler başkilerin, özellikle de lider Barzani'nin ağızından çıkan her sözü keramet sayan bir havaya sokmuşlardı. Bu tutumun temelinde mülk sahibi sınıfların tavrı yatar. Irak Kürdistanındaki feodal ve burjuva unsurlar, sınıf çıkarları gereği, sol ideolojiye karşı cephe aldılar, sola ambargo koydular. Kitlelerin devrimci eğitimini üstlenmediler, bunu yapabilecekleri ise engellediler. Bu tutum, kurtuluş hareketi içinde sınıf mücadelesinin ne ölçülere varabileceğini ve harekette ağır basan mülk sahibi sınıfların, kurtuluş hareketini nasıl bir çıkmaza sürükleyebileceğini göstermesi bakımından ilginçtir.

O halde sosyalistlerin, millî kurtuluş adına sosyalizm yönündeki görevlerini ihmal etmeleri, feodal ve burjuva unsurların oyununa gelmeleri demektir. Sosyalistler ulusal kurtuluş görevlerini küçümsemezler; millî baskıya, ırk ayırımına ve sömürüye en yiğit ve kararlı biçimde karşı koyarlar; ama sosyalist propaganda ve örgütlenme görevini de ihmal etmezler. İşçi sınıfının ideolojik ve örgütsel bağımsızlığı üzerinde titizlikle dururlar. Millî baskıya, sömürgecilığe karşı koyan tüm yurtsever güçlerle dayanışma halinde hareket eder ve ulusal demokratik cephenin oluşturulmasında etkin rol oynarlar. Ama hareketin daha ileri amaçlarını da bir an dahi gözden uzak tutmazlar. Bu amaçla, sosyalist dünya görüşünü sürekli olarak işçiler, köylüler ve tüm sınıf ve tabakalar içinde yayarlar, onların sosyalist örgütünü oluştururlar.

Elbette ezilen bir ulusun önündeki ilk büyük aşama, ulusal demokratik devrim aşamasıdır. Bu amaçla ilk aşamada, kitlelerin devrimci mücadelesi ulusal ve feodal boyunduruğu kırma hedefine yöneltilir. Bu aşamada sözkonusu olan, işçi sınıfının asgari programının (ki bu bir bakıma ulusal demokratik cephenin azami programı demektir) gerçekleştirmektir. Ancak işçi sınıfı ve diğer emekçi kesimler, eğer sınıfsal çıkarları doğrultusunda örgütlü ve bilinçli iseler, demokratik devrimin yarım kalması ve sosyalist devrime geçilebilmesi için ağırlıklarını koyabilirler. Aksi halde ulusal demokratik devrimin bile başarılması tehlikeye girecek, emperyalizmle tüm bağların koparılması, köklü bir toprak devrimi yapılması, ülkeye, emekçi sınıfların da rahatça örgütlenebilecekleri demokratik bir ortam getirilmesi zorlaşacak, çoğu zaman da mümkün olmayacaktır.

Sosyalistler, mülk sahibi sınıfların, sosyalist propaganda ve örgütlenme çabalarına karşı, bunun sırası olmadığı, millî sınıfları ürkütmemek gerektiği tarzındaki çılgınlıklarına aldırılmazlar. Sosyalizm uğrundaki bu çabalar, harekete zarar vermek şöyle dursun, ulusal hareketin devrimci bir doğrultu kazanmasını, dolayısıyla de başarısını kolaylaştıracaktır. Bilinçli, kararlı emekçi kitlelerin desteklediği, içinde etkin olarak yer aldığı ulusal kurtuluş hareketlerinin başarı şansı çok daha büyüktür. Sosyalist düşünce emekçi kitlelerin en büyük silâhidir; bu silâhla donanmış işçi ve köylüler ne için savaştıklarını çok iyi bilirler ve onları yenilgiye uğratmak güçtür.

Sosyalizm için mücadeleyi ulusal kurtuluş mücadelesinin bir karşıtı ya da yabancı göstermek ancak dar kafalıların ya

da sosyalizm düşmanlarının yapabilecekleri bir iştir. Ancak her iki mücadelenin diyalektik bağını görmeyenler böyle saçmalayabilirler.

Şu bir gerçektir ki sosyalizm düşmanları, sosyalistlerin toplum içinde ve ulusal harekette etkinlik kazanmamaları için ellerinden geleni yaparlar. Sosyalistler hakkında bin türlü yalan ve iftira uydururlar. Onları, «sosyalistlik yaparak» ulusal kurtuluş mücadelesini küçümsemekle veya ona sırt çevirmekle suçlarlar.

Sosyalistlerin, «sosyalist olmakla» ulusal harekete sırt çevirdiklerini iddia etmek, sosyalizmi yabancı bir ideoloji sayan burjuva düşüncesinden kaynaklanır. Oysa çocuklar da artık bilir ki sosyalizm işçi sınıfının dünya görüşüdür. O, işçi sınıfının dünyaya bakış açısı; onu yorumlayışı; onu ileriye doğru değiştirme, sömürsüz, insanca bir toplum kurma yolundaki çaba ve yöntemlerin, sosyal pratiğin bütünüdür. Nerede işçi sınıfı varsa orada sosyalist hareket te, sosyalistler de olacaktır. Burjuvaların, sosyalizmi kendi toplumlarından uzak tutma, sosyalizme karşı sınırları kapama çabaları boşuna ve gülünç bir çabadır. Hiç kimse başka uluslardaki sosyalist hareketlerin hatırı için sosyalist olmaz. Sosyalizm tüm dünya işçilerinin ortak davasıdır. Nasıl ki feodalizm de tüm şah ve padişahların, kral, prens ve şeyhlerin ve kapitalizm de «yetmişiki buçuk» milletin patronlarının ortak düzeni ise...

Bir sosyalist, bir burjuva bir büyük burjuva milliyetçisinden kat kat daha fazla milli baskıya karşıdır, özgürlükten yanadır. Bir burjuva eğer ulusal özgürlük istiyorsa, onun isteği özünde, ülkenin tek efendisi olmak, yabancı efendinin, bazan kendisine de dokunan küstahlıklarına son vermektir. Ama o, çoğu kez milli baskıdan rahatsızlık bile duymaz. O, yabancı efendilerle bir sürü ilişkiye de girmiştir. İşleri tıkırındadır, hatırı sayılır; hakim ulusun okullarında okur, dilini benimser v.s. Ve onun için de mülk sahipleri ulusal harekette tutarsızdırlar, kararsızdırlar, sık sık ihanet ederler. Oysa bir işçi, köylü için ulusal baskı çarınının kırılması büyük önem taşır. Onun içindir ki emekçilerin en bilinçli öncüleri sosyalistler, aynı zamanda da en onurlu kişilerdir ve ulusal köleliğe herkesten önce ve herkesten daha kararlı şekilde başkaldırırlar. Hayatın kendisi de, ulusal kurtuluş devrimlerinin en yiğit savaşçılarının sosyalistler olduğunu gösteriyor. İşte Çin, Vietnam, Kamboçya, Laos, Küba, Mozambik, Angola ve daha başkaları...

Kurtuluşa Götüren Yol, Bilimin Öncülüğü Ve Devrimci Mücadele Yoludur

Uzun süre baskı altında kalan bir ulusun bireylerinin, ulusal baskı, zulüm ve sömürüye karşı kin duymaları doğaldır. Ama bu kin, ulusal baskının gerçek yaratıcısına, hakim ulusun egemen sınıflarına (ırkçı burjuvaziye ve büyük toprak sahiplerine) ve onlarla işbirliği yapan yerel gerici unsurlara yöneltilmelidir. Eğer bu kin, aynı zamanda hakim ulusun emekçi yığınlarına karşı da duyuluyorsa, besbelli ki bu yanlış bir şartlanmadır ve devrimcilerin bu şartlanmayı kırmaları lazımdır. Çünkü hakim ulusun emekçi yığınları da aynı egemen sınıflara karşı çetin bir mücadele yürütmekte ve onlar tarafından ezilmektedirler. Her iki halkın emekçi yığınlarının, devrimci-demokratik güçlerinin düşmanı aynıdır; kurtuluşları aynı düşmanı yenmeye bağlıdır. O halde devrimcilere düşen görev, her iki halkın emekçi kitleleri, devrimci ve demokratik güçleri arasında en sıkı birlik ve dayanışmayı sağlamaktır. En basit mantık bile bunu emreder.

Sömürü ve baskıya karşı salt kin ve öfke duymak yetmez. Duygular tek başına, kişileri ve toplumları başarıya götüremezler. Başarının yolu bilinçli, yöntemli mücadeleden geçer. Her harekette dostu-düşmanı iyi tanımak, kendimizin ve düşmanın gücünü iyi hesaplamak, mücadelenin izleyeceği yolu ve mücadele yöntemlerini iyi belirlemek gerekir. Bu da tüm olgulara, süreçlere bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşımı gerektirir. Devrimcilerin klavuzu bilimdir. Devrimciler mücadelelerini düşler, özelemler, kin ve öfke üstüne kurmazlar; somut şartlara dayatırlar. Küçük burjuva devrimcileri ile işçi sınıfı devrimcilerini ayıran bir ölçü de budur. Küçük burjuva devrimcisini, kafasındaki tutkular, düşler sürükler ve o, somut şartlara aldırmadan, ölçüp biçmeden, tutkuları doğrultusunda yürür. Sabırsızdır, bu nedenle de işleri aceleye getirir. Belli bir bilimsel yöntem izlemediği için çoğu kez yapacaklarını karıştırır, ayakları birbirine dolanır. Bir anda merdivenin son basamağına çıkmak ister, bu yüzden ilk basamağı da ulaşamaz. Küçük burjuva devrimcilerinin sık sık düş kırıklıklarına uğramaları kaçınılmazdır. Bu da onları yılgınlığa, umutsuzluğa sürükler. Küçük burjuva devrimcilerinin mücadelede kararlı olmayışları, yarıyolda bitişleri ve devrimci mücadeleye, çoğu kez ilk gençlik heyecanından sonra yüz çevirmeleri bundandır.

Sosyalistler, hiç kuşkusuz, güçlü devrimci bir inanca sahiptirler ve sömürücülerden nefret ederler. Onlar, insanlığın kur-

tuluşunu tutku derecesinde isterler. Ama onlar tüm tutku ve inançlarını bilimsel düşünceyle, işçi sınıfının dünya görüşü ve mücadele yöntemleriyle takviye ederler. Tek tek ulusları ve tüm insanlığı kurtuluşa götürecektir.

Elbette ulusal harekette, ulusal baskı ve sömürüye karşı olan tüm kişi ve kitlelerin sosyalist olmaları beklenemez; bu mümkün değildir. Aksine sosyalistler, sosyalist devrim sırasında bile nicel olarak çoğunluğu oluşturmazlar. Ulusal harekete katılan kitlelerin büyük kesimi, sosyalist olmayan, ama tarihi bakımdan ilerici, demokratik bir rol oynayan kişilerden oluşur. Ancak sosyalist olmamak, sosyalizme karşı olmayı, düşmanca tavır takınmayı da gerektirmez. Sosyalist olsun olmasın, tüm yurtsever-demokratik güçler arasında dostça ilişkiler oluşturulmalıdır. Ulusal hareket içinde sosyalizm düşmanlığına varan eğilimler gerici bir nitelik taşır ve ulusal kurtuluşa da, demokratik mücadeleye de büyük zararlar verir.

Diğer ulusların emekçilerine, sosyalistlerine duyulan güvensizlik, giderek genel olarak sosyalizme karşı güvensizliğe, hatta düşmanlığa dönüşebilir. Bu ise toplumdaki gerici sınıflara, en başta da ulusal baskıyı uygulayan güçlere yarar. Anti-sosyalizm, kişiyi, kitlelerin devrimci mücadelesi yolunda bir ayak bağı haline getirir. En azından ilerici, demokrat bir kişi olmak ve öyle kalmak isteyenler, bu onmaz hastalığa düşmemeye özen göstermeli; kendilerini gerici sınıfların ideolojisinden ve ulusal baskının yarattığı kin ve öfkenin dar çemberinden korumalıdır.

Ulusal Hareket Anti-Feodal Olmak Zorundadır.

Ulusal kurtuluş mücadelesi, başlıca iki engeli ortadan kaldırmak zorundadır; Bunlardan biri hakim ulusun boyunduruğu, diğeri ise feodal boyunduruktur.

Feodal bölünmüşlük uluslaşma sürecinin ve ulusal birliğin önündeki iki büyük engelden biridir. Uluslaşmanın yönü birlik ise, feodalitenin niteliği parçalanmadır. Bölünme, feodal üretim ilişkilerinin zorunlu sonucudur. Her biri belli bir bölgeyi kontrol eden, geniş topraklara sahip olan, kendi başına buyruk beyler, doğal olarak bu durumlarını sürdürmek isterler.

Uluslaşma süreci karşısında feodal beylerin tavrı genellikle olumsuz olmuştur. Örneğin Batı Avrupa'da ilk ulusal devletlerin doğuşunda pekçok prensin, kontun şatolarını krallık topla-

ıyla yıkmak gerekmiştir. Bu dönemde ulusal hareketin başını çeken ünlü feodalilere de rastlanır; ama bunlar, ülkenin tümüne egemen olmak, kral olmak isteyen kişilerdir ve bunların tavrı, ulusal birliğin oluşturulması yönündeki sürece uygun düşer. Ve açıktır ki, ulusal birlik yönünde mücadele edenlerin tavrı, feodalitenin bir sınıf olarak tavrına ters düşer. Feodal beyler kişisel otoritelerini, bölgesel egemenliklerini yitirmemek için direnirler, savaşırlar. Merkezi otoriteyle feodallerin bölgesel otoritesi sürekli olarak birbirleriyle çelişir. Örneğin Osmanlılar, kendi nüfuzlarını genişletmek için Anadolu'da bir dizi Selçuklu beyliğini ortadan kaldırmışlardır. Osmanlılar, Kürt beyliklerinin birçoğuyla uzlaşmayı uygun bulmuşlar ve onların bölgesel egemenliklerini tanımışlardır. Bu iki tür egemenliğin çatışması ve nüfuz alanlarının belirlenmesi zorunluluğu, Osmanlıların son dönemlerinde ünlü Sened-i ittifak'ın yapılmasına yol açmıştır. Bu, feodal egemenliğin, en büyük feodalle, diğer küçük feodaller arasında bölüşülmesine dair bir sözleşmedir.

Feodalite uluslaşma sürecine ideolojik alanda da dini, hukuki ve eğitim kurumlarıyla karşı koyar. Hıristiyanlarda kilise, müslümanlarda şeyhlik, seyitlik, mollalık kurumları, eski dünya görüşünü savunarak değişime, yenileşmeye karşı koyarlar. Zaten dini feodalite, genellikle topraktaki mülkiyet biçimine uygun bir örgütlenme oluşturur. Onun da hiyerarşik bir yapısı, nüfuz bölgeleri, hatta birçok halde toprakları vardır. Şeyhler ve nüfuzlu seyitler de beyler gibi, sömürü bölgelerini aralarında bölüşürler. Feodal yasalar onların, birbirlerinin nüfuz bölgelerine müdahalesini yasaklar.

Feodal sınıfın egemenliğinin sürmesi, bu bölüşüm düzeninin sürmesine bağlıdır. Bu nedenle nasıl beyler, beylik hudutlarını ve haklarını herkese karşı, sırasında sülâhla koruyorlarsa; dini feodaller de feodal nizamı, yasaları, töreleri, tüm değer yargılarını öylesine yürekten savunurlar. Feodal sınırları yıkacak uluslaşma sürecine, yeni dünya görüşüne şiddetle karşı çıkarlar.

Feodal toplumun birimi dünyevi ve dini prenslikse (beylik ve şeyhlik gibi) ideoloji de bu sınırlarla çevrilidir. Bey için ülke kendi beylik sınırlarıdır. O sınırlar içinde yaşayan insanların hâkimi, efendisidir. Şan ve şerefle ilgili duygular ulusal renkte değil, aristokrat renktedirler. Yani onurlu, şanlı, şerefli olan ulus değil, hangi milliyetten olursa olsun, soylulardır. Halk ise değersiz, hor görülen bir kitledir. Dini feodaller kitlelerin kafasını

mistik bir dünya görüşü ile doldururlar. Onları, bu dünyada kurulu düzene kölece baş eğmeye ve öteki dünyada mutlu olmak için «efendilerinin» sözlerini dinlemeye, onlara daha fazla bağlıta bulunmaya razı ederler. Köylülerin köleliği üzerine kurulu bu düzen onlara başka türlü bir bilinç veremez. Yeni ve ileri dünya görüşleri prenslik sınırlarını aşar ve onların dünya görüşüyle çatışır. Ulusal ve demokratik hareket te feodal ideoloji ile çatışır, çatışmak zorundadır.

Ulusal hareketin başarısı, onun anti-feodal bir nitelik taşımasına bağlıdır. Ancak bu şekilde feodal parçalanma yokedilebilir, topraklar köylülere dağıtılır, ve böylece köylüler üzerindeki kölelik zincirleri kırılabilir. Ve bütün bunlar yapılmadan geniş köylü kitlelerinin etkin şekilde ulusal harekete kazanılmaları düşünülemez. Feodal gericiliği karşısına almayan bir ulusal hareket demokratik olamaz.

Hiç şüphesiz ulusal harekete, çöküntüye giden feodal sınıftan da katılanlar olacaktır. Bu tip yurtsever kişiler, elbette, sırf feodal kökenli oldukları için suçlanamazlar. Ve ulusal harekete toplumun tüm sınıf ve tabakalarından geniş destek sağlamak ihmal edilmez bir görevdir. Ama harekete katılanlar, onun, anti-emperyalist ve anti-feodal çizgisini benimsemiş olmalıdırlar. Sınıf olarak feodaliteye karşı takınılması gereken tavırla, bu sınıftan ulusal demokratik saflara katılan tek tek yurtseverlere karşı tavır birbirine karıştırmamak gerekir.

Anti-feodal olmak demokratik güçler için bir ölçüdür. Feodal gericilikle mücadele etmeyen kişiler demokrat sayılamazlar. Hele ulusal hareket adına feodaliteyi karşıya almaktan kaçınmak, feodal sınıfın, gericiliğin oyununa gelmek demektir. Ulusal kurtuluş hareketlerinde bu türden tezler bizzat gerici sınıflardan kaynaklanır. Millî hareket adına sınıf çelişkilerini gizlemek, feodal unsurları bir bütün olarak millî göstermek, bu sınıfın çıkarlarını savunmaktan, onun kuyrukçuluğunu yapmaktan, gericilikten başka birşey değildir. Bu, tamamen karşı-devrimci bir tavrıdır ve bu tavra dikkat etmek gerekir. Toplumun kurtuluşunu isteyenler böyle bir çıkmaz sokağa düşmekten kendilerini korumalıdırlar.

Çağımızda Her Ulusal Hareket Anti-Emperyalist Olmak Zorundadır

17-19. yüzyıllar burjuva devrimleri çağı idi. Oysa 20. yüzyılın temel devrimci süreci, belirleyici özelliği, kapitalizmden sosyaliz-

me geçiştir. Çağımız aynı zamanda ulusal kurtuluş savaşları çağıdır. Ulusal kurtuluş savaşlarının bir kesimi sosyalist devrimle tamamlanıyor; diğer bir kesimi ise, sosyalist devrime ulaşmasa bile, emperyalist kampta önemli gedikler açıyor ve onun yaşama alanını daraltıyorlar. Bu nedenle ulusal kurtuluş savaşları dünya devrimci sürecinin bir parçasını oluşturuyorlar.

Ulusal kurtuluş savaşlarının genel niteliklerinden biri, onların emperyalizme karşı oluşlarıdır. Bu nedenle, en başta emperyalist ülkeler bu savaşları önlemek, boğmak için ellerinden geleni yaparlar. Dünya sosyalist sisteminin ulusal kurtuluş savaşlarına sağladığı büyük desteğe karşılık, emperyalist sistem de onlara düşmanca davranır, onları «atom bombasından daha tehlikeli» sayar. Sömürü ve zulüm üstüne oturmuş, başka ulusları köleleştirerek yaşamını sürdüren emperyalizmden başka türlü de beklenemez. Ancak temelde böyle olması, emperyalistlerin, ulusal kurtuluş savaşlarının yönünü çevirmek, onları sırasında kendi gerici emeleri uğrunda kullanmak için manevralar yapmasına da engel değildir. Uluslar arası son derece karmaşık çelişkiler ortamında, bazı ulusal hareketlerin hatalar yapmaları ve temel devrimci sürece ters düşmeleri de mümkündür. Bir ulusal hareketin, uluslararası işçi hareketinin çıkarlarına ters yönde bir politika izlemesi, çok seyrek te olsa, zaman zaman rastlanabilir bir durumdur.

Ulusal hareketin anti-emperyalist niteliğinin korunması, ulusal kurtuluş güçlerinin gözden uzak tutmamaları gereken bir görevdir. Bu demek değildir ki her ulusal kurtuluş savaşı mutlaka emperyalist bir ülkeye karşı verilir. Emperyalist olmayan ama bir başka ulusu boyunduruk altında tutan herhangi bir hakim ulusun egemen güçlerine karşı da ulusal kurtuluş mücadelesi verilmesi doğaldır. Ulusal kurtuluş mücadelesi, ezeni emperyalist olsun olmasın, hiç bir ulusa yasaklanamaz. Ancak yine de ulusal kurtuluş hareketi, uluslararası devrimci harekete ters düşmemelidir. Anti-emperyalist olmanın şartı, mutlaka emperyalizmle doğrudan bir sıcak savaş değildir. Ulusal hareket, dünya sosyalist sistemi ile, uluslararası işçi sınıfı hareketiyle ve ulusal kurtuluş savaşı vermiş ya da vermekte olan ve anti-emperyalist bir politika güden üçüncü dünya ülkeleri ile dostçu ilişkiler kurmalı ve ulusal hareketin doğrultusu, dünya ölçüsünde emperyalizme karşı verilen mücadeleye uygun düşmeli, böyle bir politika izlenmelidir.

Irak Kürdistanında yaşanan Kürt halkının ulusal kurtu-

luş savaşı bu bakımdan ilginç bir örnektir. Besbelli ki Irak'ta yaşayan Kürt halkı da millî boyunduruk altındadır. Bu halkın ulusal özgürlük uğrunda mücadelesi doğaldır. Irak'ta iktidarda olan Baas Partisinin niteliği de Kürt halkının ulusal hakları uğrunda mücadelesini haksız kılamaz. Çünkü bir ölçüde anti-emperyalist ve anti-feodal olmasına karşılık bu parti, Kürt halkına karşı ırkçı-şöven bir zulüm politikası izlemekte, onlara ulusal haklarını tanımamaktadır. Zaten Kürt halkının silâhlî direnişi de bu zulmün sonucu oldu. Kürt halkı, 1961 yılından bu yana yürüttüğü ulusal kurtuluş savaşında haklı idi.

Ancak Kürt Ulusu, bu haklı direnişini, uluslararası düzeyde devrimci hareketin doğrultusuyla birleştirmeliydi. Bu, en başta da, Irak'ta Arap halkının demokrasi uğrunda verdiği mücadele ile en sıkı bağları kurmayı ve dünya ölçüsünde anti-emperyalist bir politika izlemeyi gerektirirdi. Nitekim Kürt ulusal hareketi, savaşın ilk yıllarında bu politikayı oldukça iyi şekilde izlemişti. Kürt savaşçıları, Kürdistan için otonominin yanısıra, Irak'ın tümü için de demokrasi istiyorlardı. Yalnız Kürt halkı için değil, Türkmen, Asuri gibi diğer azınlıklar üzerindeki millî baskıya da son verilmesini istiyorlardı. Kürdistan Demokrat Partisi'nin Bağdat'ta yayınlanan El Taki (Kardeşlik) adlı günlük gazetesi, Bağdat hükümetinin anti-demokratik uygulamalarını sert şekilde eleştiriyor ve tüm halk kitleleri için demokrasi mücadelesi veriyordu. Bu nedenle gazetenin Araplar arasındaki okurları ve sempatanları Kürtlerden daha çoktu. KDP, uluslararası düzeyde de emperyalizme ve siyonizme karşı ilerici bir politika izliyordu. İşte bu doğru politika yüzünden, 1970'lere gelinceye kadar, hareketin içeride ve dışarda pekçok dostları vardı. Bir kesimi zaman zaman yalpalasa ve oportünistçe davranırsa da, Irak Arap halkı içindeki sosyalist ve gerçekten demokratik güçler Kürt savaşına destek sağlıyor, ona sempati duyuyorlardı. Aynı sempati Nasır yönetimindeki Mısır'da ve Cezayir gibi ilerici Arap ülkelerinde de gösteriliyordu. Asya Afrika ülkelerinin çoğu, bu savaşı yeni bir devrim ocağı olarak selamlıyorlardı. Ve en önemlisi 1970'lere kadar, sosyalist ülkeler, bu savaşı sempati ile karşıladılar, maddi ve manevi destek sağladılar. Sosyalist ülkeler basınında, radyo ve televizyonunda «Kürt Partizanlarına» geniş yer ayrılıyor, örneğin Erivan radyosu, «Serok Barzani» (Lider Barzani) marşını sık sık çalıyordu. Irak ve Suriye'deki yüzlerce Kürt öğrencisine sosyalist ülkelerde burslar verilmişti. Sovyetler Birliği başta olmak üzere, sosyalist ülkeler, Irak'taki iç savaşın, Kürt halkına ulusal haklarını tanıyan demokratik bir

anlaşma ile son bulması için çaba gösteriyorlardı. Ancak 1970'ten sonra işler tersine döndü, ve Kürt hareketinin leyhindeki hava bir anda silinerek dünya ölçüsünde devrimci ve ilerici güçlerin olumsuz tavır takınmalarına yol açtı.

Irak'taki Kürt ulusal savaşını ilerici ve devrimci güçlerden tam bir soyutlamaya (tecrit) götüren bu gelişmenin en büyük sorumluluğu, hiç kuşkusuz, Kürdistan Demokrat Partisine son dönemde iyice hakim olan sağcı liderlere aittir. Onlar, 1970'lerden itibaren, bir yandan Parti'de sola karşı tavır alıp Irak'taki demokratik güçlerle bağlarını zayıflatırken, diğer yandan, İran Şahlığı gibi dünyanın en gerici ve zalim yönetimlerinden biriyeye kuşku verici ilişkiler içine girdiler. İran'ın, CIA ile içiçe geçmiş kanlı gizli teşkilatı SAVAK, Irak Kürdistanındaki harekete rahatça sokuldu. 1970 sonrasında Barzani'nin, tam da Irak hükümetinin kuzeydeki birkısım petroleri millileştirdiği sırada, «Amerika bize yardım ederse petroleri ona işlettiririz,» tarzında, batılı gazetelere verdiği demeç, bu bakımdan son derece anlamlıdır. Bağdat hükümeti de, bir başkası da yapsa, petrolerin millileştirilmesi ilerici bir harekettir, emperyalist şirketlere de önemli bir darbedir. Gerçi Irak hükümeti Kürt bölgesindeki petroleri millileştirip sovyetlere işletmek isterken Kürtlerle Sovyetleri bir bakıma karşı karşıya getirmek istemiştir. Kürt ulusunun, kendi toprağında çıkan yeraltı servetlerinin, öncelikle Kürdistan yararına işletilmesini istemesi doğaldır. Bu, bir sömürge durumuna sokulmuş, geri bıraktırmış, ekonomisi ve tüm sosyal gelişmesi baltalanmış Kürt ulusu için haklı bir istektir. Ama bunun yolu millileştirmeye karşı koyma ve Amerikan emperyalizmine davetiye çıkarma değildir. İşte bu noktada ulusal hareketin uluslararası devrimci hareketin çıkarlarına ters düştüğü ve anti-emperyalist niteliğinin giderek kaybolduğu görülüyor. Olayların gelişimi, KDP liderlerinin bu sapmasını daha da açığa çıkardı. Dünyadaki ilerici, devrimci güçlerin tavır değişikliğinin nedeni bunda aranmalıdır.

KDP liderlerini bu politik yalpalamalara sürükleyen zor şartlar —örneğin Bağdat hükümetinin uzlaşmaz, iki yüzlü ve zorba tutumu; dışarıyla tek ilişkinin İran üzerinden sağlanması v.s.— tartışılabilir. Ancak şartlar ne denli güç olursa olsun, çağımızda bir ulusal kurtuluş hareketi emperyalist, gerici güçlerden destek sağlayarak başarıya ulaşamaz. Emperyalizm özgülüğün düşmanıdır; o, sömürü ve zorbalığın temsilcisidir. Ulusal kurtuluş hareketlerinin gerçek dostları sosyalist ülkeler,

dünya işçi sınıfı ve tüm barışsever, demokratik, anti-emperyalist güçlerdir.

Tüm ulusların sosyalistlerine, demokrat ve barışsever kişilerine düşen, emperyalizme karşı açık tavır koymak, onun halk düşmanı yüzünü kitlelere kavratmak, bu bilinci canlı tutmaktır. Çünkü bu görev, salt dünya ölçüsünde dostlar edinmek için değil; bizzat halkların özgürlük ve sosyalizm yolunda verdikleri mücadelenin dünya ölçüsünde en büyük düşmanını tanımak, ona karşı kararlı bir mücadele vermek için de yerine getirilmelidir. Anti-emperyalist bilinç, anti-feodal bilinç gibi, kitlelerin devrimci mücadele bilincinin bir parçasıdır. Kitleler, dünya ölçüsünde başlıca sömürücü ve zorba güç olan emperyalizmle dünyanın en ücra yerindeki gericilik, zorbalık, ırk ayrımı, milli baskı ve sömürü arasındaki binbir bağı görüp anlamalıdır. Dünya ölçüsünde devrimci mücadele nasıl birbirine kopmaz bağlarla bağlıysa, sömürü ve zulüm de öylesine birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken bir ağ oluşturur.

Emperyalizmin ekonomik sömürüsü, sosyalist ülkeler dışında, dünyanın en ücra yerlerine ulaşır. Geri bıraktırmış Asya, Afrika, Latin Amerika ülkelerinin yeraltı ve yerüstü ürünleri, emperyalizm tarafından türlü yollarla sömürülür. Bu, doğrudan doğruya el koyma, talan biçiminde olabileceği gibi, teknolojik üstünlüğe dayanarak işletme, oransız alış-veriş, pahalı krediler v.s. biçimlerde olur. Sömürü ağı öylesine karmaşıktır ki, kitleler emperyalistlerin yüzünü bile çoğu kez göremezler; bu işler bir yerli araçlar şebekesiyle yürütülür. Buna bakarak sömürücüleri salt yerli araçlardan ibaret sanmak, köylülerin sömürücüyü salt çerçi ya da kasaba esnafı sanması kadar yanlışır.

İnsanlığın ilerlemesi önündeki en büyük engel, insanlığın çektiği acıların en büyük sorumlusu emperyalizmdir. Dünyanın şurasında burasında sürekli savaş ocağı kıskırtanlar, yaratanlar ve böylece kalkınma çabası içindeki genç, geri bıraktırmış ülkeleri sürekli silâhlanmaya zorlayanlar emperyalistlerdir. Böylece halkların günlük hayatlarında acısını çektikleri pahalılığın, işsizliğin, açlığın en büyük sorumluları onlardır.

Ulusal kurtuluş hareketlerini önleyemiyen emperyalizm, gerek hareket anında, gerek ulusal örgürlük kazanıldıktan sonra, onun yönünü değiştirmek, devrimci niteliğini çarpıtmak ister. Harekete pasifist, uzlaşmacı unsurları egemen kılmaya, burjuva ve feodal unsurları, devrimci kesime karşı güçlendirmeye çalışır.

Bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkeleri kapitalist kampta tutmak için elinden geleni yapar. Bu ülkelerin iç işlerine müdahale eder, en kirli işleri çevirir ve gücü yettiğinde darbeder düzenleyerek diktatörleri, gericileri başa geçirir.

Bütün bu nedenlerle kitlelerin emperyalizm hakkında doğru bir bilince sahibolmaları, devrimci hareketin başarısı ve geleceği açısından büyük önem taşır. Ancak düşmanı iyi tanıyan kitleler, onun ve yerli işbirlikçilerinin çevirdikleri oyunları boşa çıkarabilir, devrim yolunda kararlı biçimde yürüyebilirler.

Doğu'da Eğitim ve Sağlık Durumu

HÜSEYİN TOPRAK

Doğu Anadolu'nun geri bırakılmışlığı ekonomik sosyal ve kültürel bir bütünlük arzeder. Kısaca yaşamın bütün alanlarında görülen bir geri bırakılmışlıktır. Esasında toplumsal sorunların çözümü topyekûn bir kalkınmayı gerektirmektedir. Bilindiği gibi bütün bu geri kalmışlığın nedeni ekonomiktir. Toplum ekonomik olarak geri bir düzeyde bulundu mu, geriye kalan eğitim ve kültür gibi üst yapı kurumları da geri kalır. Bütün üst yapı kurumlarındaki değişmeler, ilerlemeler ve gelişmelerse ekonomideki gelişme ve değişmeye tâbidir. Bu düşünce tarzı üst yapı kurumlarının alt yapıyı etkilemediği anlamını çıkarmaya götürmemelidir bizi. Zamanla bütün toplumsal sorunlar birbirlerine etkide bulunurlar. Aralarında etki-tepki ilişkisi mevcuttur. Bunun içindirki, ekonomik gerilik nasıl üst yapı kurumlarının geri kalmasına neden oluyorsa, üst yapı kurumları da aynı şekilde alt yapıya etkide bulunurlar.

Pek tabii ki doğu anadolu bu bilimsel gerçeklere istisna teşkil etmez. Yukarıda bazı ekonomik verilere dayanarak kısaca açıklamaya çalıştığımız doğu anadolu'nun ekonomik geriliğinin, üst yapı kurumlarının da geri kalmalarına neden olduğu bir gerçektir. Esasında ekonomisi geri olan bir toplumunun eğitim-

de kültürde sosyal alanda ileri bir düzeye erişmesi olanak dışıdır. Şimdi de doğu anadolu'nun bu alanlardaki geri bırakılmışlığını istatistiki bilgilerin ışığı altında açıklamaya çalışalım.

Tablo — 24 bölgelere göre okur-yazarlık oranları endeks değerlerini vermektedir.

Tablo — 24 : Bölgeler itibariyle okur-yazarlık oranları (Endeks değeri)

Bölgeler	Yıllar				
	1963	1964	1965	1966	1967
Akdeniz	105	108	112	117	122
Doğu Anadolu	58	60	65	69	73
Ege	109	111	116	121	126
İç Anadolu	94	97	102	107	112
Karadeniz	81	84	89	94	98
Marmara	108	130	136	140	144
Türkiye	100	102	107	111	116

Kaynak : Türkiye'de iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik indeksi, görüldüğü gibi endeks değeri en düşük bölge Doğu Anadolu'dur.

Tablo — 25 : Doğu Anadolu bölgesinde iller itibariyle okur-yazarlık oranları (%)

İller	Yıllar				
	1963	1964	1965	1966	1967
Gaziantep	33	33	37	39	41
Elazığ	34	35	37	39	41
Erzincan	41	42	45	47	49
Malatya	35	36	39	41	44
Diyarbakır	23	24	25	27	28
Sirt	19	19	21	22	23
Erzurum	33	35	37	39	41
Maraş	28	30	32	34	36
Urfa	19	20	21	22	23
Kars	34	35	37	39	40
Mardin	17	18	20	21	22
Bitlis	20	21	23	25	27
Gümüşane	32	34	36	38	40
Muş	21	22	24	25	27
Adıyaman	18	19	21	22	24
Van	20	22	23	25	27
Tunceli	34	36	38	41	43
Ağrı	22	23	25	27	29

Hakkari	14	15	17	19	20
Bingöl	22	23	25	27	30
Bölge Ort.	26	27	29		33
Türkiye Ort.	45	46	48	50	52

Kaynak : Türkiye'de iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik indeksi.

Bölgelerin karşılaştırılması, doğunun eğitimdeki geriliğini simgelemektedir. Okur-yazarlık oranı en yüksek olan Bölge Marmara, en düşük olanı ise Doğu Anadolu'dur. 1967 yılında Marmara'nın oranı (endeks değer olarak) 144, doğu anadolu'nun ki 73'tür. Aynı yıl Türkiye endeks değeri 116'dır.

İller itibariyle yapılan değerlendirmede 1967 yılında hakkari en düşük (20), Erzincan ise (49) en yüksek değere sahiptir.

Başka bir tablodan 1970 yılında, daha önceki yıllardan farklı bir durum ortaya çıkmadığını, doğu anadolu bölgesinin okur-yazar nüfus bakımından en geri seviyede bulunduğunu görebiliriz.
Tablo — 26

TABLO — 26 Okur-yazar nüfus

6 ve daha yukarı yaştaki nüfus (1970 yılı)

Adıyaman	32.00
Ağrı	38.00
Bingöl	39.00
Bitlis	34.00
Diyarbakır	33.00
Elazığ	49.00
Erzincan	58.00
Erzurum	49.00
Gaziantep	50.00
Hakkari	26.00
Kars	47.00
Malatya	53.00
Mardin	28.00
Muş	33.00
Siirt	27.00
Tunceli	51.00
Urfa	28.00
Van	34.00
18 il ort.	41.00
49 il ort.	61.00

Kaynak : DPT Sosyo ekonomik endeks araştırması verileri.

Yukarıda ki tablo doğu illerinin geri kalmışlığını simgelemektedir. Okur-yazar nüfusun 6 ve daha yukarı yaş nüfusuna bölün-

mesi suretiyle elde edilen değerler doğu illerinin aleyhine bir durum göstermektedir. Doğuda ortalama il değeri 41 iken, 49 batı ilinde bu rakkam 61'dir.

Okulsuz köy sayısı bakımından da doğu geride kalmaktadır.

Tablo — 27 : Doğu illerinde okulsuz köy sayısı

İller	Okulu olan köy sayısı	Okulu olmayan köy sayısı	Toplam
Adıyaman	323	20	343
Ağrı	306	251	557
Bingöl	273	57	330
Bitlis	171	95	266
Diyarbakır	544	148	692
Elazığ	496	97	593
Erzincan	481	91	572
Erzurum	744	306	1050
Gaziantep	471	122	593
Hakkari	104	44	148
Kars	675	115	790
Malatya	485	41	526
Mardin	475	254	729
Muş	242	131	373
Siirt	300	198	498
Tunceli	363	71	434
Urfa	416	266	682
Van	305	266	571
18 il ort.	398	143	540
49 il ort.	638	29	669

Kaynak : ME.B. 1972-1973 öğretim yılığı.

Tabloda görüldüğü gibi 49 ilde, il başına ortalama olarak 669 köy düşmektedir. Bu rakkam doğu illeri için 540'tır. Gene 49 ilde il başına ortalama okulu olan köy sayısı 639, 18 ilde ise 398'dir. Burada önemli olan şudur. 49 ilde köy başına düşen okulsuz köy sayısı 29 olduğu halde 18 ilde bu rakkam 143'ü bulmaktadır. Toplam okulsuz köy sayısı aynı yıllarda Türkiye'de 3990 olarak geçmektedir. Bunun 2573 tanesi 18 doğu ilinde, 1417 tanesi ise 49 ilde bulunmaktadırlar. Bu rakkamları gördükten sonra dengesizlik konusunda başka birşey söylemeye gerek yoktur. Aslında dengesizlik bu kadarla bitmiyor. Konuyu incelerken Doğu'nun iklim şartlarının zorluğunu, ulaşımdaki geriliğini hesaba katmak zorundayız. Ayrıca Doğu da köy altı yerleşme birimleri-

nin sayısı köy sayısından daha fazladır. Bu yerleşme yerlerinde okul mevcut değildir. Doğulu çocuklar eğer okula gideceklerse, kışın karlarını yara yara kilometrelerce uzakta olan köy okuluna gitmek zorundadırlar. Aslında bu köy-altı yerleşme yerlerini de okulsuz köy sayısına dahil etmemiz gerekmektedir.

Yukarıda ki tabloda okur yazarlık oranını incelerken en son olarak 1967 yılına ait rakkamlar vermiştik. Fakat 1970 lere geldiği zaman dengesizlik değişmemiş, doğunun aleyhine olan durum aynen devam etmiştir. Tablo — 28

Tablo — 28 : Okur-yazarlık oranı. (6 ve daha yukarı yaşlar)

	Okur-yazar Erkek-Kadın	okur-yazar Erkek	olmayan Kadın	bilinmeyen	
				Erkek	Kadın
Türkiye toplamı	8372080—	4132941	4688565	8450391	12873 7947
18 il toplamı	1099733—	325045	1276905	2629475	3184 1605
Türkiye ortalama	124956—	61685	69978	126124	192 118
18 il ortalama	61096—	18058	70939	146081	176 89

Kaynak : DİE 1973 Türkiye istatistik yılı.

Türkiye'de il başına okuma yazma bilen erkek sayısı ortalama 124956, 18 ilde 61096 dir. Gene 18 ilde aynı rakkam kadınlar için 18058, Türkiye için ise 61685'i bulmaktadır. Burada önemli olan ortalamaların mukayesesi değildir. Önemli olan okur-yazar nüfusun oranlarının mukayesesidir.

Türkiye de okuma yazma bilen kadınların, genel kadın nüfusuna oranı % 32,80, erkek oranı ise % 64 tür. 18 doğu ilinde ise okur-yazar kadın oranının, 18 il kadın nüfusunun toplamına oranı % 11, erkek oranı ise % 37,2 dir. Aradaki fark doğu, batı dengesizliğini çok açık bir şekilde göstermektedir. Her yüz kadından 11 tanesinin okuma yazma bilmesi Türkiye'de gelmiş, geçmiş bütün iktidarlarının suratlarına inen bir tokat gibidir. Her çeşit baskı ve zulümden sonra doğu insanının eğitimsiz ve kültürsüz kalması sömürü düzeninin, ırkçı iktidarların, doğuya götördüklerini iddia ettikleri hizmetlerin çok önemli bir göstergesidir.

Bütün bunlardan sonra şunu da açıklamak zorunludur. Bir yerde nüfusun okur-yazarlık oranı önemliliğini yitirebiliyor. Bir

kere istatistikler hazırlanırken ismini yazabilecek kadar okuma-yazması olan kişi okur-yazar olarak kabul ediliyor ki bu gerçeklere aykırıdır. Kişi bildiği okuma yazmadan faydalanmalıdır. Böyle olmadı mı okur-yazarlık anlamsızlaşıyor. Örneğin doğunun bir köyünde okuma-yazma bilen bir köylü eğer gazete kitap alma alışkanlığı edinmemiş veya gazete kitap bulup okuma imkanlarına sahip değilse okur-yazarlığın önemi büyük ölçüde azalır. Oranlar, rakkamlar incelenirken bu koşulların da birlikte düşünülmesi gerekmektedir.

Sırası gelmişken bir de halk kütüphaneleriyle ilgili bazı rakkamlar verelim. Türkiye de mevcut halk kütüphanelerinin sayısı 266 olup bunların 34 tanesi doğu illerinde bulunmaktadır yani % 12,7 si. Bu kütüphanelerden faydalanan erkek okuyucunun % 16 sı, kadın okuyucununsa % 11,5'i 18 doğu ilindedirler. Çocuk kütüphanelerinden faydalanan okuyucuların % 7,7'si gene bu illerdedirler. Resmî ve özel meslek, ortaokul ve liselerde kütüphane ile okuyucu durumu şöyledir. Türkiye kütüphanelerinin % 15,9'u erkek okuyucuların ise % 14'ü doğu illerindedir.

Eğitimin sıhhatliliğini belirliyen bir diğer koşul da öğretmenin başına düşen öğrenci sayısıdır. Tablo — 29 bununla ilgilidir.

Tablo — 29 : 7-11 yaş nüfus/İLKOKUL ÖĞRETMEN SAYISI.

	1970 yılı
49 il	36.08
18 il	54.44

Kaynak : DPT Sosyo-ekonomik endeks araştırması verileri.

Görüldüğü gibi doğu illerinde öğretmen başına düşen 7-11 yaş nüfus, 49 il ortalamasından yüksektir. Batı illerinde öğretmen başına düşen miktar 36.08 iken, doğu illerinde bu rakkam 54.44'ü bulmaktadır.

SAĞLIK :

Doğu Anadolu'da diğer sorunlar gibi sağlık sorunları da geri bir düzeydedir. Doğu halkının sağlık hizmetlerinden faydalanma olanağı çok sınırlıdır. Halk, ilkel koşullar içerisinde kendi toplumsal yapısının zorunlu kıldığı şekilde yaşamını sürdür-

mektedir. Şüphesiz ki Türkiye'de mevcut olan çarpık kapitalist sistemin, emekçi halk kitleleri aleyhine işliyen sağlıksız yapısı bu alanda da varlığını sürdürmektedir. Sağlık hizmetleri sömürü düzeninin gerektirdiği şekilde yürümektedirler. Toplumumuzda insan sağlığı ticaret konusudur. Halkın canı belli kişilerin kâr aracıdır. Sömürücü sınıf emek sahibinin emeğini değil, onun sağlığını da kâr etmek için sömürmektedir. Ülkenin her tarafında süregelen mekanizma doğuda biraz daha ağırlık kazanmaktadır.

Kendine özgü ekonomik, sosyal ve politik baskılara maruz bırakılan doğu halkı, sağlık sorunları en az oranda çözümlenebilen halktır. Şimdi ki bu durumu belgeleyen bazı istatistik bilgileri vermeye çalışalım.

Tablo — 30 : Sağlık Personelinin. 18 ilde ve Türkiye'de dağılımı.

Yıllar	Mütahassıs hekim	Pratisyen hekim	Diş hekimisi	Hemşire	sağlık memuru	Ebe
Türkiye	6.657	4.238	1932	4592	4676	4329
1970	8.818	5.025	3245	8796	9954	11321
1965	339	665	94	715	969	895
18 il						
1970	579	570	185	1161	1689	2297

Kaynak : DİE 1973 istatistik yıllığından faydalanılmıştır.

Tablodan durumu takip edelim. 1975 yılında Türkiye'de mevcut mütehassıs hekimlerin sayısı 6657, pratisyen hekimlerin ki 4238, diş hekimlerinin sayısı is 1932'dir. Bunların 18 doğu illerinde ki sayıları sırayla şöyledir. 339,665 ve 95. Gene aynı yıl içerisinde Türkiye'de toplam olarak bulunan 4592 hemşireden 715'i, 4676 sağlık memurunun 969'u, 4329 ebenin 885'i doğu illerinde bulunmaktadırlar.

1970 yılında mütehassıs hekim sayısı 8818, pratisyen hekim sayısı 50, diş hekimisi sayısı 3245'tir. Hemşire sayısı 8796, sağlık memuru 9954, ve ebe sayısı 11321'e çıkmış bulunmaktadır. Doğru illerinde ki mütehassıs hekim sayısı 579, pratisyen hekim 570, diş hekimisi 185, hemşire 715, sağlık memuru 969 ve ebe sayısı 2297'dir. Yüzde olarak bu rakamlar şöyledir. 1965 yılında mütehassıs hekimlerin % 5'i, pratisyen hekimlerin % 15,6 sı diş

hekimlerinin % 4,8'i, hemşirelerin 15,5'i, sağlık memurlarının % 20,7 si ebelerin % 20,6'sı doğu illerinde toplanmış bulunmaktadırlar. 1970 yılında ise bu rakkamlar şu şekildedirler.

Mütahassıs hekimlerin % 6,5'i, pratisyen hekimlerin % 11, 34'ü, diş hekimlerinin % 5,7'si, hemşirelerin % 13,9, sağlık memurlarının % 16,9'u, ebelerin ise 20'si adı geçen illerde görev yapmaktadırlar.

Görüldüğü gibi mütahassıs hekim sayısında ki % 0,7'lik bir artışa karşılık, pratisyen hekim sayısında % 4,3, hemşire sayısında % 1,6, sağlık memuru sayısında % 3,8 ve ebe sayısında % 0,4'lük bir azalma olmuştur. Buna mukabil diş hekimleri sayısında % 0,9'luk artma vardır.

Burada dikkatimizi çeken husus pratisyen hekim sayısındaki azalmadır. 1965 yılında % 15,6 olan rakkam, 1970 yılında 11,3'e düşmüştür. Bu azalmanın nedeni 1965 yılında sosyalizasyon bölgesinde çalışmaya duyulan istektir. Gerçektende bu yıllar sağlık hizmetlerini sosyalleştirildiği ilk yıllardır. Pratisyen hekimler uygulamayı iyi bilmediklerinden verilen dolgun ücretin de etkisiyle bu illere akın etmişlerdir. Fakat 1970 lere gelindiğinde sosyalleştirmenin, sistemdeki bozukluklar yüzünden yürümediği ortaya çıkmış ve rağbet azalmıştır. Doğudaki mütahassıs hekimlerin durumu da ilginçtir. Bu gruba giren hekimler genellikle, teşkilatlı devlet hastanelerinin bulunduğu ve büyük kazançlar sağlama olanaklarını mevcut olduğu büyük kentlere toplanmış bulunmaktadırlar. Burada şu önemli konuya değinmek bir zorunluluktur. Bütün devlet hastanelerinde çalışan doktorların özel muayenehaneleri vardır. Doğru illerinde toplanan doktorlar eğer, çok büyük kazançlar elde edebiliyorlarsa doğuya giderler. Yoksa bu imkanların bulunmadığı hallerde kimse gitmez. Aslında bu durum Türkiye'deki mevcut genel durumdur. Çünkü insan sağlığının ticari bir meta haline geldiği bütün toplumlarda, doktor önce kendi kişisel çıkarını düşünür ve ona göre hareket eder. Hatta çoğu zaman sistem onu bu şekilde davranmaya zorlar. Sistemin işleyişinde ki bu aksaklık ve büyük kent merkezlerinde toplanma sağlık hizmetlerinin emekçi halkın çıkarlarına uygun bir şekilde yürütülmesini imkansız kılmaktadır.

Konuyu başka bir tablo vererek incelemeye devam edelim. Sağlık personelinin durumuyla birlikte sağlık müesseselerinin durumunuda ele alalım.

Tablo — 31 : Kamusal ve özel hastanelerin illere göre dağılımı

İller	Kamusal hastaneler		Özel hastaneler	
	Hastane sayısı	100.000 kişiye düşen yatak	Hastane sayısı	100.000 kişiye yatak sayısı
Adıyaman	5	62,3	—	—
Ağrı	4	51,3	1	10
Bingöl	4	67,3	—	—
Bitlis	4	78,3	—	—
Diyarbakır	10	126,1	2	8,7
Elazığ	11	512,2	—	—
Erzincan	7	151,3	—	—
Erzurum	7	164,7	—	—
Gaziantep	13	186,9	3	13,2
Hakkari	1	48,6	—	—
Kars	7	63,3	—	—
Malatya	8	153,4	2	9,7
Mardin	5	59,0	—	—
Muş	2	85,5	—	—
Siirt	2	90,0	—	—
Tunceli	6	103,3	—	—
Urfa	8	63,6	—	—
Van	5	85,9	—	—
18 il ortalaması	6,1	121,8	0,44	12,5
Türkiye ortalaması	9,9	189,5	1,6	12,5

Kaynak : DİE Türkiye istatistik yılı-1971 yılı.

18 ilde il başına düşen kamusal hastane sayısı, 6,1 dir. Bu rakkamın Türkiye ortalaması ise 3,8 fazlasıyla 9,9'u bulmaktadır. Yüzbin kişiye düşen yatak sayısı 18 ilde 121,8, Türkiyede 189,5'tir. Doğu illerinden her birine düşen özel hastane sayısı 0,44 Türkiye'de ise 1,6 dır.

Burada dikkatimizi çeken birkaç önemli husus vardır. 18 ile ait bütün rakkamlar Türkiye ortalamasının altındadırlar. İl başına özel hastane sayısında dengesizlik daha da artar. 18 ilde il başına düşen hastane sayısı 0,44 iken Türkiye de 1,6 dır. (üç katından fazla). Demek ki üretim araçlarının özel şahısların denetiminde olduğu bir ülkede, yani kapitalist ülkelerde bölgelerarası dengesizlik sadece ekonomik alanda değil, zorunlu olarak eğitim ve diğer alanlarda da görülür. Zaten bu durum kapitalizmin kaçınılmaz sonuçlarından biridir. Ancak doğu illerine özel girişimcilerin bu davranışları yetmiyormuş gibi, devlet hizmetleri de yeterince gidememektedir. Yani hem özel sektör, hemde ka-

mu sektörü tarafından ihmal edilmiş ve edilmekte olan bir bölgedir doğu anadolu.

Birde eczanelerin durumuna bakalım.

Tablo — 32 : Doğuda mevcut eczane sayısı ve Türkiye ile karşılaştırılması
Yıllar

	1968	1968	1970	1971	1972
18 il top.	137	154	174	228	302
Türkiye top.	1987	2226	2524	3280	3700
18 il/Türkiye	6,8	6,9	6,8	6,9	8,1

Kaynak : DİE 1973 Türkiye istatistik yıllığından faydalanılarak hazırlanmıştır.

1965 yılında doğu illerinde mevcut eczanelerin toplamı Türkiye'deki toplam eczanelerin % 5,5 iken 1968 yılında bu rakam 6,8'dir. 1972 yılında ise % 8,1'e çıkmıştır. Burada oransal olarak doğudaki eczane sayısının artmakta olduğunu görürüz. Bunun nedenlerini şu şekilde açıklayabiliriz. Herşeyden önce ilaç montajını Türkiye'de yapmakta olan Tekelci sermaye, pazarı genişletmek zorundadır. Kaldığı eczanelerin açılması ve ilaçların satılması patronlar için hiç bir külfet getirmemektedir. Diğer teknelci grupların yaptıkları gibi bu sermaye grubu da doğuya gidip yatırım yapmayı düşünmez elbette. Çünkü doğu illeri geri kalmıştır ve yapacakları yatırımın getireceği kâr oranı çeşitli nedenlerden ötürü düşük olur. Bunun yerine Büyük kentlerin çevresine kümelenip, pazarını genişletmek, tek amacı kârını arttırmak olan sermaye için en uygun yoldur. Eczane sayısındaki artışın bir diğer nedeni de Türkiye'de son yıllarda eczası bolluğunun görülmesidir. Plânsız eğitimin sonucu olarak yetiştirilen eczacılar, hele özel okullar mezun vermeye başladıktan sonra iş bulamaz olmuşlardır. Bunlar elbette ki işsiz gezeceklerine doğuda eczane açmayı ve ilaç sömürüsüne ortak olmayı isterler. Bu nedenlerle doğudaki eczane sayısı artmaktadır. Bir diğer ve önemli neden olarak ta sağlık hizmetlerinin doğu illerinde sosyalleştirilmesidir. İlk anda doktorların kısmen de olsa doğuya gitmeye başlamaları, ilaçların bu bölgeye akmasını sağlamıştır.

Aslında rakkamlar doğunun sağlık sorunlarının çözülmemişlik dercesini göstermekten uzaktırlar. Çünkü, doğuda mevcut sağlık kurumlarının çoğu boştur. Yapılmış sağlık ocakları-

nın çoğunda personel bulunmamaktadır. Bazı yerlerde bunların yıkılmaya başladıklarını bilmiyenimiz yoktur. Büyük bir propağanda ile başlamış olan Sosyalizasyon tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştır. İlk anda kendilerini, cazibeye kaptırıp giden doktorlar sonradan bundan vazgeçmişlerdir. Aslında sosyalizasyon sağlık hizmetlerinde atılmış ileri bir adımdı. Ancak ekonomik ve sosyal hayata kendisini gösteren plânsızlık, çıkarıcılık bu adımın tamamlanmasına engel olmuştur. Bundan sonra da olacağını hepimiz bilmeliyiz. Binalar yapılmış, müteahhitler zengin edilmiş, tekelci firmaların pahalı tıbbi cihazları satın alınıp dolaplara konulmuş, fakat hizmet yürütülememiştir. Çünkü çıkarıcıların çıkarları buna engel olmuştur. 10 yıldanberi personelsiz bekleyen, yıkılmaya yüz tutmuş sağlık ocaklarına doğunun her yerinde rastlamıyan doğulu arkadaşımız yoktur.

Doğuda mevcut olan doktorlar ve hastaneler halka hizmet sunamamaktadır. Birkere, kamusal hastanelere askeri olanlar da dahil edilmiştir. Oysa bu çok yanlış bir değerlendirmedir. Bu hastanelerden sadece ordu mensupları faydalanır. Ayrıca buralarda çalışan doktorların halkı soymak amacıyla muayenehane açmaları ve hastalara bakmaları bir sağlık hizmeti değildir. Bir örnek vermek gerekirse şunu söyleyebiliriz. 1974 yılında Ağrı ilindeki tek devlet hastanesinde sürekli olarak görev yapan bir tek tabip varken Askerî hastane de 20 nin üzerinde mütehassis hekim görev yapmaktaydı. Hatta bir çok servislerde erlere ayrı, subay ve ailelerine ayrı doktorlar bakmaktaydılar. Bugün de bu durum değişmemiştir. İşte doğuda hastane ve doktor sayısından bahsedilirken bu durumların göz önüne alınması kaçınılmazdır. Yukarıdaki misal doğunun bir çok ili için geçerlidir. Sadece birkaç büyük kentte mütahassis hekim yoğunlaşması görülmektedir. Bu da para kazandırabildiği için böyledir.

Bunlardan başka doğuyu diğer bölgelerle mukayese ederken göz önüne alınması gereken başka şeyler de vardır. Bunlar doğunun coğrafi yapısı, ekonomik ve kültürel seviye, iklim şartları ve yerleşme biçimleridir. Doğunun coğrafi yapısı insanların rahatça hareket etmelerine engel teşkil edecek şekildedir. Arazi dağlık, yollar yoktur. Olan yerlerde vasıta bulunmamaktadır. Yerleşme yerleri küçük birimlerden meydana gelmiştir. Köy ve köyaltı yerleşme alanları birbirlerinden uzaktadırlar. İklim çok serttir. İnsanlar aylarca evlerinden dışarıya çıkamazlar. Bütün bu koşullardan ötürü doğulu insanın şehirlere gitmesi ve hastasını muayene ettirmesi çok zordur. Zaten çoğu zaman bu iş için

gerekli maddi imkanları da mevcut değildir. Kaldı ki feodal ekonomik yapının gerektirdiği bütün ilkel kurumlar ve inançlar etkilerini kuvvetli bir şekilde hissettirmektedirler. Bu inançlar çoğu zaman doktor olsa bile ona gidilmemesine sebep teşkil etmektedirler.

Bunun dışında bu günkü tıbbın birinci plana aldığı koruyucu hekimlik hizmetleri hemen, hemen hiç yoktur. Bazı yerlerde aşılama kampanyaları sürdürülmekte ise de bulaşıcı hastalıkların önüne geçilememektedir. Çünkü bunun başarılması herşeyden önce kişinin maddi olanaklarının artmasını gerektirmektedir. Toplumsal kalkınma gerçekleşmediği sürece koruyucu hekimlik hizmetlerinin genel olarak arzu edilir bir düzeye çıkarılması mümkün değildir. Radyolarda, gazetelerde doğuda salgın hastalıklardan, doktorsuzluktan bahsedilir. Ama bunlar söyledikleri anda unutulurlar. Hele halka hizmet götürebilecek sağlık ocaklarının personelsiz kalışları ve ulaşım imkânlarının ortadan kalkmasıyla çıkan bulaşıcı hastalıklar yüzlerce, binlerce çocuğu mezara götürmektedir.

Sağlık konusunu incelerken en çok üzerinde durmamız gereken sorun hayati istatistiklerdi. Ancak Türkiye’de güvenilir rakamlar yoktur bu konuda. Hele mukayese etme açısından bu tamamen imkansızdır. Çünkü batıda doktora gitme olanakları çok yüksektir doğuya göre. Batı bölgelerinde ölüm, doğum, bulaşıcı hastalıklara yakalanma gibi istatistikler doğruya bir hayli yakın olarak tesbit edilebilirler. Fakat doğuda böyle bir çalışma ve tesbit söz konusu değildir. Bu yüzden hayati istatistikleri almayı gereksiz bulduk. Ama, doğuda; kendi aleyhinde bir denge-sizliğin bulunduğunu kimse inkar edemez.

Angola-Yirminci Yüzyılın Kanlı Özelliklerinin Yeni Sergi Sarayı

Hüseyin SARITAŞ

«Mau ananın cesedi
«O balta girmemiş ormanda upuzun yatarmış
«Kan verirmiş dev ağaçlara
«Ve süt başını göğsüne sokmuş
«Meme emen çocuğuna,
«Olayı daha anlıyamıyan çocuğuna...»

İkinci dünya savaşının bitişinden beri Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikasının ana ilkelerinden biri: Avrupa emperyalist burjuvazisinin asırlarca yönetip sömürdüğü ve fakat uzun kanlı kurtuluş mücadeleleri sonucu, nihayet ön kapıdan çıkıp terketmek zorunda kaldığı Asya, Afrika ve Latin-Amerika ülkelerine arka kapıdan içeri sızmak. Buna ikinci dünya savaşından sonra veya evvel siyasi bağımsızlığa kavuşup burjuva cumhuriyeti ilan eden ama iktisaden geri kalmış, sanayileşmemiş ve dolayısıyla iktisaden dışarıya muhtaç ulusları iktisaden kendine bağlamak politikası denir. Bunun için Amerika Birleşik Devletleri komünizm karşısında özgür dünya bloku propagandasına sığınarak tür tür isim ve şekil altında çeşitli iktisadi, askerî ve kültürel antlaşmalar ayarlayıp imzalıyor; iktisaden kalkınmayı hızlandırma bahanesiyle bütün yer üstü ve yer altı zenginliklere el atılı-

yor; ticari ve sınaî işletmeler satın alınıyor; bankalara hissedar olunuyor. Bir yanda bu iktisaden geri kalmış ülkenin tarım ülkesi olarak kalması için çalışılıyor, sözümler ona iktisadi kalkınma planları ona göre düzenleniyor, ham madde ve gıda maddeleri satın alınıyor; genel müdürler, generaller, bir kısım parlamenter ve bazı sağcı partiler özel aylıklara bağlanıyor; diğer yanda kovboy, James Bond ve Freudist manyakların filimleri, Mac -Cartihst kitaplar; sulu filantropist eserler, romanlar kültür şaheserleri diye yutturuluyor... Bu alış-verişin gelişip sürmesi için rüşvetten, sokak ortasında adam şişlemekten tutun askeri hükümet darbelerine kadar akla gelebilen her tür yol deniyor. Bizzat cumhurbaşkanı Ford üniversite öğrencileri önünde yaptığı açık konuşmada «başka ülkelerin iç işlerine karışmak, onları çıkarlarımıza göre ayarlamak zorundayız» diyor. Örnek mi? Saymakla tükenmez: İşte Pilipinler, Malezya veya Nijerya, işte Kongo veya Tanzania... İşte fransızların uzun bir sömürü ve mücadele döneminden sonra 1950'lerde kasden ikiye bölüp terketmek zorunda kaldığı Vietnam, Amerika Birleşik Devletleri Fransızlar kaçtıklarında derhal harekete geçiyorlar, 1950-1975 döneminde Güney Vietnam'da bin bir oyun sergiliyorlar: Askeri hükümet darbeleri, afyon kaçakçılık şirketleri, amerikalı generallerin kurdukları büyük özel randevu evleri-barlar, adam kaçırma, sorgusuz kurşuna dizmeler, katliamlar, işkenceler, evet hele o işkenceler: Tanklar altında canlı canlı doğranan çocuklar, kocalarının gözleri önünde memeleri yüzülen analar: İnsanlık tarihine çağımızın hediye ettiği en hayasız, en vahşi, en yüz kızartıcı olaylar. Şunu asla unutmamak gerek: Bunlar genellikle A.B. Devletleri'nin «büyük dost», «büyük koruyucu», «dünyanın en zengin ve en güçlü devleti», «özgürlüğün Kalesi» ve «özgür dünyanın gözü kulağı ve yumruğu» gibi sıfat ve unvanlarla içine sızmış olduğu iktisaden geri kalmış bütün ülkelerde uyguladığı politikanın ana unsurlarından bir kaçıdır.

Şimdi sıra kimde? Şu son yirmi yıl içinde bu «büyük dost» kazığından kendilerini kurtaranlar çok az: Güney Vietnam, Kamboçya ve Güney Yemen gibi. Diğerleri, Türkiye ve Orta Doğu ülkeleri dahil, bu ultra modern sömürü ve baskı düzeninden halâ yirminci asrın bitmesine az kalmasına rağmen kendilerini kurtaramamışlardır. Üstelik ve en acısı: Yenileri de kurbanlık koyunlar gibi tıptış tıptış gelip bu sürüye katılmaktadır, yenilerin katılmasına çalışılmaktadır. Bu arada, Uluslararası emperyalizmin uluslararası silâhlı jandarması Mozambik ve Gine -Bis-

sau'da Portekiz'den boşalan yeri kansız olarak, Angola'da ise resmen iç savaş yaratarak ve paralı askerler göndererek ele geçirmeye, kukla hükümetler kurmaya çabalıyor.

Daha ne? Katırcıyı uyandırmadan, cam yüklü katırlara ür-kütmeden sülük saldırmak. Bizde kene var ama sülük yok. Aca-ba o nasıl? Burs alıp Harvard'a gidin, öğrenin.

Angola'da durum biraz farklı: Portekiz'in beşyüz yıllık sö-mürü boyunduruğundan kurtulan bu üçüncü ülkede keneler, sü-lükler, fino köpekleri, kudurmuş-aç çoban köpekleri gurup gurup, renk renk, boy boy düzülmüş vaşingtonlu çoban köpeği peşine takılmış. Öyle yeni bir adilik ve vahşet orkestrası hazırlıyorlar ki sormayın...

1482 de maceraperest-tacir Diogo Cam gemi güvertesinde bal-ta girmemiş ormanlarla örtülü Kongo-Angola sahillerine varır; binbir renkli sahil boyunca kuzeyden güneye doğru ağır ağır ka-yar. Durulan yerlerde gayet iyi ağırlanır. Yerliler tarafından iyi ağırlanır. Diogo Cam ve yerliler birbirlerinin dillerinden anla-mazlar ama gülümsemeler, dostça el sıkışlar, insanı davranışlar, işaretler kelimelere yer bırakmaz. Diogo Cam yükte hafif paha-da ağır bir sürü eşya ile birlikte Lizbon'a, feodalite sistemine da-yanan, burjuvazinin daha yeni yeni oluştuğu Lizbon'a döner.

O sırada bugünkü Kongo-Brazaville, Zaire ve Angola top-raklarına yerlilerin uzun süre önce kurmuş oldukları «Büyük Kongo Krallığı» hakimdi. Bu yerli krallığın çekirdeğini oluşturan Bakongo toplumu hemen hemen bütün bu topraklara yayılmıştı ve daha o tarihlerde kendi sosyal, ekonomik ve siyasal kurumla-rını geliştirmiş bir homojen ulus haline gelmiş bulunmaktaydı.

Deniz aşırı ticarete ve burjuva zihniyetine yeni yeni yönelen köhne feodal Portekiz başlangıçta bu Kongo devletile yalnız ti-cari ilişkiler kurdu ve bunları geliştirmeye çalıştı. Zamanla «Bü-yük Kongo Krallığı»nı resmen tanıdı, kültürel temaslar kurdu, tacirlerle birlikte misyonerler gönderdi: Kongo sarayında bazı prenlere hristiyanlık aşılandı, para hırsı ve çeşitli korku ve kuş-kular körüklendi. Bölgecilik ve iyi yaşama kavramları işlendi ağır ağır. Borç-alacak, ticaret zihniyeti ve borcunu ödemiyenin köle olması gerektiği fikirleri iyi işlendi: Köle ticareti tutunup gelişti. Yerli zengin zorbalar türedi: Bunlar yabancı-beyaz tüc-carlara yordakçılık ve yataklık etmekteydiler. Fakir savunmasız yerlileri para mukabili zorla toplayıp davar gibi gemilere tıka-

basa yüklemekteydiler. Gemi sahibi beyazlarsa bunları Asya ve Amerika köle pazarlarına götürüp satmaktaydılar. Luanda ve Benguela bir kaç asır dünyanın en büyük köle ihraç limanları oldu. 18. inci asır başından 19. uncu asır ortalarına kadar Angola kahve, kakao, elmas, demir ve dört ayaklı hayvan ihracından ziyade iyi cins köle ihracıyla tanınıyordu. Köle ihracı Angola'nın ve Portekiz'in en büyük gelir kaynakları arasında yer alıyordu: Çalışkan, sadık, dürüst, uzun ömürlü, sessiz köle...

Ve özellikle «Büyük Kongo» zenginlikleri sayesinde fakir Portekiz kendini toparladı, büyük bir deniz gücü oldu: Luanda Benguela ve Lobito limanlarında zenci kölelerin göz nuru ve alın teriyle baltanın yeni girdiği ormanlardan getirilen ağaçlardan yapılan kadırgalar... Kürekleri çekenler kongolu kölelerdi; pranga mahkûmları çimacılık; forsalar gözcülük yapıyordu. Lizbon bandıralı bu yeni filolar okyanusları doldurmaya başladı.

Angola böylece Portekiz ekonomisinin can damarı haline geldi. Portekiz kraliyet idaresi Angola'nın kendisine bağlanması ve bu bağın sürdürülmesi için her tür tedbiri aldı. Yerlilerin iktisaden gelişmemeleri Angola'nın kalkınmaması için gerekli politika bulunup gerçekleştirildi: Angola mı? Yalnız bir canlı-cansız ham madde kaynağıdır, okadar. «Bunun sonucu olarak bu bölgedeki yerli toplumların kendi öz gelişimleri tamamen durdu» Büyük Kongo devleti yıkıldı: Bakongo yasaları, insani bantı gelenekleri kayboldu. Para her tür ilişkinin miyarı oldu.

Yalnız bu arada diğer sömürgeci Avrupa devletlerinin gözleri de açılmış, Kongo zenginlikleri tamahlarını kamçılımıştı. Bu nedenle bu orta-batı Afrika dev ülkesinin zenginlikleri üstünde uluslararası çıkar çatışmaları başladı. Sonunda «Büyük Kongo devleti»nin topraklarından Angola Portekiz'e, Kongo Belçikalılara, Kongo-Brazaville Fransızlara geçti. Portekizlilere düşen hisse, Angola, üç ana etnik topluluktan oluşuyordu: Bakongolar Amriz, Zaire ve Carmona'da; Mbundular Luanda ve Cuanza'da, Ovimbular Moşamedes'te... Bu üç teknik gurup «Büyük Kongo Devleti» içinde tamamen kaynaşmış gibiydi. Portekiz sömürü yönetimi bu kaynaşmayı pekiştireceği yerde, tam aksine bu kaynaşmanın çözülmesine çalışmış, halk gurupları arasına nifak tohumları serpmiş, farklar yaratıp körüklemiş. Evet birini daha az, diğerini daha fazla sömürme politikasını pek az yerde gütmüştür. Esasta sömürülenler arasında sömürü açısından fark gözetmemiştir. Bu nokta doğrudur. Sömürünün sürekli, eksiksiz ve rahat olması için bütün yollar denenmiş, bütün çarelere baş

vurulmuş. Sömürme çok ince bir san'at haline getirilmiş. Londra, Lizbon, Paris, Madrid sömürücülerinin çıkarları bir çok yerlerde çatışmış, dolayısıyla bir çok yerde bir çok kez sidik yarıştırmışlar, ama ortak düşman sayılan sömürülenler karşısında hemen birleşmesini de çok iyi bilmişler. Sömürü konusunda birinin bulunduğu yeni metodu diğeri de derhal alıp kullanmakta hiç tereddüt etmemiştir: Hepsinin üstünde anlaşmış oldukları sömürüyü kolaylaştıran ve uzatan metodlar ve yolların başlıcaları: Sürekli dini propaganda, kısmet, kader, itaat, tevekkül, günah propagandası yapılmış; okul-yol-hastahane gibi her tür toplumsal alt yapı kasden ihmal edilmiş; özellikle aşiretçilik ve mezhep farkları kasden yaratılmış ve körüklenmiş... «Bütün Angola Afrika'nın balkanları yapılmış.» Bu ünlü böl ve yönet politikası İngilizler tarafından bulunmuşsa, Portekizliler tarafından da geliştirilmiştir denebilir. 1945 kadar tam uygulanmış.

İkinci dünya savaşından sonra ulusal kurtuluş, bağımsızlık alevleri kısa zamanda bütün Afrika'yı sarmaya başlayınca Angola'daki pis kokan ekvator orman ve bataklıkları da ağır ağır tutuşmaya başlamış.

7 Aralık 1960 günü Londra sis ve buz içindeydi. Göçmenler mahallesinde kalorifersiz üç katlı bir eski binanın zemin katında dokuz Afrika'lı uzun süredir üstünde çalıştıkları bir bildiriye son kez okudu, imzaladı.

Agostino Neto sigarasını yeniledi, kesik kesik öksürdü, sonra geniş tahta masada bir sürü kitap, dergi ve gazete arasına sıkışmış telefon ahizesini aldı, Daily Worker gazetesinin numarasını çevirdi, yazı işleri müdürünü buldu.

«Biz Portekiz'in sömürgeci boyunduruğu altında ezilip inlemekte olan Mozambik, Angola, Gine-Bissau milliyetçileri millî siyasi ve iktisadi egemenliğimizi kazanıncaya kadar faşist Salazar'ın zorbalığına karşı silâhlı mücadele açmaya karar vermiş bulunuyoruz? Mücadelemiz amansız, fakat kahramanca, yerli ve yabancı sömürüye karşı, fakat emekçiler için olacaktır...»

Daily Worker gazetesi bu açıklamayı ve bildiriye kısmen yayınladı, ama kimse pek üstünde durmadı. Times, sakin sis içinde akmaya devam etti.

«Böyleleri şöret peşinde koşan, yanıp sönen kuyruklu yıldızlardır. Batar çıkarlar...»

Bu «kuyruklu yıldızların» bildirisi üstünden fazla bir zaman geçmedi. Bu kez Le Monde gazetesi, Portekiz sömürgeleri hakkında yayınladığı bir makalede Agostino Neto adında bir Angola milliyetçisinin görüşüne geniş yer verdi:

«Angola hapisaneleri milliyetçilerle dolu. Acaba uluslararası hukuk örgütleri neden bunların kötü durumları, yasadışı tutuklanmaları, işkence kobayları olmaları üstünde durmuyorlar? Yoksa yirminci asrın ikinci yarısının en tipik faşizminin en tipik temsilcisi diktatör Salazar'dan mı korkuyorlar?

«Salazar adlı faşist başımızı kendisine götürene 3 milyon lira vaad etmiş. Portekiz'in pislği, yirminci asır dünyasının en tipik yüz karası olan Salazar adındaki vampirin kellesini bize getirecek olana da biz metelik veririz. İlan olunur.»

4 Şubat 1961'de silâhlı bir grup güpe gündüz Angola'nın başkenti Luanda'da merkez cezaevine girdi ve ordaki bütün tutukluları kaçırdı. Güney Afrika gazetelerinden «The Star» 9 Şubat günü şöyle yazıyordu:

«Zivanadan çıkmış Portekizli bir kalabalık grup, elde sopa ve taş Luanda'nın dış mahallelerine saldırmış ve o sırada polisçe öldürülen üç zencinin cenaze alayına rastlamış, kanlı bir çatışma patlak vermiş... Ölü ve yaralı sayısı henüz kesinlikle bilinmemektedir. Polis tahrikçilikle suçladığı bir çok zenci tutuklandı.»

Bunun üzerine bir kaç gün sonra ilk Portekiz paraşüt birlikleri Luanda hava alanına indi. Liberya'nın davetiyle Birleşmiş Milletler ilk kez Portekiz Afrikasının durumunu ele aldı; Afrika-Asya devletlerinin önerisine uyularak bir soruşturma komisyonu kuruldu.

Devir Cezayir ve Kongo savaşçılarının devriydi. Basın buradaki olaylarla dolup taşıyordu ama satırlar arasına basit haberler kabilinden bazı cümleler sıkışıyordu: «Gerektiğinde Portekiz Angola'ya yüz bin kişilik bir ordu göndermeye hazır... Angola köyleri napalm bombalarıyla yakılıp yıkıldı... Altmış bin Angolalı Kongo'ya sığındı.»

Bir çeteci Le Monde gazetesine yazdığı bir mektupta: «Avrupa'dan özel olarak gönderilmiş işkence birlikleri geçen Cuma günü Luanda merkez hapisanesinde bulunan siyasi tutuklulardan 162 kişiyi diğerlerinin gözleri önünde testere ile doğradı...» diyordu.

Bu olayın üzerinden dört ay geçti. Olayın unutulduğu bir anda Kuzey Angola'daki bir kışladan bir tel geldi: «Çeteciler bu gece bir alayı tuzağa düşürdüler. Portekizli er ve subayların hepsi testere ile doğrandı ve göğüsleri üstüne bir pusula bırakıldı. Luanda'da testere ile doğranan kahraman Angola çocuklarının hatırasına...» Bu göze göz, dişe diş politikası bir kaç kez tekrarlandı. Sonra durdu. 1966'ya kadar işkencelere ara verildi.

1966'da örgütlenmiş gerilla savaşı başladı.

Elbet 1966 dünyası, 1960 dünyası değildi. 1966 Afrikasında 1960 Afrikası olamazdı. Bir çok ülke siyasi özgürlüğüne kavuşmuştu. Sierra Leone ve Tanganika 1961 de; Ruanda, Brundi, Uganda ve Cezayir 1962'de sömürgecilik zincirini kırarak egemen devletler olmuş ve Birleşmiş Milletlere asil üye diye kabul edilmişlerdi. Bunları Kenya ve Zanzibar 1963'te; Kuzey Rodezya 1964'te; Rodezya ve Cambiya 1965'te; Botsvana ve Lesoto 1966'da izlemişlerdi.

Diğer yanda en az bu birinci guruptaki olaylar ve tutumlar kadar önemli olan bazı yeni durum ve davranışlar, yeni eğilimler iktisaden geri kalmış ülkelerde gün ışığına çıkmış, dünya politikasını her gün biraz daha fazla hissedilir derecede etkilemeye başlamıştı. Hangi davranış ve eğilimler? Her şeyden önce 1960 lara kadar Vaşington'un üstünde durulmaya değmez diye nitelendirdiği ve hatta bazen alay konusu yaptığı tarafsız blok Birleşmiş Milletlerde sayı hesabı ile çoğunluğu ele geçirmiş, oradan ezilen milletler zararına her hangi bir kararın çıkmasını engellemeye ve hatta tam aksine egemenlikleri için çarpışan halklar yararına bir çok olumlu karar çıkarmaya başlamıştı. Artık Birleşmiş Milletlerde Vaşington azınlıkta kalıyordu. Bu husus dünyanın devrimci güçleri için büyük bir başarıydı: Birleşmiş Milletlerde yeni ufuklar açılmıştı.

Vaşington'un yalnız dış itibarı sarsılmıyor, aynı zamanda Vietnam savaşı devrimci güçler lehine geliyor, doların kıymeti habire düşüyor, Amerikan işsiz orduları büyüdükçe büyüyordu. Amerikan kamu oyu temelden değişiyor, gösteriler kovalanıyordu. Amerika daha yeni yeni kaynamaya başlamıştı. Artık her gösterici ve konuşmacı veya her sosyal görüş sahibi komünist olmakla suçlanamıyordu. Anti-komünizm-Mc Carthisme değerini yitirmişti, geriliyordu.

Yalnız porto-rikolu ve siyah derili azınlıklar değil, öğrenciler de ayaklanmış, savaş aleyhtarları ile birlikte Kuzey Vietnam

lehine protestolarda bulunuyorlardı. Bay Johnson gibi yöneticiler halkın dikkatini uzay yolculuklarına çekme çabası içindeydiler. Von Danike'nin deyişiyle «diğer gezegenlerden medet umuluyordu».

Yalnız Amerika'nın ve tarafsız ülkelerin kamu oyu mu ayaklanmıştı. Batı Avrupa başkentleri hemen hemen her gün Amerika gibi sözüm ona modern ve Portekiz gibi eski-faşist sömürgeciler aleyhine gösterilerle çalkalanıyordu. De Gaulle Nato'dan ayrılmakla kalmamış, Avrupa birliği peşine düşmüş, Vaşington karşısında bloksuzlara göz kırpmaya başlamıştı. Bu girişim bir çok avrupalının kafasını bulandırıyor. Batı Avrupa ve Latin Amerika'daki Vaşington elçilikleri işgal ediliyor, bombalanıyor, CIA ajanları dağlara kaldırılıyor, Vaşington diplomatları yuhulanıp taşlanıyordu. Amerika Birleşik Devletleri Dış İşleri Bakanı her gün yüz sivil ve yüz resmî giysi içindeki polisle (gorille) korunmaktaydı. Bir «DOST» ülkeye gidişinde bu sayılar en azından on misline çıkarılıyordu. Bu ne kadar sevildiğinin en tipik bir delilidi...

Artık tutucu güçler tutucu olmaktan çekiniyor, ilericiликтen ve devrimden dem vuruyordu. Nitekim o sırada başkan Johnson «günümüzün en büyük devrimcisi benim» demişti. Çünkü kazıklama devrimi yapmıştı galiba...

Sanayileşmiş kapitalist ülkeler her gün biraz daha fazla ham madde kaynağı ve mamul mallarını satma pazarı bulmada güçlük çekmeye başlamıştı. Çünkü hem geri kalmış ülkeler büyük bir hızla iktisaden kalkınıyor ve hem de sosyalist ülkelerin oralara ihracatı artıyordu.

Latin Amerika'da yatırım güvenliği habire azaldığından dolayı bir çok batı avrupalı sermayedar Afrika'yı daha güvenilir ve sömürüye daha elverişli buluyor, oraya kayıyordu.

Cezayir ve Libya petroleri daha yeni yeni dünya piyasasına çıkıp dolar toplamaya, bir siyasi ve iktisadi güç olmaya koyulmuştu. Angola'nın Cabinda petroleri gibi. Evet petrol Afrika'da daha yeni bir iktisadi güç olmaya, yeni siyasi güçlere zemin hazırlamaya başlıyordu. American Golf Oil uluslararası petrol şirketi Angola'ya çoktan el atmış, «Cabinda Golf Oil» şirketine çeşitli yollardan sızmıştı: Rafineri mukaveleleri, tanker mukaveleleri boru döşeme mukaveleleri izlemişti.

—Luanda'da Portekiz genel valisi oturur beşyüz yıldan beri, sayın turistler. Aranızda bura ile ilişkileri olanlar varsa, bilhassa

onlara Portekizce konuşmalarını, bu dili bilmiyorlarsa, İngilizce veya başka bir Hint—Avrupa dili konuşmalarını salık veririz. Çıkarları gereği. Ama sakın bantuca konuşmaya kalkışmasınlar bütün işleri aksine gider.

— Angolalıların ana dili mi bu?

— Evet, yalnız Angolalıların değil, hemen hemen bütün Güney-Batı Afrika yerli halklarının dili. Ufak tefek şive farkı var tabii... Angola, şu demir atmış olduğumuz Luanda limanının başkenti olduğu Angola 1.246.700 km. karedir ve bu topraklar üstünde yaşayan 5.360.000 insandan yalnız 300.000 kadarı Portekizli ve ya Avrupalıdır. Gerisi hepsi yerli-siyah derili. Hepsi Portekiz genel valisine ve ordusuna bağlı. Bir zamanlar köle ihraç edilirdi, en çok. Şimdi ise en çok kakao, kahve, demir, elmas, petrol ve işsiz ihraç edilir.

— Peki, ne ithal edilir acaba?

— Gayet lüks Amerikan silahları.

— Niçin?

— Gerillaları susturmak ve her tarafı karıştırmak için.

— Siz garip bir rehbersiniz.

— Rehberlik dünyanın en zor bir mesleğidir. Mihmandar önüne katıldığına doğru yolu göstermeli, şaşırtmamalı...

— Peki, daha ne var sizin şu Angola'da?

— Daha bizim Angola'dan yeni bahse başladık. Portekiz 500 yıllık yönetimi boyunca Angola'ya neler getirmiştir mi diye sordunuz? Dört bin kilometreyi bulamayan demiryolu ve bol bol misyoner, bir sürü maceracı, haydut, hunhar subay, frengi, her kente bir hapishane... Başka... Hatırlamıyorum. Acaba saymadığım ne kaldı dersiniz?

— Angola kurtuluş hareketini yürüten örgütleri...

Mart/1966 ayının ilk haftası Angola'nın başkenti Luanda'dayız Sömürge ordusu devriyeleri otomatik makineli tüfekler omuzda sokakları dolaşmakta. Kuanza nehri ağır ağır akıyor bu sonbahar-Mart güneşi altında.

Liberte turist gemisi limanda uyukluyor. Güvertede iki beyaz derili yan yana birer şezlonga uzanmış havalanıyordu. Mek-

sika tipi iri hasır şapka, kısa kollu beyaz gömlek, beyaz pantolon ve yazlık ayakkabı. Yanlarında birer fotoğraf makinası. Tıknaz olanı mendille alınıdaki terleri silerken pufluyor: ,

— Bu Allahın belası yerde ne varki turistik diye propaganda yapıyor ve biz gibi enayiler çekiliyor, buralarda üç gün geçirmeye mahkûm ediliyoruz. (Durdu) Bana bak, Jan. Gel, biz daha fazla eziyet ve sıkıntı çekmekten vazgeçelim iki gün yeter. Daha fazla tahammül edemem. Çocuklarımı görmeden bu pislik ve anlamsızlık diyarında ölürsem yanarım.

Jan Sauvegarde fotoğraf makinasını kurcalarken:

— Hiç merak etme, kimse, hele hiç bir gerillacı senin pis etine bulanmak istemez.

— Öyle deme, goriller ensemden pek hoşlanıyorlarmış...

— Düşman Goriller Avrupa'da kaldı, burda yok. Burdakiler senden yana.

Aşağıda Liberté gemisinin demir atmış olduğu rıhtımda yaşlı bir zenci bir kürsüye oturmuş, balık avlıyordu. Gür kıvrık saç ve seyrek sakalı pamuk gibi bembeyazdı. Katran gibi ama buruşuk siyah cild üstünde pamuk beyazlığı... Sirtında yamalı temiz bir gömlek, bacaklarında yırtık bir kovboy pantolonu, ayaklarında tahta takunya. Yanı başında altı-yedi yaşında bir çocuk ayakta depreşip duruyordu. Aniden el çırpıtı:

— Tuttun, dede, tuttun. Hem de galiba irisinden... Dikkat, dur... Evet, irisinden. Aman kaçırma dede... Oh, ne çırpınıyor, dede. Bu dördüncü. Kahvaltımız çıktı. Yeter. Oh, bak, bak, kaçmak istiyor dede... Annem sevinecek.

Dede yakaladığı kefalı torununun önündeki kamyş sepete koydu. Oltasını yemini yeniledikten sonra denize attı. Yerini düzeltti. Pantolon ceplerini karıştırdı bir sigara izmariti çıkarıp yaktı. Derin bir nefes çekti. Başını kaldırdı, bulanık bakışlarla bakındı.

— Evet evlat, annen sevinecek. Ama bir tane daha tutarsak daha çok sevinecek.

Gökten, doğuda bir kaç bulut belirdi. Liman çeşit, çeşit kayık, mavna, çatana, boy boy gemi ile tıka basa doluydu. Bazısı sakin duruyor. O demir atıyor, bu yükünü boşaltıyor, şu demir alıyordu. Vinç harharaları gemi sirenlerine ve insan sesine karı-

şıyor, büyük kentin genel uğultusu içinde kayboluyordu. Büyük kentin bütün pisliklerinin, lağımının içine aktığı su bulanık gibiydi, ama şurada burada tek tük deniz anası oynaşiyor görünüyordu.

Liberte'nin karşısında, dedenin arkasında büyücek bir alan. Üç yanı uluslararası deniz nakliyat firmalarının ve petrol şirketlerinin ajans ve temsilcilik binaları ile çevrilmişti. Dedenin kuzeyine düşen sahilde, uzakta American Golf Oil Company ve Shell firmalarının petrol rafineri tesisleri görülüyordu.

Deniz kokusu, büyük kentin pislikleriyle dolu sahil suyu kokusu bir yabancıнын burun kemiklerini sızlatacak kadar ağırdı. Bir kara sinek beşinci balığın oltaya düşmesini bekleyen küçüğün alnına kondu, ağır ağır iki kaşı arasından aşağıya doğru indi. Dede ile torununun arkasında iri benekli bir köpek türeyiverdi.

— Böylesi balık buralara pek düşmezdi, nasıl olmuş, diye söylendi dede.

Aniden yan sokaklardan meydana doğru bir insan seli akmaya başladı. Bantu dilinde kimi marş söylüyor, kimi bir sloganı koro halinde bağıyor, kimi elindeki pankartı sallıyor, kimi sessiz bakınarak ilerliyordu. Siyah derili genç-ihthiyar, kadın-erkek, pejmürde kılıklı insanlar, dalga dalga, ağır emin adımlarla ilerliyordu. Üç sokak alana insan akıtıyordu. Alan kısa zamanda kaynaştı, sıklaştı, taştı. Liberte gemisinin güvertesinde Jan Sauegarde fotoğraf makinasını durmadan çalıştırmaya başlamıştı :

— İşte Mösyö Espoir, diye söylendi. Canının sıkıldığını işiten sayın Luanda Yönetimi Angola Ulusal Tiyatrosunu ünlü artistleriyle ayaklarınıza getiriyor.

Aniden, karşı taraftaki bir binanın ikinci katında bir balkondan gür, tiz bir ses yükseldi:

— Biz bu gün, burada, Angola'nın başkenti Luanda'da sömürgeci faşist yönetimin tutuklayıp, işkence çarklarına oturtukları vatanseverlerin haklı olduklarını bir kez daha bağırarak ve işkenceleri sömürücülerle birlikte protesto etmek için toplanmış bulunuyoruz. Biz bunu yaparken olayın ve çağımızın bilinci içindeyiz. Sayın hemşehrilerim, analar, babalar, siz emekçi Angola halk kitlelerine hitabediyorum: Angola halkının tabii tutulduğu işkenceyi ve sömürüyü bütün dünya kamuoyu önünde pro-

testo etmek için toplanmış bulunuyoruz. Hepimizin bildiği gibi bu gün çalışkan, cefakar, barışsever kıtamızda Angola, Mozambik ve Gine-Bissau gibi yüzölçümleri iki milyon metre kareyi aşan üç dört ülke hariç diğer bütün ülkeler egemenliklerine kavuşmuş bulunuyor. Bu halen egemenlikleri için, ulusal kurtuluşları için mücadele veren ve yüzölçümleri iki milyon metrekareyi aşan Angola, Mozambik ve Gine-Bissau yüzölçümü ancak ve ancak 92.000 metrekareyi bulan Portekiz'in faşist diktası tarafından yöneltilmekte ve sömürülmektedir. Biz onyediy milyon, onlarsa sadece dokuz milyon. Hayır, yanlış anlaşılmasın: Dokuz milyonluk Portekiz halkının hepsi bizim karşımızda değildir, çoğunluk bizden yanadır. Ancak top, tank, uçak, kamçı ve zindana dayanan bir avuç faşist Lizbon'da senelerdir iktidarda bulunuyor. Bu bir avuç faşist hem bizi, ve hem de Portekiz halk kitlelerini sömürmektedir. Ülkemiz bu gün Dünya'nın beşinci kakao ve kahve ihracatçısıdır, ama ne acıdır ki biz kahve bulup içemiyoruz. İşte bu durumu protesto için Luanda'nın Ümit alanında...

Konuşmacı otuz-otuzbeş yaşlarında, gözlüklü, orta boylu biriydi. Bütün alan sessizliğe bürünmüş, onu dinliyordu. Liberte'nin güvertesindeki Jan Sauvegarde :

— Korkunç...

Arkadaşı Paul Espoir :

— Korkunç olan ne? Biri çıkmış bağılıyor, benim gibi can sıkıntısı içinde kıvrananlarsa esniyor.

Dede oralı değildi. Sanki ne o dilden anlıyor ve ne de o dünyada yaşıyordu. Ancak çocuk, durmadan çevrelerini daha sıkı sarmaya başlayan kalabalıktan ürkmüş gibiydi, dedesinin arkadan boynuna hafifçe sarılmıştı. Sinek burnundan kalktı, havalandı, başının tam tepesine kondu.

— Bizi Hristiyan ve Bantu diye ikiye ayırmış, aramıza dini, siyasi, iktisadi ve hukuki bir sürü farkı kasten koymuşlar. Hristiyan Angola'nının seçme ve seçilme hakkı var. Her hangi bir bantunun yok.

Birden bire yan sokaklardan makineli tüfek ve bomba sesleri yükseldi, insan çığlıklarına karıştı. Damlar üzerinde beliren bir helikopter filosu mitralyöz ateşi ile alanı taramaya başladı.

Dede sırtüstü cansız düştü. Çocuk beline kadar altında kalmış, bağıriyordu. Sağında solunda, cesetlerden kan sızıyor, ağır

ağır birbirine karışıyor, rıhtım taşları üstüne yayılıyor, bir kısmı denize, okyanusa dökülüyordu...

Bu tarihi olaydan sekiz yıl sonra Portekiz'de askerî bir hükümet darbesile faşist iktidar yıkıldı. Yeni kurulan koalisyon yönetimi ve hükümetleri sömürgelere, bu arada Angola'ya bağımsızlık vermeye kara verdi. Çünkü artık yalnız Portekizliler değil, bütün dünya anlamıştı ki zaman ulusal kurtuluş hareketleri yararına geliyordu ve Portekiz ordusu bu gelişmeyi asla durduramazdı. Vaşington kendi derdine düşmüş ve özellikle Vietnam'da burnu fena halde kırılmış olduğundan dolayı herhangi bir yardımda bulunamazdı. Spinola'nın kovuluşu karşısında bile sessiz durmak zorunda kaldı. El altından çığrından çıkmış sosyalist partiye para yardımı yapmakla, perde gerisinde kalıp bir takım kuklaları oynatmayı, piyonları öne sürmeyi bu kez daha kârlı buldu. Portekiz'de sol partiler ve örgütler arasına, Angola'da ise ulusal kurtuluş hareketini başarıyla yönetmiş üç ana örgüt (MPLA, FNLA ve UNİTA) arasına nifak sokmayı denedi ve maalesef kısmen de olsa başardı. Gine-Bissau ve Mozambik ulusal kurtuluş örgütleri başarıyla sonuca varıp cumhuriyet ilân etti. Angola'ya gelince Doktor Agostinho Neto'nun başkanlığında MPLA Luanda'da Angola Halk Cumhuriyeti ilân etti, başta Sovyetler Birliği ve Cezayir olmak üzere bir çok sosyalist ve tarafsız dünya ülkeleri bu yeni halk cumhuriyetini derhal resmen tanıdılar. Ama Uluslararası tekelci emperyalizm, ve uluslararası petrol şirketleri üretim araçlarını devletleştirecek, insanın insan tarafından sömürülmesine son verecek bir yeni düzenin Angola'da derhal kurulmasını hazmedemediler. Cabinda petroleri kapitalist dünya için gün geçtikçe daha büyük bir önem taşımaya başlıyordu. Ayrıca Angola'nın elmas ve demir yatakları da ihmal edilir cinsten değildi. Portekiz çekildi diye bunların hepsinin kapitalist dünya elinden çıkışı şok tesiri yaratabilirdi. Dahası ve galiba en önemlisi: Bütün tutucu dünyanın ve bu arada bütün tutucu Afrika güçlerinin, faşizmin ve ırkçılığın en büyük bir kalesi olan Güney Afrika Devleti'nin kilometrelerce uzanan sınırı boyunca bir sosyalist devletin kuruluşu ilerde bizzat bu en ünlü ırkçı-faşist devletin yıkımını hazırlıyan başlıca bir etken olabilirdi. Bu açıdan hareket eden ve Vaşington'un (CIA)nın resmî desteğini kazanan Güney Afrika Devleti resmen harekete geçti ve büyük askerî zırhlı birlikleri Angola topraklarına saldırdı. CIA'nın yardımile FNLA ile UNİTA örgütlerini yanına alabildi. FNLA'nın başkanı Holden Roberto'yu başkan göstererek Ambriz'de bir kukla «demokratik Angola Halk Cumhu-

riyeti» kurdu. Silâh ve dolar oluk oluk Cabinda'ya (petrol bölgesine ve orada yeni kurdurulan kukla Cabinda Kurtuluş Örgütüne) gönderildi. Resmî batı kaynaklarına göre ayrıca avrupalı bin kadar paralı asker (özel eğitilmiş kontr-gerillacı subay ve astsubay) bu FNLA ve UNİTA ile Cabinda kurtuluş örgütünü yönetmek için Angola topraklarına sokulmuş bulunuyor.

8. Kasım. 1975 tarihli Pravda gazetesinde «Gözlemci» imzası ile çıkan ilgili makaleden bir parça: «Angola bağımsızlığının ilanı yalnız Güney Afrika cumhuriyetinde ve Rodezya'daki ırkçı rejimleri ürkütmemektedir, aynı zamanda onların koruyucularını da korkutmaktadır. Şimdi emperyalist ve neo-kolonialist güçler «iç savaş» ismi altında Angola'ya askerî bir müdahalede bulunmuş görünüyorlar. Güney Afrika Cumhuriyeti muvazzaf subayları tarafından yönetilen Güney-Afrika ve Rodezya askerî birlikleri Angola topraklarına saldırmış bulunmaktadırlar. Helikopterler ve zırhlı tank birliklerince takviye edilmektedirler... Afrika'da sömürgeciliğin temizlenmesi girişim ve eyilimini kösteklemeye çabalayan bir kaç diğer Afrika ülkesi de açıkça Angola'nın iç işlerine müdahale ediyor görünmektedirler: Bunlar FNLA ile UNİTA örgütlerinin aşiretçilik zihniyetlerini körükleyip Angola'yı parçalamaya yeltenmektedirler...»

ANAYASA'YA AYKIRI BULUNAN DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİ, SİYASİ PARTİLER HAKKINDA KOVUŞTURMA YAPIYORLAR.

Devlet güvenlik mahkemeleri 12 Mart baskı döneminin eseridirler. Bu dönemde yasalarda yapılan değişiklikler ve sıkıyönetim mahkemelerinin uygulamalarıyla hukuk düzeni zaten alt-üst edilmişti. Balyozcular, sıkıyönetim dönemi sona ererken, olağanüstü mahkemelerin görevlerini yapacak, onları aratmıyacak bir kuruluş olarak düşündükleri devlet güvenlik mahkemelerini oluşturdular.

Bu mahkemelerin gerek kuruluşları sırasında gerek bunu izleyen dönemde, Anayasaya aykırı oldukları çok söylendi, çok tartışıldı. Nitekim Anayasa Mahkemesi de bu yolda karar vererek ilgili yasayı iptal etti. Anayasa mahkemesinin kararı, biçimsel olarak bir yıl sonra yürürlüğe girecektir. İşte devlet güvenlik mahkemeleri, anayasaya aykırılıkları tespit edilmiş olmasına rağmen, bu biçimsel ertelemeye dayanarak görevlerine devam etmektedirler. Bu durum, şimdiye kadar olandan daha da ağır bir hukuki ve sosyal bunalım yaratacaktır.

İşin garibi, Anayasa Mahkemesinin kararına rağmen çalışmaya devam eden güvenlik mahkemeleri, gider ayak siyasi partiler hakkında bile kovuşturma açmaktadırlar. Parti çalışmalarına ilişkin ve partinin tüzel kişiliğini ilgilendiren bir konuda İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Türkiye Emekçi Partisi hakkında kovuşturma açmış ve bu partinin genel başkanı Mihri Belli'yi tutuklamıştır.

Siyasi Partiler Kanununa ve Anayasa hükümlerine göre, siyasi partiler hakkındaki davalar ancak Cumhuriyet Başsavcılığınca hazırlanır ve Anayasa Mahkemesinde bakılır. Son uygulamayla bu önemli kural çiğnenmiştir.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bu tür uygulamalarına yol verilmemeli ve bu mahkemeler, Anayasa Mahkemesinin açık kararı karşısında artık çalışmalarına son vermelidirler.

SANAT - EDEBİYAT

BEŞEK JI «BENERCİ ÇIMA XWE KUŞT»

Roniya stêrikê ku wek dilopek zêr di aşe çavên min,
cara pêşin

gava tari kunkir

li walayiyê

li ser erdê tu çav nin bû

ku binhêre ezmanê şin...

Stêrik ji me dûr in

lê çiqas dûr

çiqas dûr...

Li nav stêrikan erda me hûr e

lê çiqas hûr

çiqas hûr...

Û Eşya ku

pêncan da yek e li ser erdê

Û li Eşyê

welatek e Hindistan,

Kalkuta li Hindistanê bacarek e,

Benerci li Kalkutê insan...

Û ez

ji we ra dibêim ku :

Li Hindistanê

li bacarê Kalkutê

riya insanekî birin.

Ev mirovê meşa

bî zincirê bendkîrin...

Û ez

bî xwe danayim

serê xwe ber bî walayiyên roni ra na kîm.

Stêrik dûr bû ne

erd piçûk bû ye

guhê min da nin e,

guh na dîm...

Bızanin ku bo min

ecêptir e

xurttir e

bî esrar e, wek bêtar e :

ewî ku rê tê birin

û zircirkirin

ev İNSAN...

«BENERCİ KENDİNİ NİÇİN ÖLDÜRDÜ» DEN
BİR BÖLÜM

Gözüme altın bir damla gibi akan
yıldızın ışığı,

ilk önce

boşlukta

deldiği zaman karanlığı

toprakta göğe bakan

tek bir yıldız bile yoktu...

Yıldızlar bizden uzaktır

ama ne kadar uzak

ne kadar uzak...

Yıldızların arasında toprağımız ufaktır

ama ne kadar ufak

ne kadar ufak...

Ve Asya ki

toprakta beşte birdir.

Ve Asyada

bir memleketdir Hindistan,

Kalküta Hindistanda bir şehirdir,

Benerci Kalkütada bir insan...

Ve ben

haber veriyorum ki size :

Hindistanın

Kalküte şehrinde bir insanın

yolu üstünde durdular.

Yürüyen bir insanı

zincire vurdular...

Ve ben

tenezzül edip

başımı ışıklı boşluklara kaldırmıyorum.

Yıldızlar uzakmış

toprak ufakmış

umurumda değil,

aldırmıyorum...

Bilmiş olun ki benim için

daha hayret verici

daha kudretli

daha esrarlı ve kocamandır :

yolu üstünde durulan

zincire vurulan

İ N S A N...

JI JINA MIN RA NAME

Roniya çavê mın!

Lı nameyê xwe yê paşın da :

«Serê mın dêşe

dilê mın bê hêş e!»

dibêji

«Ku te dardabıkın

ku te wında - bıkıım;»

dibêji;

«nıkarım bıjım!»

Diji jinıka mın,

xeyala mın wek mıjek reş belav dıbe lı ber bê;

diji; xwişka dilê mın a porsor

pır pır saleki dajo

dı sedsala bistan da

jana mırınê.

Mırın

û mırıyek ku lı bendeki tê û dıçe.

Jı vê mırınê ra tucar

dilê mın razi na çe.

lê belê

ınam bıke delalê;

dêstê aşıqek reben, bı pırç mına pırıkek reş

ger bend dê bavêje

stuyê mın

bona ditına tırsê lı çavên mın ên hêşın

ew dê nefile bınhêrın

Nazım!

Ez,

lı nivtariya subeha mına paşın

te u dostên xwe dê bıbınım,

û tenê

jana straneke nivmayi

bı xwe ra bıbım erdê...

KARIMA MEKTUP

Bir tanem!

Son mektubunda :

«Başım sızlıyor
yüreğim sersem!»
diyorsun.

«Seni asarlarsa
seni kaybedersem:»
diyorsun:
«Yaşıyamam.»

Yaşarsın karıcığım,
kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda:
yaşarsın, kalbimin kızıl saçlı bacısı
en fazla bir yıl sürer
yirminci asırlarda
ölüm acısı

ölüm
bir ipte sallanan ölü.
Bu ölüme bir türlü
razı olmuyor gönlüm.

Fakat
emin ol ki sevgili;
zavallı bir çingenenin
kıllı, siyah bir örümceğe benzeyen eli
geçirekse eğer
ipi boğazıma
mavi gözlerimde korkuyu görmek için
boşuna bakacaklar
Nâzıma:

Ben,
alaca karanlığında son sabahımın
dostlarımı ve seni göreceğim,
ve yalnız
yarı kalmış bir şarkının acısını
toprağa götüreceğim...

Canika mın,
dılbaşa mın,
rengzêrin
û çavên xwe jî hungiv şirintir
mêşa mın, :
Mın çıma jî te ra binivisanda
ku dardakırına mın tê xwastin,
dewa hin lı gava pêşin e
û serê mirovan wek sılqeki jê na kın.
De cibêl van tıştana.
Ev êhtımal dûr e pır.
Ger pereyê te heye
jî mın ra kıras û derpeki bıgır,
dısa har bû êşa qorê mın.
Û caran bir ne ki
ku hewce ye tim tıştên çê bine bira xwe
jına girtıyeki.

Nazım HİKMET

Karım benim,
İyi yürekli,
altın renkli,
gözleri baldan tatlı arım benim:
ne diye yazdım sana
istendiğini idamımın
daha dâva ilk adımda
ve bir şalgam gibi koparmıyorlar
kellesini adamın
Haydi bunlara boş ver.
Bunlar uzak bir ihtimal.
Paran varsa eğer
bana fanile bir don al,
tuttu bacağımin siyatik ağrısı.
Ve unutma ki
daima iyi şeyler düşünmeli
bir mahbusun karısı.

Nazım HİKMET

Karım benim,
İyi yürekli,
altın renkli,
gözleri baldan tatlı arım benim:
ne diye yazdım sana
istendiğini idamımın
daha dâva ilk adımda
ve bir şalgam gibi koparmıyorlar
kellesini adamın
Haydi bunlara boş ver.
Bunlar uzak bir ihtimal.
Paran varsa eğer
bana fanile bir don al,
tuttu bacağımın siyatik ağrısı.
Ve unutma ki
daima iyi şeyler düşünmeli
bir mahbusun karısı.

Nazım HİKMET

SPARTAKUS

Jin stranek e Spartakus
Derbas dbe û dıçe
Gava roj bılind dibe lı ser çıyan
Û pêlên mor lédıxın lı beravan
Jin stranek e Spartakus
Zaroyên piçûk û jinên pale dibêjin
Lı wir, lı deştên Trakyê

Azadi wek teyrek lı ezman e
Wek pelên daran û dilopek baran e
Wek stêren çavên Varinya ne
Ew keçıka dil, Britani
Ew kulilka zozani
Wek kenek bı jan e
Lı ser rûyên gladiyatoran
Gava xwina wan tev lı axê dibe
Û dimrın bı mêrani

Ew çı dızanın dostaniyê
Çı dızanın bıratiyê
Bona yeki dın mırın
Ew çı dızanın Spartakus
Gava rabûne piyan kevır û kuçên
Makedonyê û Lombardiyê
Nexweş û kal û keçên cıwan
Bo azadi wek al dibû porên wan

Ew delaliyên şahrewan ên Romê
Çer dikên şerût xwedı dıkın
Usa ji mêrxwasên xurttirin
En Efrîqê, Esyê, û Amêlkanê
Yên ku, ji diliti bêtır, lı dınê bê heq ın
Bı hev dıdın kuştın lı meydanan
Û pê ra teqteq dıkenın
Bı ken û kêf û elmasan dın dıbın
Ew delaliyên şahrewan ên Romê

SPARTAKÜS

Hayat bir türküdür Spartaküs
Avutucudur geçicidir
Güneş tepeler üstünde yükselirken
Ve kıyıları döverken mor dalgalar
Hayat bir türküdür Spartaküs
Köylü kadınların küçük çocukların söylediği
Orda Trakya ovalarında

Özgürlük uçan kuşlara benzer
Ağaç yaprağına yağmur damlasına benzer
Varinia'nın gözyaşlarına Spartaküs
O Biritanyalı köle kadının, o kır çiçeğinin
Bir gladiyatörün acı gülüşüne benzer
Kanları toprağa belenirken

Onlar dostluğu bilirler mi
Kardeşliği bilirler mi
Başkası için ölmeyi hiç
Onlar bilirler mi Spartaküs
Ayağa kalkınca makedonyanın
Lombardiva'nın taşı toprağı
Yaşlıları, hastaları, genç kızları
Özgürlük için saçları bayraklaşan

Onlar, Roma'nın uygar efendileri
Dövüşken horoz yetiştirir gibi
Avrupa'nın, Asya'nın, Afrika'nın
O, kölelikten başka hakkı olmayan
En güçlü insanlarını meydanlarda
Birbirine öldürtüp kahkahalarla gülen
Eğlenceye ve elmaslara çılgınca düşkün
Onlar, Roma'nın uygar efendileri

Genimê deşta Frigÿê
İbrişimê Ecem, pembuyê Mısrê
Dewarên qelew ên Efriqê
Darên sedr ên Finikê
Û keçên ciwan ên Normandiyê
Hertişt, usa ji pêlên deryan û ezmanê hêşin
Çiyayin, bayê hênik û ronîya royê
Bo wan kedxwaran bû tu dibê

Hatina dinê bı dili, dı stû da zincirek
Lı ser piştê qamçiyek
Û dı dil da brinek Spartakus
Qesran çê bıki û tê da xulam bı
Rêyan çê bıki û dı bin lıngan bı
Pırên ku tu derbas na bı
Zıندانên ku tê da dırizi
Û guneyên ku ne ên te ne
Jı roja bûyinê heya mırinê bıqşini

Zincir şkandin delal e Spartakus
Wek ezman e, wek jıyin e
Wek evin e
Jı şev derketına rojê
Jı zinciran pê da dınê dirêj e
Jı diwaran pê da jıyin freh e
Lê belê delaltirê evinan
Zincir şkandin e lı dinê

Tu qe bir diki spartakus
Rûyê reşikê Efriqi
Tu qe bir diki çavên wi
Mırov ku hez kır, usa dibe hezkırın
Mabeyna şûr û xwin û Romıyan da ji
Wi
Xwe kuşt bo ku te ne kuji
Tu lı wê gavê hatibûy lêdan
Mırın baştir e ji jına han

Frigya ovasında yetişen buğday
Acem ipeği, Mısır pamuğu
Besili sığırları Afrika'nın
Finike'nin sedir ağaçları
Ve genç kızları Normandiya'nın
Herşey, hattâ dalgalar, gökyüzü
Dağlar, esen yel ve gün ışığı
Güya bu efendiler içindi.

Köle doğmak boynunda bir zincirle
Sırtında bir kamçıyla
Yüreğinde bir damgayla Spartaküs
Uşaklık edeceğin saraylar yapmak
Geçemeyeceğin köprüler, sürüneceğin yollar
Çürüyeceğin zindanlar yapmak
Ve taşımak olmayan günahlarını sırtında
Doğduğun günden öldüğün güne kadar

Zincirleri kırmak güzeldir Spartaküs
Gökyüzü gibidir, yaşamak gibidir
Aşk gibidir
Çıkmak geceden güne
Zincirlerden öte uzundur dünya
Duvarlardan öte yaşamak geniştir
Besbelli sevginin en güzeli
Zincirleri kırmaktır yeryüzünde

Hiç unutabilir misin Spartaküs
Yüzünü Afrika'lı zencinin
Gözlerini unutabilir misin
Ancak bu denli sevebilir insan
Kılıç, kan ve Romalılar arasında bile
Gönlü böylesine sevgiyle taşan
Bu adam
Seni öldürmemek için kendi öldü
Sen o zaman vurulmuşsun işte
Ölüm güzeldir böyle yaşamaktan

Ewên ku ne wek dilê Romiyek
Wek dilê dileki di bin lîngan in
U gulçiçekan didin
Ramusana ewrên sipî li ser wan
Jî wan çiyayên Makedonyê derket
Rawirt jî deştê Macaran
Ku cihên hespên kîhêl
U berx û karan in
Derbas bû jî Alpên berfîn
Û jî erdê dil seranser
Wek mistek av vexwar azadi
Û li serê rîma xwe
Evin û xuyê enîyan dibir
Ew, ala dilan, Spartakus

Ewên ku li qesrên mermer dijiyan
Lî ser xwin û hestîyan saz bibû şana wan
Û esilzade bûn di saya bêbextî û peran
Tîştên ku te zanibû Spartakus
Ew qe nîzani bûn
Te ku zani bû bijî bo zarokî
Dîl bîdî jînkî
Bitewî axê maçkî
«Xwedêyek me dilan jî heye»
Lê te ev nîzani bû
Ger heye li ku ye ev xwedêyê dilan

Xîzani tîşteke xîrab e Spartakus
Û tîşteke xîrab e nezani
Lê çaran tîşteke ne xîr e li dinê
Jî stû xwarkirîne
Tu jî bînketi li paşiyê
Lî çarmîxek te can da
Lê wek stranek jî devran heya devran
Te hîni me kîr şerkîrîn wek mêrxasan
Û navê xwe, Spartakus

Kemal BURKAY

Bir Romalı yüreği gibi değil
Ezik bir köle yüreği gibi çiçek yetiştiren
Ak bulutların öptüğü
Makedonya dağlarından
Cins atlar büyüten, yapağı veren
Macar ovalarından
Çıkıp karlı Alp Dağlarını
Köle toprakları bir boydan bir boya aşan
Bir su gibi içip özgürlüğü
Mızrağının ucunda
Alinteri ve sevgi taşıyan
Kölelerin bayrağı Spartaküs

Sen ki o mermer saraylarda yaşayan
Kan ve kemikler üstüne şanları kurulu
Parayla, döneklele soylu olmuş kişilerin
Bilmediği bunca şeyi bilirdin
Sen ki bir çocuk için yaşamayı
Bir kadına gönül vermeyi
Eğilip toprağı öpmeyi bilirdin Spartaküs
«Biz kölelerin de bir tanrısı vardır...»
Bunu bilmiyordun işte
Çünkü kölelerin tanrısı yoktur

Yoksulluk kötüdür Spartaküs
Bilgisizlik kötüdür
Ama hiçbir şey boyun eğmekten
Daha kötü değildir
Sen de yenildin sonunda
Bir çarمیhta can verdin
Ama bir türkü gibi çağdan çağa
Erkekçe savaşmayı öğrettin insanlara
Adını öğrettin Spartaküs

Kemal BURKAY

Olaylar :

GENÇLİK KESİMİNDE «KOMANDO» TAARRUZU

Son zamanlarda, «komando» yada «bozkurt» diye tanımlanan sermaye beslemelerinin artan saldırıları, gençlik kesiminde, yüksek ve orta öğrenim kurumlarında olayların yoğunlaşmasına ve «gençlik sorunu»nun tekrar ön plana çıkmasına neden oldu.

Öğretmenlere karşı saldırılar ve öğretmen kıyımı var hızıyla devam ederken, MC iktidarı, öğretmenlere ve yönetim kademelerindeki diğer ilerici, demokrat unsurlara karşı taarruzunu sürdürürken, gençlik kesiminde de gerici saldırıların yoğunlaşması bir rastlantı değildir. Son seçimlerden buyana saldırılar giderek artmış ve tüm ülkeye yayılmıştır. Gözönünde olup bitenler, olayların belli merkezlerden, planlı, sistematik şekilde yönetildiğini gösteriyor. Faşist beslemeler, ilerici gençliğe karşı açık bir taarruza geçirilmiştir.

Daha üniversitenin açıldığı gün, faşistler Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsünü işgal ettiler ve öğrencileri okula sokmadılar.

Bunu protesto için öğrenciler bir haftalık boykot ilân ettiler. Ancak bir hafta sonra da geldiklerinde de kapıları tutmuş olan faşistler tarafından saldırıya uğradılar ve bu olaylarda bir öğrenci öldü.

Daha sonraki günlerde faşist beslemeler Ankara Mimarlık ve Mühendislik Akademisine (Yükseliş) saldırdılar ve burada bir gencin ölümüne sebep oldular.

Orta öğrenim kurumlarına yerleştirilmiş ırkçı militanlar olayları hızla öğretmen okullarına, liselere yaydılar. Akçadağ Öğretmen Lisesinde 150 kadar öğrenci okuldan uzaklaştırıldı ve yirmiyeye yakını tutuklandı. Tunceli Lisesinde bir «bozkurtçu» öğretmenin çıkardığı olaylar nedeniyle öğrencilerin üzerine polis gönderildi.

Olaylar öylesine yoğun ki bunların ancak büyükleri basına intikal ediyor. Gerici burjuva basını, olayların suçunu, yavuz hırsız ev sahibinden baskın çıkar misali, ilerici gençliğin üye-

rine yıkmaya çalışıyor. Bu basın ve onların tüm ağa-babaları, gerici burjuva politikacıları, yine 12 Mart öncesinde olduğu gibi, bir yalancı edebiyatla, demagogiyle kitleleri yanıtmaya, devrimci-ilerici gençliğin kanlı olayların suçlusu, karışıklık çıkarıcıları gibi göstermeye çalışıyorlar. Oysa mızrak çuvala sığmıyor. Kimin saldırgan olduğu, ortadadır. MC iktidarı ve onun beslemeleri, gençliğe karşı açık bir savaş yürütüyorlar. Onlar gençliğe karşı bu «genel saldırı» ile hangi sonuca ulaşmak istiyorlar?

Komando saldırılarına göz yuman, daha doğrusu üst planda düzenleyip yöneten, himaye eden büyük sermaye çevreleri ve tüm olarak MC iktidarı, elbette, devrimci-ilerici gençliğin, kendi başına bir «devrim» yapamayacağını, iktidarlarını tehdit etmediğini iyi bilirler; bazı «devrimci» gençlerin kendilerini devrim arafesinde ve adeta «devrimin ana gücü», «öncüsü» sanmalarına karşılık. Onların gençliğe saldırıları, gençlikten devrim bekledikleri için değildir.

Ancak çağımızda ve ülkemizde gençlik, küçümsenemeyecek, etkin bir gücü de oluşturur aynı zamanda. Öğrenim kurumlarında örgütlenen ilerici-devrimci gençlik, demokratik, devrimci kitle hareketinin bir bölümüdür. Gençliğin devrimci kitle örgütleri, işçi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin demokrasi ve sosyalizm yönündeki mücadelesine yandaş olarak katılacak, bu mücadelede görev alacak bir kısım kadroları da bağrından çıkarır. İşte gericilerin, ilerici gençliğe saldırırken gözettikleri amaçlardan biri, onların demokratik örgütlerini dağıtmak, daya-

nışmalarını bozmak ve gençlik kesimi üzerinde kendi etkinliklerini kurmaktır. Onlar öğretmenlere ve yönetim kadrosundaki ilerici unsurlara karşı, daha çok ellerindeki iktidar gücünü kullanarak yaptıklarını, ilerici gençliğe karşı da, kolluk kuvvetlerinin desteğindeki «sivil muhafızlarını» kullanarak yapmaya çalışmaktadırlar.

Gericiler, bu saldırılarla aynı zamanda, devrimci gençliği bunalıta tahrik ederek şiddet eylemlerine sürüklemek istemektedirler. 12 Mart öncesinde olduğu gibi... Bu zamansız şiddet eylemlerini kullanarak, radyo ve basın yoluyla abartarak gençliği kitlelerden tecrit etmeyi ve bir 12 Mart daha denemeyi düşünüyorlar. Amaç, tüm sosyalist ve demokratik güçlere karşı genel bir saldırı için zemin hazırlamaktır. Böylece onlar, temeldeki daha büyük ve asıl devrimci güçleri, işçi sınıfının, ve diğer emekçi halk kitlelerinin devrimci mücadelesini vurmak istemektedirler.

Ancak durum 12 Mart öncesinin tıpkısı değildir. İlerici gençlik bu dönemde faşist saldırganlara karşı kendini korumaya çalışmaktadır. Kanlı olayları yaranların faşist beslemeler olduğu ve MC iktidarının onu himaye ettiğini de geniş halk kitleleri açık seçik görmektedir. Gericilerin ve burjuva politikacılarının ilerici gençliği tecrit çabaları başarılı olamıyor.

Yine faşist beslemeler, bu dönemde kendilerinden yana varolan tüm avantajlara, iktidarın büyük desteğine, himayesine rağmen, devrimci gençliği sindirmede başarılı olamıyorlar. Gençlik kesimi içinde küçük bir azınlığı

oluşturan bu silahlı saldırgan gruplar, kendilerine sağlanan tüm koltuk dayanaklarına rağmen öğrenim kurumlarının büyük bir kesiminde etkin olamıyorlar, gençliğin büyük kesimi tarafından tecrit ediliyorlar.

Bunun yanısıra, ilerici-devrimci gençlik saflarında da, geçen dönemden miras kalan ve bu dönemde daha da dallanıp budaklanan pekçok yanlış görüşün, ideolojik sapmanın varolduğu unutulmamalıdır. Gençliğin devrimci mücadelesini fazla abartan, neredeyse gençlik örgütlerini işçi sınıfının politik örgütünün yerine koyan ve bu örgütlere taşıyamayacakları görevler yüklemek isteyen; işçi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin örgütlenme ve bilinç düzeyini hesaba katmayan, bu yöndeki görevleri ihmal eden aceleci, sabırsız, hâyalci eğilimler çokça görülmektedir. Bu yanlış eğilimlerin, sapmaların herbiri üzerinde ciddi şekilde durulmalı ve sapmalar mahkûm edilmelidir. Gençlik hareketinin

tutarlı, gerçekten devrimci bir çizgiye oturması, büyük çapta sapmalardan arınmasına bağlıdır. Bunlar yapılamazsa ve ideolojik sapmalar gençlik hareketinde etkin olmaya devam ederlerse, bunun sonucu yapılacak yanlışlar, yalnız gençlik örgütlerine ve gençliğin devrimci mücadelesine büyük zararlar vermekle kalmıyacak, genel olarak sosyalist ve demokratik harekete de büyük zararlar verecektir.

Devrimci gençlik hareketi, genel devrimci ve demokratik hareketin bir parçasıdır. Devrimci gençliğe yönelen saldırılar aslında tüm devrimci ve demokratik saflara yönelmiştir. Bu saldırıların önlenmesi ve faşist güçlerin geriletilmesi, bir yandan ilerici gençliğin doğru ilkeler üzerinde birliğinin sağlanmasına; diğer yandan ülkedeki tüm devrimci, demokratik güçlerin birliğini, dayanışmasını oluşturmaya bağlıdır. Kısacası, faşizme ve emperyalizme karşı demokratik cephe oluşturulması görevidir bu.

BÜYÜKELÇİLERE YA PILAN SUİKAST

İki gün aralıkla öldürülen Türkiye'nin Viyana ve Paris büyükelçilerinin kimler ve ne biçim bir örgüt tarafından vurulduğu bugüne kadar açıklığa kavuşmadı. Başlangıçta bazı çevrelerde, fiilin fanatik bir Ermeni ya da Rum örgütü tarafından işlenmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştu. Ancak olaya herhangi bir örgüt sahip çıkmadı. Diğer yandan, nereden akıllarına gelmişse, bazı görevli baylar, işe bir de «bir Kürt örgütü» ihtimalini karıştırdılar. Üstelik, Viyana Bü-

yükelçiliğindeki görevlilerden biri, katillerin İngilizceyi «Rum, Ermeni veya Kürt şivesiyle konuştuklarını» teşhis etmişti; işe bakın, adam İngilizceyi o kadar iyi biliyor ki, onu konuşanın dünyadaki hangi şiveyle konuştuğunu da biliyor. Böyle yetenekli memurlarımız da var işte. Bu arada, mesela bu katiller, İngilizceyi Laz, Çerkez ya da Tatar şivesiyle konuşmuş olamazlar mı? Bu ihtimaller üzerinde de durulsa iyi olur..

Büyükelçiler, eğer Türkiye ile problemi olan bir siyasi örgüt tarafından vurulmuşlarsa, bu kınanacak, anarşistçe bir tavidir ve bu tür terörcülükle siyasi amaçlara da varılamaz. Diğer yandan büyükelçilerin, ortalığı bulandırmak ve bulanık suda balık avlamak isteyen bazı gerici, karanlık örgütlerce öldürülmüş olması ihtimali de ciddi olarak çok kişinin aklına geldi; hatta Avrupa basınında da bu tür ihtimaller ileri sürüldü, Amerikan gizli örgütü CIA'nın bu işte parmağı olduğu söylendi. Nitekim olayların arka arkaya ve ustaca işleniş biçimi, bu güne kadar faillerin izlerine rastlanmaması bu ihtimali güçlendiriyor.

ŞAH'LI CUMHURİYET BAYRAMI

Bu yıl Cumhuriyet Bayramında İran diktatörü Türkiye'yi ziyaret etti ve törenlere katıldı. Kendi ülkesinde cumhuriyetin ve demokrasinin en büyük düşmanı olan Şah'ın bu törenlere katılması hem komik hem de bizzat «Cumhuriyet» için bir şanssızlıktır.

Şah, ortak dünyada sayıları azalmış feodal despotliklerden birini sürdürmektedir. Kan ve zulümle yönetmektedir ülkesini. Demokratik hak ve özgürlüklerin tümünü İran halkına yasaklamıştır. Halk, her adımında Şah'ın polisinin ve jandarmasının nefesini duymaktadır ensesinde. Her yıl, işçi ve köylü önderlerinin, aydınların, demokrat gençlerin yüzlercesi idam sehпасına gönderilmektedir. Şahın ülkesindeki işkenceler ün salmıştır.

İran zengin petrol yataklarına sahip bir ülkedir. İran petrol-

Türkiye'deki gerici faşist çevrelerin ise iki elçinin ölümünü sömürmek, iç politikadaki karıştılarına karşı kullanmak için yaptıkları, «iç düşmanlar» edebiyatı ise her zamanki tavırlarına uygun düşüyor. Onlar, kimlere zulmettiklerini, kimleri kırımlardan geçirdikleri, yani suçlarını da çok iyi biliyorlar. Ama halkımızın zulme vereceği cevap bu tür terörcülük değildir. Halkımız özgürlüğü ve demokratik hakları için, zulme ve sömürüye karşı mücadelesini tüm emekçilerle, devrimci-demokratik güçlerle dayanışma halinde yürütüyor ve yılmadan yürütmeye devam edecektir.

lerini emperyalist şirketler işletiyor. Ve dev petrol gelirlerinin halk kitlelerine bir yararı yoktur. Bunları yabancı şirketler ve bir avuç İranlı zadegan (Şah ve çevresi, generalleri, büyük memurları ve bir avuç burjuva ve büyük toprak sahibi) kendi aralarında bölüşüyorlar. Şah'ın ve çevresinin hayatı ihtişamdır. O, Akdeniz'de adalar da satın alıyor Şahbanu'suna. Amerikan petrol şirketlerine de ortak oluyor. Ama İran işçi ve köylüleri koyu bir şefalet içindedirler.

Şah, dev petrol gelirlerini ülkesinin kalkınmasında kullanmıyor, sanayi tesisleri açmıyor, tarımı islah etmiyor; halka yol, okul, hastahane götürmüyor. Böyle şeylere lüzum görmüyor o, bundan kaçınıyor üstelik. Modern bir işçi sınıfının doğmasından, halk kitlelerinin uyanışından korkuyor. O, bu zulüm yönetimi-

ni, saltanatını, ancak halkın ezikliği, biçareliği üstünde sürdürülebileceğini biliyor. Ama o bunu ebedi olarak sürdürmeyecektir yine de.

Şah, dünya ölçüsünde, özellikle de Ortadoğu'da gericiliğin, emperyalizmin temel dayanaklarından biridir. O, dev petrol gelirlerinden sağa sola ulufeler dağıtırken de bu amaca hizmet ediyor. O, bir yanıla emperyalizmle, diğer yanıla Ortadoğu'nun en gerici rejimleri, Suudi Arabistan-- Ürdün Krallığı, Kuveyt Şeyhliği, Umman Sultanlığı ve diğer tüm gerici ve ırkçılarla dayanışma içindedir. Daha bir buçuk ay kadar önce, İngiliz askerleri ve Umman Sultanı ile birlikte Dofar gerillalarına saldırdı. Şah'ın babası Rıza Şah, İngiliz ve Amerikalılarla elele vererek İkinci Dünya Savaşı sırasında İran'da ortaya çıkan demokratik

Azerbeycan ve Mahabat Kürt Cumhuriyetlerini ortadan kaldırmıştı. Bugünkü Şah ise, Kuzey Irak'taki Kürt Ulusal hareketinin yenilgiye uğramasında en büyük rolü oynadı ve Bağdat ırkçılarıyla bu konuda işbirliği yaptı.

Emperyalistlerden bir türlü el edemiyen, edemeyecek olan işbirlikçi gerici burjuva iktidarları, şimdi Suudi Arabistan kralından ve İran Şahından medet umuyorlar. Yabancılara avuç açmak Türkiye'de artık bu kerteye gelmiştir. İran gericileriyle ilişkilerin geliştirilmesi ne İran, ne Türkiye halklarına yararlı olamaz. Halklarımızın yararına olan şey, emperyalist ve gerici güçlerle bu tür ilişkilerden vazgeçilmesi, sosyalist ülkelerle ve tarafsız, barışsever üçüncü dünya ülkeleriyle dostane ilişkiler kurulmasıdır. Ama bu da gerici burjuva iktidarlarından beklenemez.

LİCE HALKI İKTİDARIN TUTUMUNU PROTESTO ETTİ

Bir süre önce Lice'ye giden Başbakan Demirel, yapılan bir törenle, güya tamamlanmış prefabrik evleri halka dağıtmıştı. Burjuva basını, bununla ilgili haberleri, resimleri yayınlamıştı. Televizyona alınan törende Demirel, gerine gerine, halkın yerleştirilmesine hazır binlerce evden, kısa sürede yapılmış yollardan, okullardan, halka yapılmış geniş yardımlardan söz ederek, «Türk hükümetinin gücünü» vurguluyordu. Oysa gerçeklerin Demirel'in anlattığından bambaşka olduğunu en iyi Liceliler biliyorlardı. «Sahiplerine teslim edilen konutlar»

hikâyesine hayret etmektedir Liceliler. Çünkü kış gelip çatmasına rağmen ne konutlar tamamlanmış ne de ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır.

Televizyonda, Lice halkına yapılan yardımları gösteren programlar bugünlerde tekrarlanmaktadır. Bu programlarda, enkaz kaldırılmasına katılan 2000 askerden söz ediliyor. Lice'liler duysalar buna da şaşarlardı. Gerçi enkaz kaldırılmasına katılan askerler olmuştur, ama bunlar hem çok az sayıda olmuştur, hem de halk çoğunlukla ölülerini kendi çabası ve dışardan yardıma koşan sivil hal-

kın yardımıyla çıkarmıştır. Programlarda bir de yemek dağıtım sahnesi görülüyor. Bir tek sefere mahsus ve televizyon için hazırlanmış bu sahnede halka çorba dağıtılmaktadır.

Kasım başında Lice için yardım fonlarının (Dış ve iç yardımlar) 260 milyona ulaştığı bilinmektedir. Ne oldu bu kadar yardım, ne yapıldı? Niçin hâlâ konutlar oturmaya hazır değil? Niçin gerçek dışı beyanlarla, düzmece törenlerle Türkiye kamuoyu aldatılıyor?

Dış yardımlarla kurulan bir prefabrik ev Lice'nin yoksul insanlarına niçin 80 bin liraya mal ediliyor?

Niçin Liceli lise mezunlarına üniversitelerde kontenjan ayrılmadı; şimdiye dek benzer olaylarda kontenjan ayrılması teamül olduğu halde?

Liceliler, iktidarın haksız tutumunu ve gerçek dışı beyanları

protesto ve seslerini Türkiye kamuoyuna duyurmak için 20 Kasım'da Diyarbakır'a bir yürüyüş düzenlediler. 500'den fazla Liceli, 90 kilometrelik yolu iki günde aşarak Diyarbakır'a geldiler ve 22 Kasım Cumartesi günü Diyarbakır'da bir miting düzenleyerek sorunlarını bir kez daha duyurdular. Onları kentten 20 kilometre dışından itibaren, yürüyüşü destekleyen halk kitleleri karşıladı. Mitinge onbinlerce kişi katıldı. Ve bir ağzdan iktidarın ilgisizliği, ayrımcı politikası protesto edildi. Miting alanını dolduran kitleler «kahrolsun faşizm», «halklara özgürlük» diye haykırdılar.

Düzmece törenlere geniş yer veren burjuva basını ve TRT bundan pek söz etmedi elbette. Yürüyüş nedeniyle Miting Tertip Komitesinin ve Lice TÖB-DER Şubesinin yayınladıkları çağrı ve bildirileri okuyucularımıza sunuyoruz. Gerçekleri en iyi onlar yansıtmaktadırlar:

YÜRÜYÜŞ VE MİTINGE ÇAĞRI

6.9.1975 günü Lice ve çevresinde meydana gelen depremde büyük çapta can ve mal kaybı olduğu Türkiye'de ve gerekse dünya kamuoyunca bilinmektedir.

Deprem gününden bu yana Lice ve çevresi için yapılan vaatler, verilen sözler, atılan nutuklar ve alınan kararların hepsi havada kalmıştır. Her türlü yardım yetersiz olup yırtık giyecekler ve kokmuş yiyecek maddeleri dağıtılmıştır.

Resmî açıklamalara göre 29 Ekimde konutların (Prefabrik) hazır olması lazımken kış mevsimi-

minin başlamasına rağmen hiçbir ev tam tekâmüllü olarak hazır değildir. 8 Kasım 1975 günü Lice'de prefabrik evlerin dağıtımı ile ilgili tören halkla alay etmekten başka bir şey değildir.

Lice'nin iklim ve ekonomik durumuna uymayan bu prefabrik evler inşa edilirken evlerin sağlamlığı müteahhitlerin vicdanlarına bırakılmıştır. Örneğin yapılan prefabrik evlerin temelleri 30 cm olması lazım iken 10 cm'e indirilmiştir. Ayriyetten bolalağsız ve çok az çimento kullanılmıştır. Lice'deki çürük prefabrik evlerin

80.000 liraya Lice'li felaketedelere mal ettirmeleri yoksul halkı soy-maktan başka bir şey değildir. Oysaki yapılan iç ve dış yardımlar değerlendirilmiş olsaydı evler halka parasız mal olabilirdi.

Dağları kar alan Lice'nin sert ikliminde çadırlarda kalan halkın çoğu zaturreye yakalanmış olup Delvan mahalesinde iki yaşında Dibek köyünde altı yaşında çocuklar zaturreden ölmüşlerdir. Yeşil Burç (Dercimt) köyünde çadırda iki doğum olduktan sonra çocuklar ölmüşler. Bu olağanüstü durumda dahi Lice'de depremden önceki doktordan başka doktor gönderilmemiştir.

Bazı köylerde çadır yetersizliği nedeniyle açıkta kalan yiyecek maddelerinin hepsi yağışlardan dolayı kullanılamaz hale gelmiştir.

Türkiye'de bundan evvel meydana gelen depremlerden sonra hükümetçe Lise mezunlarına kontenjan, işsizlere yurt içinde ve yurt dışında çalışmaları için öncelik, fakir halka kredi ve buna benzer kolaylıklar sağlandığı halde Lice ve çevresine hiçbir ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklar tanınmamıştır.

Yukarıda açıkladığımız sorunlarımızı kamuoyuna duyurmak amacıyla Lice'den Diyarbakır'a doğru 20.11.1975 günü saat 10.00 da üç gün sürecek bir yürüyüş ile bitiminde Diyarbakır'da 22.11.1975 günü saat 14.00'te Dağkapı Atatürk anıtı önünde miting yapılmaktadır.

Tüm devrimci, ilerici ve yurtsever halkımızı, demokratik örgütleri Lice felaketedelerini desteklemeye çağırıyoruz.

YÜRÜYÜŞ VE MİTİNG TERTİP KOMİTESİ

NOT : Lice C. Savcılığından 19.11.1975 tarihli alındı belgesi alınmıştır.

DEPREM HALKI ÖLÜME TERKEDİLİYOR...

Egemen güçler Lice'de meydana gelen depremde birinci Jenosit (Toplu imha) Planını başarılı uyguladılar. Deprem yerine 24 saat sonra geldikleri ve sonrasında da ağır bir çalışmayla binlerce enkaz altındaki yaralıları ölüme bilebile terk ettiler.

Aynı planın ikinci safhasını uygulamaktadırlar. Şöyleki: Deprem de sağ kurtulanları açlık, soğuk, hastalıkla başbaşa bırakmışlardır. Aradan 74 gün geçmesine rağmen henüz birçok köy ve mezralarda yer tesbiti yapılmamıştır.

Örneğin : 90 hanelik AKRO, 16 hanelik SERİŞİRT ve 25 hanelik KIJIKBIYIV mezralarının yeri bile tesbit edilmemiştir. İlçe merkezinde hile 16 Kasım tarihinde 350 konut tamamlanmadan teslim edilmiştir.

Halen ilçede ve köylerde mahallelerin yeri belirlenmemiştir. İlçenin mahalleleri eski durum ve hizalarında inmeleri gerekirken komisyon bunu göz önüne almamıştır. Bu yüzden mahalleler arasında düşmanlık yaratılmıştır.

İlçe ve köylerde yeterli sağlık personeli olmadığından has-

talh ve ölümlere rastlanmaktadır. Örneğin: Delvan mahallesinde 2 yaşında Dibek köyünde 6 yaşında çocuklar zatürreden ölmüşlerdir. Yeşilburç (Dercimt) köyünde çadırda 2 doğum olduktan sonra çocuklar soğuktan ölmüşlerdir. Yolu yapılmayan bir çok köyde de hastalığın kış mevsimiyle birlikte çoğaldığı duyulmaktadır.

Evlerin tamamlanmamasından dolayı çadırları eksik ve olmayan halk yatılı bölge ilkokulu binasına 11 hane, Gazi İlkokuluna 12 hane, Belediye binasına 21 hane, Orman dairesine 4 hane, Verem Savaş Dispanserine 8 hane girmişlerdir. Bu binaların bir kısmı ağır hasar diğer kısmı orta hasar gören eski binalardır. Birçok köylerde orta hasar gören okulları halk işgal etmiştir. İlçe merkezi ve köylerin çoğunda eğitim ve öğretim yapılmamaktadır.

Bölgedeki felaketzede gençlerin yüksek okullara yerleştirileceği yalanı basına duyuruldu. Şimdiye kadar hiç bir öğrenci yüksek okula «DÜZENİN DURUMU» göz önüne alınarak alınmamıştır. Ak-

çadağ ilköğretim lisesine sınavla kazanan 13 licalı öğrenciler BOZKURT rozetleri takmadıkları için dövülerek okul idaresince geri gönderilmiştir.

Emperyalizme bağımlı yerli tekelci sermayenin licede tezgahladığı oyunlar kendi yapısını sonucudur. Sömürüsünün devam etmesini sağlayan oyunlardır. Deprem bölgesindeki ölenlerin ve ölümüne terk edilenlerin katili gelmiş geçmiş iktidarlardır. Liceliler depremde öldüler. Her şeylerini kaybettiler bundan yüzbinleri vuran sermaye sahipleri ve mütahitler oldu.

KAHROLSUN HALKIMIZI AÇ VE AÇIKTA BIRAKANLAR...

KAHROLSUN EGEMEN GÜÇLERİN TOPLU YOK ETME PLANLARI...

YAŞASIN HALKIMIZIN HAKLI MÜCADELESİ...

LİCE TÖB-DER ŞUBESİ YÖNETİM KURULU

NOT : Lice C. Savcılığından 18.11.1975 tarihli alındı belgesi alınmıştır.

HAPİSHANEDEKİ DEVRİMCİLER DGM'Nİ PROTESTO EDİYORLAR

Kasım ayı içinde, Ankara Kapalı Cezaevinde bulunan Yılmaz Güney ve 50 kadar siyasi tutuklu, Devlet Güvenlik Mahkemelerini protesto için bir haftalık açlık grevine başvurdular. Ankara'da başlayan grev kısa sürede yaygınlaştı; Adana, Niğde, İstanbul, İzmir, Kırşehir ve diğer hapisanelerde de uygulan-
dı.

İçerdeki devrimcilerin bu yürekli direnişi, baskıların ilerci-devrimci güçleri ve genel olarak halkımızı sindirmeyi başaramıyacağı yeni bir kanıttır.

Demirel ve ortakları, 12 Mart döneminde Anayasa'da ve diğer yasalarda geriye doğru yaptıkları değişikliklerle ve oluşturdukları anti-demokratik kurumlarla

yetinmiyerek, son günlerde, öz-
gürlükler için daha da dar bir
çember oluşturma'nın, yeni anti-
-demokratik yasalar getirmenin
peşine düşmüşlerdir. Onlar, ne
yaparlarsa yapsınlar, halkımızın
devrimci, demokratik mücadelesi-
ni önleyemeyeceklerdir. Baskıları
arttırmak, durmadan yeni baskı
araçları araştırmak, bu yola baş-
vuranların çaresizliğini gösterir

yalnızca. Çöküntüye gidenlerin
kaçınılmaz olarak izledikleri yol-
dur bu. MC iktidarının şaşkınlığı,
her olayda olduğu gibi bunda da
açık seçik görünüyor.

Halkımız tüm bu engelleri
aşacaktır. Mücadelemiz hapishane
kapılarını da aralayacak, bas-
kısız, özgür bir ortama ulaşılac-
aktır.

FRANKO NİHAYET ÖLDÜ..

Yaşlı İspanya diktatörü fa-
şist Franko nihayet öldü. Bir sü-
reden beri zaten yarı-bunak bir
durumda olan bu kocamış faşisti,
yaşatmak için çevresindeki dok-
torlar, tıp bilimini boş yere zorla-
yıp duruyorlardı. İspanya halkı-
nın çoğunluğu dahil, dünyada
pekçok insan bu ünlü zalimin,
insan kasabının ölümüne sevin-
miştir. Ancak Franko, kurduğu
düzenin göçüp gittiğini görme-
den, kendisi göçüp giden, yata-
ğında rahat ölen bir faşist dikta-
tör oldu. Bu bakımdan şanslı sa-
yılır. Hitler intihar etti, Mussoli-
ni'yi parçalayıp köpeklere attı-

lar; Japon imparatoru «Güneşin
Oğlu» ülkesinin işgal edildiğini
ve ordusunun teslim olduğunu
gördü. Ama bir de Salazar var,
onu unutmuştuk. O da yatağın-
da; ama Portekiz şimdi gerçek
bir halk iktidarına doğru yürü-
yor.

Franko biraz daha yaşayabil-
se belki daha da iyi olacaktı. Çün-
kü İspanya'da da faşizmin çök-
mesine şurda fazla birşey kalma-
dı. Bütün işaretler bunu gösteri-
yor. Franko çöküntüyü görmeliy-
di. Ve bir faşisti bundan iyi ne
öldürebilir?.

GEORGI DİMİTROF
SEÇME ESERLER

III

Ç I K T I

20,— TL.

G. COGNIOT

Komünist Enternasyonal

12,5 TL.

V. I. LENİN

Bir Adım İleri
İki Adım Geri

—PARTİMİZDEKİ BUNALIM—

20,— TL.

temel
yayınlar

Necatibey Cad. 25/9 Yenişehir - ANKARA

V. I. LENİN

Revizyonizme Oportünizme
ve Dogmatizme Karşı 1

12,5 TL.

ODAK YAYINLARI

Fevzi Çakmak Sok. 10/4 Yenişehir/ANKARA

zafer çarşısı 16 yenişehir / ank.

DORUK

KİTAP VE YAYINEVİ

HUKUK YAYINLARI

İKTİSAT-MALİYE

YAYINLARI

- **CUMHURİYET KANUNLARI** (1974 ekleriyle) 1135,—
- **CUMHURİYET TÜZÜKLERİ** (1974 ekleriyle) 575,—
- **MİRAS HUKUKU TATBİKATI** 1975
(L. Dalamanlı) 100,—
- **TÜRK CEZA KANUNU** 4 cilt (A.P. Gözübüyük) 300,—
- **TÜRK CEZA KANUNU** 3 cilt (N. Özütürk) 400,—
- **İMAR KANUNU** Yönetmeliklerle (Maraşhoğlu) 85,—
- **TAHLİYE VE KİRA TESBİTİ** 1975 (C. Erdoğan) 100,—
- **İZALEİ ŞÜYU** (1975 (Celâl Erdoğan) 75,—
- **İŞ VE TRAFİK KAZALARINDA ÖLÜM TAZMİNATI**
(Arkun Kudat) 1975. 125,—
- **SULH HUKUK DAVALARI VE TATBİKATI**
(Hasan Özkan) 1975 125,—
- **AVUKATLIKTA VEKÂLET VE ÜCRET**
SÖZLEŞMESİ (Feridun Müderrisoğlu) 1975 100,—
- **HUKUK MUHAKEMELERİ USULÜ** (Baki Kuru) 200,—
- **NAFAKA VE BOŞANMA DAVALARI** 1975
(N. İnal) 175,—
- **TÜRK İÇTİHAHLAR KÜLLİYATI** 6 cilt 750,—
- **TÜRK TİCARET KANUNU ŞERHİ** 2 cilt
(İ. Doğanay) 300,—
- **İCRA VE İFLÂS KANUNU** 2 cilt (S. Olgaç) 250,—
- **MEDENİ KANUN ŞERHİ** (Senai Olgaç) 150,—
- **MÜLKİYET HUKUKU** 1975 (M. R. Karahasan) 200,—
- **GAYRİMENKUL HUKUK DAVALARI**
(M.R. Karahasan) 175,—
- **SOSYAL SİGORTA MEVZUATI** 2 cilt
(İ.T. Ozanoğlu, S. Yalnızoğlu, H. A. Tümer) 250,—
- **TAZMİNAT HUKUKU** (L. Dalamanlı) 75,—
- **TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİNDEN YARARLANMA**
(E. Akı) 30,—
- **İCRA İFLAS KANUNU ŞERHİ** 3 cilt (T. Uyar) 350,—

Ücretsiz kataloğumuzu isteyiniz.

(İlmî ve Kazai İctihatlar, Yargıtay Kararları,
Sevk ve İdare, İş ve Hukuk, Maliye ve İktisat
Dergilerine abone yapılır)

özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

10 Lira